

Masteroppgave

ADM750 Samfunnsendring, organisasjon og ledelse

Hellas og euroen: Økonomisk krise og demokratisk styringssvikt?

Lilly Alexandra Johannessen Hondros

Totalt antall sider inkludert forsiden: 105

Molde, 15.05.2013

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

Du/ dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	☒
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	☒
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§14 og 15.	☒
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiatkontrollert i Ephorus, se Retningslinjer for elektronisk innlevering og publisering av studiepoenggivende studentoppgaver	☒
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	☒
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	☒

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 45

Veileder: Dag Harald Claes

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven, §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 15.5.2013

Hellas og euroen: Økonomisk krise og demokratisk styringssvikt?

Kilde: colourbox.com

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en avslutning på det femårige masterstudiet Samfunnsendring, organisasjon og ledelse ved Høgskolen i Molde, våren 2013.

Det har vært utrolig spennende og ikke minst lærerikt å skrive denne masteroppgaven, selv om det også har vært en lang og utfordrende prosess. Jeg sitter igjen med mye ny kunnskap og ikke minst mange erfaringer som jeg kommer til å ta med meg videre i livet.

Jeg vil først takke min veileder Dag Harald Claes for gode og konstruktive tilbakemeldinger, og for at du alltid var imøtekommende og engasjert. Jeg vil også rette en stor takk til mine nærmeste for god støtte og oppmuntring underveis.

Lilly Alexandra Johannessen Hondros

Molde, 15.5.2013

Sammendrag

Denne masteroppgaven har gitt meg en spennende mulighet til å reise tilbake i tid og i historien, blant annet for å se på utviklingen og utformingen av gresk økonomisk politikk. Den historiske utviklingen starter med militærdiktaturets fall i 1974 og strekker seg frem til EUs reaksjon på statsgjeldskrisen. Perioden fra 1974 og frem til i dag er lang og har et rikt innhold, på bakgrunn av mange endringer og hendelser som har funnet sted underveis. Derfor er det også mange forhold som blir belyst og disse blir presentert gjennom tre kronologiske tidsepoker.

Masteroppgaven tar for seg og omhandler i hovedsak forholdet mellom euroen og Hellas, dette for å se på om det foreligger en påvirkning av gresk økonomisk politikk gjennom euroen. Problemstillingen i oppgaven er begrunnet med utgangspunkt i at den innfallsvinkelen som er valgt, er av stor samfunnsmessig betydning og rent faglig innebærer den en mulighet til å belyse de utfordringer som knytter seg til både gresk økonomisk politikk og euroen.

Innholdsfortegnelse

1.0	Innledning og bakgrunn for valg av tema	1
1.1	Kort om situasjonen i Hellas	2
1.2	Internasjonal politisk økonomi og politikk	5
1.3	Problemstilling	7
1.4	Metode	8
2.0	Teoridel	13
2.1	Keynesianismen	13
2.2	Optimum Currency Area	14
2.3	Europeisering	15
2.4	Nasjonaltatens uthuling?	19
3.0	Gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen	21
3.1	Karamanlis eller tanks? Veien til de Europeiske felleskap 1974-1981	21
3.2	Andreas Papandreou og de populistiske årene, 1980-1990	24
3.3	Veien mot pengeunionen, årene 1990-2002	26
3.4	Historien legger føringer på politikken og økonomien. En analyse	29
4.0	Gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen	35
4.1	ØMU og Den europeiske sentralbank (ECB)	35
4.1.1	Maastricht-traktaten	37
4.1.2	Stabilitets- og vekstpakten	39
4.2	Trekk ved gresk økonomi og euroen	41
4.2.1	Illusjonen av at Hellas hadde nådd Maastricht-kriteriene	41
4.2.2	”Utvanningen” av SGP	43
4.2.3	Gresk demokratisk styringsvikt?	45
4.3	En analyse av gresk oppførsel vs euroens rammer	54
5.0	Gresk økonomisk politikk ti år etter innføringen av fellesvalutaen	61
5.1	Hellas og Troikaen	61
5.2	EUs reaksjon på statsgjeldskrisen	65
5.3	Analyse av gresk økonomisk politikk ti år etter innføringen av fellesvalutaen ...	74
5.3.1	Kuttpolitikken i Hellas	74
5.3.2	Styrking av SGP og sentralisering av makt?	78
5.3.3	Økt press på demokratiet og den greske nasjonalstaten?	84
6.0	Konklusjon	89
6.1.1	Implikasjoner	91
	Litteraturliste	92
	Vedlegg	98

1.0 Innledning og bakgrunn for valg av tema

Finanskrisen i 2008 bidro til at europeiske regjeringer måtte komme deres banker til unnsetning for å unngå bankkollaps. I perioden mellom 1. oktober 2008 og 1. oktober 2011, godkjente Kommisjonen bistand til finanssektoren for den nette summen av € 4500000000000 (36,7 % av EUs BNP) (European Commission 2012e). I 2009 begynte de mest eksponerte landene, særlig landene i periferien å få problemer med å finansiere gjelden sin. Dette ledet til en ny utvikling av finanskrisen – den noe uforutsette statsgjeldskrisen. Dersom Den europeiske sentralbank (heretter ECB) hadde vært like raus ovenfor Hellas som de var mot bankene kan det hende at statsgjeldskrisen ville ha vært mindre (Claes, Hveem og Tranøy 2012, 236).

Denne masteroppgaven tar utgangspunkt i *Hellas og valutaen euro*. Det er først og fremst min interesse for Hellas som har lagt grunnlaget for å ta utgangspunkt i *Hellas og euroen*. Det oppfattes som å være et samfunnsnyttig og dagsaktuelt tema å skrive om, med grunnlag i at Hellas har gjennomgått store samfunnsendringer siden 1974. Fra militærdiktatur til demokrati, til internasjonalt samarbeid og til slutt pengeunionen, innenfor en tidsramme på ca førti år, er en relativt kort tidsperiode for så store endringer. Disse kan sies å kunne medføre store utfordringer både for innbyggere, politikk, demokrati og samarbeid. Samtidig er dette endringer som er svært interessante og relevante for mastergraden Samfunnsendring, organisasjon og ledelse som denne oppgaven er det avsluttende kapittel for. Enda mer interessant er det å se på hvordan statsgjeldskrisen i Europa påvirket mange land i høyere grad og i en lengre periode enn det man hadde forutsett. Det kan videre bidra til å gi en økt forståelse rundt situasjonen i Hellas og hvorfor de er det landet i pengeunionen som står ovenfor store utfordringer i dag. Samtidig gir det også rom og mulighet for å vise hvor mye beslutninger i historien faktisk kan påvirke og legge premisser for fremtiden.

Hellas et middelhavsland, et jordbruksland med en liten økonomi, i dag medlem av eurosonen. *Hellas*: demokratiets fødsel, historie, akropolis, greske guder, Aristoteles, Platon, sol og varme, feriested, solbrente turister, vakre øyperler, turkisblått vann og nydelig middelhavsmat, det hvite og blå flagget, for meg et paradys på jord (sett fra et gresk perspektiv om man har penger). I dag assosierer man feriestedet Hellas med den

greske tragedien, ansvarsfraskrivelse, verdensmestere i skattesnyteri, ustabilitet, korrupsjon, stress og sosialt kaos. Hellas, som medlem av den økonomiske og monetære union (heretter ØMU) har vært i rampelyset de siste årene og bakgrunn for dette er helt enkelt deres økonomiske og politiske situasjon. Avgrensningen til Hellas kommer også av en realistisk tanke om at dersom jeg hadde tatt utgangspunkt i hele eurosone, alle medlemslandene som har valutaen euro, ville det ha blitt en altfor stor oppgave å håndtere. Denne masteroppgaven har på ingen måte en intensjon om å bedre eller endre oppfatningen eller bildet av Hellas, men heller forsøke å se den greske tragedien fra flere sider, rett og slett prøve å forstå den. Hovedsakelig skal jeg konsentrere meg om Hellas og euroen, til dels forholdet mellom Tyskland og Hellas, fordi Tyskland oppfattes som å være det landet i eurosone som styrer mye av ”eurospillet”. Videre vil jeg der det er nødvendig inkludere troikaen som består av den Europeiske Union (heretter EU), Den europeiske sentralbank (ECB) og det Internasjonale Valutafondet (IMF).

På tross av at Europa består av mange forskjellige land, kulturer, språk og særegenheter har man klart å holde fred etter at fredsprosjektet ble iverksatt, hittil. EU og da særlig pengeunionen bygger på et solidaritetsprinsipp og et lojalitetsprinsipp om at man må stole på andre medlemsland fordi landenes økonomi er gjensidig avhengige, interdependent. Dette tilsier at dersom et land avviker fra satte regler eller ikke er solidarisk kan det få konsekvenser for hele pengeunionen. Fra en annen side sett ut i fra et rent økonomisk perspektiv er det gunstig å reise spørsmålet om det faktisk er plass til alle landene i ØMU med en felles valuta, sammen med kulturene, mangfoldet, språkene og særegenhetene? ”Er euroen en skreddersydd dress som er laget for sytten personer av ulik størrelse?”(Hustad 2012,49). Spørsmålet blir om fredsprosjektet blir undergravd av ”The single European currency” i en slik grad at den skaper mer splid mellom mennesker og stater i Europa enn samhold og konvergering?

1.1 Kort om situasjonen i Hellas

Kriser har ofte trekk av økt arbeidsledighet som igjen bidrar til belastning hos staten gjennom økte utbetalinger, gjeldsøkning, tillitsreduksjon både innenlands og i markedene og økning i renter, det blir fall i aktiviteten fordi som Keynes sier velger aktører sparing. Dette sammen med frykten for å bli smittet gir en mindre heldig kombinasjon(Claes, Hveem og Tranøy 2012). Året 2012 i Hellas kjennetegnes ved økt fysisk vold i gatene sammen med protestene. Protester har vært og er et kjent fenomen i Hellas, det er et

virkemiddel mennesker tar i bruk når de er misfornøyde eller uenige for å bli hørt for eksempel i forhold til politikken som har blitt ført. For at en politikk skal oppnå suksess må den være korrekt utformet og ha støtte både politisk og sosialt. Protestene som nylig er observert kan i stor grad sies å være en reaksjon på innstrammingspolitikken som Hellas har blitt pålagt av troikaen i bytte mot ”hjelpepakken”, virkningene av innstrammingspolitikken og at det greske folket over natten gikk fra velstand til nød. Når det gjelder holdninger ovenfor valutaen euro tolkes de til å være mer positive, da det er et klart flertall av respondenter i euro land som tror at euroen er en god ting for EU, i Hellas er den på 74 % (European Commission 2012c, 12). I en meningsmåling i Hellas sier rundt 63 % av de spurte at de ønsker å bli i euroen (Nationen 2012). Negativiteten er heller direkte knyttet til vilkårene som er festet til hjelpepakken. Gresk meningsmåling viser at flertallet ønsker å revidere vilkårene for økonomisk redning (Pettrakis og Weeks 2012). Det greske samfunnet er i folkelig opprør, og det greske nyhetsbildet har lenge vært preget av folkemasser, spesielt i Athen som står og peker mot parlamentet og roper svikere, løgnere, men også slagord som ”brød! utdanning! frihet! juntaen er ikke død¹!” kan høres (NRK 2013). Fattigdom og usikkerhet øker under perioder med økonomisk og politisk ustabilitet og det nynazistiske partiet Gyllent Daggry (Xrysi Avgi på gresk) kan se ut til å ha utnyttet situasjonen mange grekere er oppi, nettopp fattigdommen. Partiet har blant annet opprettet ”hjelpeskontorer” hvor de deler ut mat, klær og forsøker å finne arbeid til de som stiller seg i køen, men forutsetningen for å stå i ”hjelpeskontorenes kø” er at man er gresk (Aftenposten 2012a). Som Dimas sier: ”mange har opplevd å få hjelp av dem, og da er det litt sånn her i Hellas at du hjelper dem som har hjulpet deg” (Aftenposten 2012a). Oppslutningen rundt det nynazistiske partiet er ikke overraskende fordi som Dimas sier ”man må forstå hvor dominerende venstresiden har vært i Hellas etter at militærjuntaen falt, for å forstå oppslutningen til Gyllent daggry” (ibid). Nikolaos Michaloliakos (55), leder for det høyreekstreme Gyllent daggry, uttaler ved en samling at ”Vi skal kaste alle innvandrere ut av Hellas; vi skal renske dette landet for søppel” (Aftenposten 2012b). Det nynazistiske partiet bærer sterke preg av nasjonalisme og radikalisme og virker helt klart å være *for* et Hellas kun for grekere. Fordi faktorer som økt fortvilelse, forvirring, økt usikkerhet og kaos trer sterkere frem i perioder preget av ustabilitet, kan det igjen resultere i at velgerne vil ”prøve noe nytt” i håp om en endring. Det er store prosentvise endringer for de to største greske partiene ved valgene 2009 og 2012 (se vedlegg 1). Pasok gikk fra

¹ Det som menes med at militærjuntaen ikke døde i 1974 er at for mange i dag så er dette det samme som Troikaen (Hustad 2012 og NRK 2013).

43,9 prosent i 2009, ned til 13,2 prosent i mai 2012 og ND gikk fra 33,4 prosent i 2009, til 18,9 prosent ved valget i mai 2012. Syriza fikk 16,8 prosent og Gyllent Daggry 7 prosent. Hellas måtte holde nytt valg 17. juni hvor Syriza fikk 27 prosent i juni, ND fikk 29,7 prosent, opp fra 18,9 prosent og Pasok gikk ned til 12,3 prosent. Gyllent Daggry holdt seg på 6,9 prosent. En periode var spenningen til å ta og føle på i Hellas, fordi dersom det andre valget i 2012 ikke hadde ført frem til et styringsdyktig alternativ og til en gresk regjering som ville fortsette å samarbeide med EU, ville det ha fått store konsekvenser for euroen, men også fordi det gikk rykter om et mulig nytt statskupp som lett ga assosiasjoner til 1967. På samme tid som statsminister George Papandreou opplevde sin største krise siden han kom til makten ble hele den øverste militære ledelsen i Hellas skiftet ut (NRK 2011).

”And suddenly one morning you wake up, and the telephone is dead, and the radio is playing old nationalistic military songs, and outside your window you hear the rumble of armored cars in the streets, and officers warning everybody to stay in their houses. It was all so swift and well organized that nobody reacted”. ”The junta boasted on the bloodlessness of their "revolution". During the night of the coup, 16,000 people--mainly members of the Parliament, journalists, labor leaders, and members of left-wing organizations--were rounded up”.

“And in your house, when you heard the news you could not figure out exactly what had happened, but you could sense the terror in your mother's voice when she said "I lived through the Metaxas dictatorship of 1936, and I know what these things are like. Just hope that this one won't last” (The Harvard Crimson 1972).

Mark Mazower sier at “Greeks must not turn their back on the democratic legacy of the post-1974 era”. *“People need to defend the achievement of the metapolitefsi²”* (Van Versendaal 2013). Videre så er Mazower kritisk til den greske venstre siden “that never made a mental break from the image of revolution” (ibid). Mazower mener at Hellas undervurderer trusselen fra Gyllent daggry, og en ny meningsmåling viser at støtten til partiet har økt til 11,5 prosent, sammenlignet med 7 prosent ved valget i juni (ibid). Mark Mazower tenkes å ha et viktig poeng i “People need to defend the achievement of the metapolitefsi” (ibid). Dette fordi det er den lengste stabile demokratiske perioden Hellas har hatt siden 1974! “The postwar European project was all about using economic

² Metapolitefsi betyr overgangen fra diktatur til demokrati.

integration and its benefits to emancipate the continent from its bloody past” (Mazower 2012).

1.2 Internasjonal politisk økonomi og politikk

Siden mitt valg av tema både har økonomiske og politiske trekk, må jeg bevege meg innenfor det statsvitenskapelige faget i retning internasjonal politisk økonomi (IPØ). ”IPØ retter seg mot samspillet mellom økonomi og politikk i relasjoner mellom stater, og mellom stater og andre aktører i det internasjonale system” (Claes, Hveem og Tranøy 2012, 63). Det har i økende grad blitt en enighet om at økonomi og politikk ikke er så adskilte og uavhengige felt som tidligere antatt og de betraktes som delvis å overlape hverandre (ibid). Innenfor IPØ er det den gjensidige påvirkningen mellom stater (politikk) og markeder (økonomi) som står sentralt. Det første begrepet innenfor IPØ var interdependence: den gjensidige avhengigheten mellom stater og mellom aktører i forskjellige stater på tvers av landegrenser, som skapte nye rammebetingelser for internasjonal politikk, et resultat av økte transaksjoner i form av penger, tjenester, varer og personer (Claes, Hveem og Tranøy 2012, 65). Gilpin uttalte: ”I believe that the differing analytical approaches and conclusion of the economists and the political scientists are actually complementary rather than contradictory” (Claes, Hveem og Tranøy 2012, 69). Internasjonal politisk økonomi bidrar til å belyse spenningen som oppstår mellom politisk autonomi og internasjonal stabilitet, mellomstatlig uavhengighet på den ene siden og statenes gjensidige avhengighet på den andre (Østerud 2007, 285-286). Sterke markedskrefter krysser i økende grad nasjonale grenser og prøver å erverve politisk kontroll, regjeringene forsøker samtidig å kontrollere den økonomiske virksomheten slik at den tjener de politiske målene (ibid).

Videre har det blitt reist spørsmål rundt beslutningene som blir fattet på det overnasjonale EU nivå og dets demokratiske legitimitet. EU er ikke et land, det har ikke et føderalt system som USA, det er ikke suverent, men europeisk lov har en ”superiority” over nasjonal lovgivning, man kan si at det er et ”federalizing” Europa (Heywood 2004, 115). Det er et samarbeid mellom stater på forskjellige saksområder. Sett fra et demokratisk perspektiv bør beslutninger og utfallet av beslutninger komme ut av legitim autoritetsutøvelse, at maktbruken er rettmessig, på grunnlag av et prinsipp for eksempel enighet som både den styrende og de styrte aksepterer (Østerud 2007, 34). Etersom

politikk og økonomi ikke er uavhengige og politikk angår maktforhold, er det spørsmål om hvilke interesser som slår igjennom til slutt og hvilke konsekvenser politiske vedtak har for ressursfordelingen og samfunnsgrupper (Østerud 2007, 34). Tyskland er teoretisk sett sidestilt alle de andre medlemslandene i pengeunionen, men i praksis oppfattes Tyskland som å inneha en ”større innflytelsesmakt” enn andre land i pengeunionen (ett eksempel er at ECB er en tro kopi av Bundesbank). Makt er evnen til å nå sine mål, enten ved frivillig oppslutning eller ved bruk av tvang (Østerud 2007). Østerud (2007) sier at makt har flere ansikter³ og fremstår som et forhold mellom aktører. ”Makt er med på å betegne relasjoner, hvor noen slår sterkere igjennom enn andre, og det betegner strukturer, som et sammensatt mønster av slike relasjoner” (Østerud 2007, 35). Den mest kjente formuleringen er kanskje Robert Dahls; at A får B til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort, det er maktens første ansikt. Makt inkluderer også maktpill og maktkamp. ”Maktpillet kan arte seg som et bytte av kontroll og innflytelse, hvor fordelingen av ressurser og behov avgjør hvilke gevinster og tap et bytte gir” (Østerud 2007, 35). Europeiske land har i en årrekke tatt beslutninger som har ført frem til et sterkt samarbeid på mange områder, blant annet det økonomiske. Når land ble medlem av pengeunionen tilsa det å oppgi suverenitet knyttet til pengepolitikken, et viktig virkemiddel for å påvirke den nasjonale økonomien. På en annen side fikk pengeunionen og EU sammen mer innflytelse ovenfor den globale økonomien med tanke på konkurranse fra de to økonomiske stormaktene, USA og fremvoksende Asia. Spørsmålet blir da om det var en gevinst å oppgi kontroll over pengepolitikken for sammen å få større innflytelse globalt, eller om det var et tap med tanke på at kontroll *alltid* har en tendens til å kreve mer kontroll? Maktkamp er striden om posisjoner, om beslutninger og om den politiske dagsorden, og beslutninger er alltid et valg mellom alternativer. Maktens motstykke er manglende evne til å nå sine mål, avmakt. Avmakt forstås her som en situasjon(er) der sentrale aktører ikke helt forstår situasjonen de er i, at de ikke alltid klarer å finne en løsning knyttet til problemet (Østerud 2007). Avmaktsfølelsen oppfattes i denne sammenheng å være knyttet til hvordan pengeunionen skal klare å løse den økonomiske ustabiliteten og statsgjeldskrisen som plager Europa, uten at løsningene skaper avmaktsfølelse for det nasjonale nivået. Ettersom det kan bidra til at det nasjonale nivået

³ Maktens andre ansikt er makten til å holde ikke-beslutninger borte fra dagsordenen. De med makt kunne bruke den til å holde spørsmål, problemer og svar som ville berøre deres interesser borte fra den politiske dagsorden, fordi det ville tjene deres interesser. Maktens tredje ansikt har de siste årene fått mer oppmerksomhet. At A utøver makt over B ved å få han til å gjøre noe han ellers ikke ville ha gjort, men også gjennom å påvirke, forme og bestemme hans ønsker og tanker ”the power of ideas”(Østerud 2007, 37).

mister mer av suvereniteten, men også hvilke løsninger som velges for å gå fra ”avmakt til makt”. Beslutningene som har blitt tatt og som tas på det overnasjonale nivået knyttet til euroen forstås som å ville påvirke medlemslandene i en så stor grad, at det igjen tenkes å kunne føre til avmaktsfølelse for det nasjonale nivået. Det kan igjen bidra til å skape ytterligere spenninger mellom det overnasjonale og det nasjonale nivået, ettersom begge kan sies å inneha et naturlig behov for makt, kontroll og oversikt.

”Politikk minner om sjakk: Det første trekket avgjør ofte det siste”- Amintore Fanfani.

1.3 Problemstilling

Hensikten med masteroppgaven er å se på sammenhengen mellom offentlige økonomiske utgifter og den politiske stabiliteten i Hellas.

Statsgjeldskrisen er et resultat av at land i pengeunionen i mange år tok opp statslån og statsobligasjoner. Graden og mengden av låningen resulterte i at noen av medlemslandene etterhvert ikke klarte å betjene statsgjelden de hadde opparbeidet seg, uten hjelp. Hellas er det landet i pengeunionen som både har høy statlig gjeld og et høyt budsjettunderskudd, ”double deficits”.

Problemstilling:

- *I hvilken grad og hvordan har gresk økonomisk politikk blitt påvirket av tilknytningen til euroen?*

Den økonomiske politikken er statsbudsjettet. Statens inntekter og utgifter. Inntektene er hovedsakelig skatter og avgifter, mens de offentlige utgiftene kan være overføringer, forbruksutgifter og investeringer. De finanspolitiske instrumentene for å påvirke den nasjonale økonomien er skattene og det offentlige forbruket. Det å sette opp et statsbudsjett er en sentral oppgave som medlemslandene i pengeunionen har kontroll over ettersom finanspolitikken styres fra det nasjonale nivået, mens pengepolitikken er flyttet til et overnasjonalt uavhengig organ. Finanspolitikken, altså hvordan stater sørger for inntekter og håndterer utgifter og hvordan disse brukes innebærer kontroll over et viktig finanspolitisk verktøy for staten. Kontroll over finanspolitikken er vital for den politiske makten. Så lenge denne kontrollen beholdes på det nasjonale nivået har Unionen ingen

mulighet til selv å påvirke det økonomiske grunnlaget (Claes og Førland 2010, 30-31). Det jeg har en interesse for å se på, er hvordan beslutninger tatt på det overnasjonale nivået knyttet til euroen påvirker gresk beslutningstaking i den økonomiske politikken og dermed handlefriheten. Dette kan oppfattes som et ”ovenifra og ned” perspektiv fra det overnasjonale til det nasjonale. Samtidig er det en mulighet for at det bør sees i et gjensidig påvirknings perspektiv, jfr. IPØ. Den spenningen som oppstår mellom politisk autonomi og internasjonal stabilitet, mellomstatlig uavhengighet på den ene siden og statenes gjensidige avhengighet på den andre, står sentralt dersom man skal forstå forholdet mellom euroen og gresk økonomisk politikk (Østerud 2007, 285-286).

1.4 Metode

I denne oppgaven har jeg som tidligere nevnt sett nærmere på i hvilken grad og hvordan gresk økonomisk politikk har blitt påvirket av tilknytningen til euroen. I metodologisk forstand dreier det seg om å gjennomføre en begrenset kvalitativ studie, en såkalt dokumentundersøkelse (Jacobsen 2005). Det er flere grunner til at jeg valgte dokumentundersøkelse som metode for å samle inn empiri, blant annet knytter dette seg til at en slik undersøkelse passer godt når det er vanskelig å samle inn primærdata. Dokumentundersøkelser egner seg også når man ønsker å få tak i hvordan andre har fortolket en viss situasjon eller hendelse, og når man ønsker å få tak i hva mennesker faktisk har sagt og gjort (Jacobsen 2005, 163-164). Hovedsakelig foregår det oppgaven undersøker både tidligere i historien, utenfor Norge og delvis i fremtiden, så en dokumentundersøkelse ble sett på som å være mest praktisk, sett ut i fra at hendelsene befinner seg i forskjellige ”tidsepoker”. Å gjennomføre intervjuer eller annen kvalitativ metode på dette temaet ville i et ressursmessig perspektiv ha medført store reiseutgifter og mye tidsbruk. Derfor ble en dokumentundersøkelse mer realistisk som metode for å samle inn empiri, i stedet for de andre alternativene som for eksempel intervju, gruppeintervju og spørreundersøkelse. Ettersom temaet også omhandler politiske spørsmål og gresk ”oppførsel” ville det nok ha blitt utfordrende å få besvart slike spørsmål direkte av greske politikere. Selv om en av de sterkeste sidene ved en dokumentundersøkelse er at man kan få tak i hva personer som er viktige for undersøkelsen har sagt og mener, så er denne informasjonen nedtegnet og kan være mye mindre spontan i motsetning til for eksempel i intervjuer (Jacobsen 2005). En politiker eller embetsmann kan naturlig nok være mer betenkt og kan ha en agenda når de blir intervjuet, slik at det som blir nedtegnet kan være mer reflektert og gjennomtenkt (Jacobsen 2005). Av den grunn ble det noe utfordrende å få

frem hva som har skjedd, hvem som har sagt hva og hvem gjorde hva (Jacobsen 2005). Både fordi noen av politikerne ikke lenger lever, men også fordi sannsynligheten for å kunne få til et intervju med sentrale politikere i Hellas ble oppfattet som å være liten. Siden mye av den tilgjengelige informasjonen finnes i form av statistikk og tall, som sentrale økonomiske indikatorer (budsjettunderskudd, statsgjeld, inntekter og utgifter, arbeidsledighet) passet en dokumentundersøkelse med modifikasjoner godt som metode for innsamling av empiri (Jacobsen 2005). Et eksempel på en kilde med data er Eurostat, et annet eksempel er vitenskapelige artikler i retning økonomiske tidsskrifter. Samtidig er ikke all data jeg har hatt som mål å finne nedtegnet i form av tall og statistikk, men også tidligere gjennomførte intervjuer og artikler. I noen tilfeller ble det utformet egne tabeller ved hjelp av Eurostat, og i de tilfeller vises det bare til Eurostat som kilde. Ettersom undersøkeren selv kan foreta et utvalg av den informasjonen som er hensiktsmessig for undersøkeren å inkludere. Det forelå videre mye tilgjengelig informasjon om temaet i alle mulige former som bøker, internett og dokumenter. Forskning rundt pengeunionen, statsgjeldskrisen, generell sekundærlitteratur om gresk økonomi og nyhetspregede artikler har også vært til stor hjelp. De fleste dokumentene jeg har brukt har vært offentlige og dermed tilgjengelige for allmennheten. En stor fordel med noen av dokumentene er at de har vært ganske objektive, spesielt gjelder dette vitenskapelige artikler. Jeg har også valgt å anvende tidligere rapporter og forskningsartikler.

Ambisjonen har vært å gå frem på en økonomisk analytisk måte i kombinasjon med et kvalitativt aspekt for besvare problemstillingen - *I hvilken grad og hvordan har gresk økonomisk politikk blitt påvirket av tilknytningen til euroen?* Men metoden strekker seg likevel lenger enn en "vanlig" dokumentundersøkelse. Gresk økonomisk politikk ble presentert gjennom tre tidsperioder; før, under og etter euroen. Derfor ble det i oppgaven mulig å foreta en sammenligning av gresk økonomi gjennom en "most similar" analyse, som ideelt sett fungerer i tilfeller som er sammenlignbare på alle måter, bortsett fra den uavhengige variabelen som treer inn hvor dens varians kan resultere i ulikt utfall for den avhengige variabelen (George og Bennett 2005, 81). Denne infallsvinkelen virket også mer realistisk, ettersom min ambisjon har vært å forklare noe som skjer. For å undersøke det som foregår i nåtid måtte jeg også undersøke det som har skjedd i fortiden. Selv om komparative analyser oftest brukes for å sammenligne og identifisere forskjeller mellom to eller flere land, innenfor områder som politikk, økonomi, velferdsstat, utdanning osv. er det ikke en forskjell på det å sammenligne ett land i to perioder og det å sammenligne to

land i samme periode (Peters 1998). Dette fordi euroen er faktoren som trer inn som den eneste uavhengige variabelen og oppfattes som å bidra til å endre spillereglene i den økonomiske politikken for Hellas (George og Bennett 2005, 165-167). Det er nettopp overgangen i perioden uten euro til perioden med euro som gjør det hensiktsmessig å anvende en "most similar" analyse, da den åpner opp for et "før og etter" perspektiv, nettopp fordi det er gjennom denne analyseformen at forskjellene mellom periodene kan synliggjøres (George og Bennett 2005, 165). Det blir presistert at et av de vanskeligste kravene til "før-etter" design er at kun en variabel kan dele opp det langsgående tilfellet i to (George og Bennet 2005, 166). Det blir vektlagt at man i et "før og etter" perspektiv ikke kun undersøker umiddelbart før og rett etter hendelsen, men godt før og lenge etter hendelsen trer inn (ibid). Derfor startet presentasjonen av gresk økonomisk politikk rett etter militærdiktaturets fall i 1974 og avsluttes med gresk økonomisk politikk ti år etter at man innførte euroen. *Den første perioden* omhandler gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen, noe som er helt avgjørende og sentral for denne oppgaven, ettersom den legger premissene for resten av oppgaven samtidig som den vil bidra til å skape en rød tråd. Denne delen tar for seg perioden etter militærdiktaturets fall, den peker på hvordan politiske avgjørelser knyttet til den økonomiske politikken i fortiden i dag kan være et ledd i gjeldskrisen og avsluttes med gresk medlemskap i pengeunionen, i tillegg ble OL i 2004 kort nevnt. *Den andre perioden* omhandler gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen. Denne perioden tar hovedsakelig for seg tiden fra da Hellas ble medlem av pengeunionen. Her analyseres euroens rammer Vs gresk oppførsel. Det er egenskaper ved euroen og egenskaper ved gresk økonomi som blir fremhevet i denne delen. Her var det noe utfordrende å vite hva og hvor mye som burde inkluderes, ettersom de forskjellige hendelsene som har funnet sted under eurotilknytningen også henger sammen med hendelser som skjedde før eurotilknytningen, men også hendelser i den tredje perioden. Det som har blitt inkludert i gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen oppfattes som å være gjensidig avhengig av hverandre for å kunne belyse problemstillingen, samtidig som at de samspiller og legger grunnlaget for det som blir inkludert i *den tredje perioden*, som omhandler gresk økonomisk politikk ti år etter innføringen av fellesvalutaen. Denne perioden tar for seg tiden da Hellas anmodet om økonomisk støtte internasjonalt, Troikaen, men også noen av de nyeste tiltakene som ble iverksatt for å styrke og stabilisere pengeunionen som en reaksjon på problemene gjeldskrisen blottla. Jeg har i samråd med min veileder kommet frem til at det er mer hensiktsmessig å ha en analyse knyttet til den enkelte perioden, i stedet for å ha en stor analyse til slutt. Oppdelingen bidrar til en bedre

oversikt både for leseren og meg, men også fordi de enkelte periodene på hver sin måte er unike. De enkelte periodene bygger også på hverandre, dermed er det nesten umulig å dele de perfekt inn i ”individuelle perioder”. De belyser hverandre, noe som igjen bidrar til å belyse problemstillingen. I konklusjonen vil jeg håndtere spørsmålet om forholdet mellom de tre periodene, det er sammenligningen av disse som kan bidra til å belyse i hvilken grad og hvordan gresk økonomisk politikk har blitt påvirket av eurotilknytningen.

Videre så har alle undersøkelsesopplegg forskjellige utfordringer. I gjennomføringen av denne undersøkelsen har det vært noe utfordrende å skrive om et tema som er så aktuelt som euroen og Hellas er. Veldig mye av den tilgjengelige informasjonen har ett ”enten eller synspunkt” og ikke et ”både og syn” på temaet. Mange har egne holdninger og meninger om temaet og det har vært tilfeller der informasjonen har hatt lav objektivitet. I slike tilfeller har jeg kryssjekket informasjonen med andre artikler og kilder, slik at en viss validitet rundt informasjonen ble sikret. Et eksempel på dette er i delen om gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen, der jeg opp til flere ganger måtte kryssjekke med Koliopoulos og Veremis 2010, Clogg 2002, og Clogg 1987. Jeg har derfor forsøkt å ha et syn tilnærmet ”den gyllne middelvei”, da det er viktig med objektivitet. Noe av det viktigste i en dokumentundersøkelse er hvilke dokumenter som velges ut og hvor stor troverdighet disse har (Jacobsen 2005). På grunn av at den greske gjeldskrisen er et dagsaktuelt tema, forelå det store mengder med informasjon knyttet til emnet, noe som skapte en utfordring i innsamlingsprosessen. En annen utfordring knyttet til kildeutvelgelse er at det foregår en utsiling av informasjon før undersøkeren selv får mulighet til å gjøre egne utvalg. Dette gjør at undersøkeren har liten kontroll over hva som allerede er utsilt av informasjon (Jacobsen 2005, 180). Det eneste som kunne kontrolleres var den siste fasen, nemlig å velge kritisk blant de kildene som var tilgjengelige (Jacobsen 2005).

Informasjonen som var tilgjengelig på internett, aviser, tidsskrifter og informasjon rundt Hellas og euroen kan helt klart anvendes, selv om informasjonen er sekundærlitteratur (Jacobsen 2005). Dette har resultert i mye tilgjengelig informasjon om emnet, noe som har både positive og negative sider ved seg. Positivt da det kan bidra til å utvikle oppgavens dybde, men og til dels utfordrende da det er mye informasjon å forholde seg til. Spesielt media bidro til mye av den tilgjengelige informasjonen. For å sette dette i perspektiv så var det per 2.5.2013 533.000 treff på søkeordene ”krisen i hellas” på www.google.com. Til tider var det utfordrende å sette en begrensning for meg selv til det som faktisk skulle undersøkes. Dette resulterte i mange løse tråder som måtte samles for å få gjennomført

denne oppgaven. Videre så er det alltid rom for feiltolkning uansett hvor godt man kan et språk, men jeg har hatt stor nytte av at jeg er trespråklig. Jeg har i hovedsak brukt norske og engelske kilder for at leseren selv skal kunne lese disse, men for å gå i dybden og se saken fra flere sider har jeg sett på greske nyheter og i greske aviser. I forhold til greske kilder hadde jeg en formening om at disse kunne være med på å redusere objektiviteten, mens engelske og norske kunne gi en bedre oversikt over kildene og øke objektiviteten i tekstene. I denne oppgaven har jeg beveget meg inn på, for meg, et noe ukjent territorium, nemlig den økonomiske delen. Dette har jeg valgt å gjøre fordi økonomi og politikk er tett sammenføydd, noe som har vært utrolig spennende å få et innblikk i. Det er viktig og understreke at dersom noe har blitt utelatt eller glemt, så betyr ikke dette at det ikke er viktig, men heller at min oppfatning av hva som er relevant for denne oppgaven har blitt prioritert, da det er tilnærmet umulig å inkludere alt. Samtidig som det er et utfordrende og tidvis komplekst tema å skrive om, i og med at situasjonen er i kontinuerlig utvikling og endring. Helt generelt er det selvsagt flere faktorer som kunne vært studert, andre metoder og teorier som kunne vært brukt for å gjennomføre denne oppgaven. Viktige kilder og dokumenter for de tre periodene har vært: gresk økonomisk politisk historie, kriteriene i Maastricht-traktaten, Vekst- og stabilitetspakten, EU economic governance a major step forward, som er den nye økonomiske styringen som inkluderer "Six pack", "two pack", og Trakteten om stabilitet, koordinering og styring, som supplerer og styrker Stabilitets- og vekstpakten.

2.0 Teoridel

Måten dette undersøkelsesopplegget er lagt opp på gir ikke grunnlag for å presentere en teori for teoriens skyld. Teoriene som blir presentert og anvendt bygger nødvendigvis ikke på hverandre, de supplerer heller hverandre, ut i fra det syn at denne oppgaven tar sikte på å forsøke å forklare noe som skjer. Teoriene må forstås som hjelpemidler da de ikke kommer til å bli anvendt i deres fulle bredde.

2.1 *Keynesianismen*

John Maynard Keynes har mange interessante teorier og hans mest innflytelsesrike verk er *The General Theory of Employment, Interest and Money* fra 1936, som han avsluttet med en berømt utredning om betydningen av økonomiske ideer: ”I det lange løp er det ideer, ikke egeninteresser, som er farlige for det gode eller onde” (Krugman 2009,198-199). Dette er nok ikke til enhver tid sant, det er heller en blanding av både ideer og egeninteresser som i denne sammenheng oppfattes som å være en mer riktig sannhet.

Keynes kritikk av en uregulert markedsøkonomi var et sentralt kjennetegn for etterkrigstidens prinsipper for offentlig styring. Den klassiske liberalismen mente at økonomien ville stabilisere seg selv etter en krise, men Keynes argumenterte for at økonomien ville havne i en nedgående spiral (Østerud 2007,85). Keynes mente at statlig intervensjon kunne være med å hindre et slikt utfall, gjennom statlig underskuddbudsjettering og låneopptak som ble en ny måte å løse kriser på (Østerud 2007,85-86). Keynesianismens sentrale bidrag var prinsippet om kortsiktige offentlige overføringer og investeringer for å gi nytt liv til kriserammede næringsliv (ibid). Et annet perspektiv som delvis kan komplimentere Keynes er Joseph Schumpeter og hans syn på innovasjoner. Schumpeter mente at for å skape vekst i økonomien må nye produkter og produksjonsprosesser innføres slik at økonomien omskapes, og det kan skapes ny økonomisk vekst (Amdam et al. 2005,317). Dersom innovasjon og nyskapning institusjonaliseres og blir en permanent del av det økonomiske liv kan det resultere i positiv vekst i økonomien, gjennom introduksjon av nye produkter, prosesser, metoder og organisasjoner som skaper liv i økonomien (Amdam et al. 2005,317-318). Schumpeter så kriser som en integrert del av økonomien og for å skape vekst måtte det gamle bort slik at det ble plass til det nye, gjennom kreativ ødeleggelse eller destruksjon (Amdam et al. 2005). Videre så påpekte Keynes at summen av enkeltindividers handlingsvalg under en

depresjon hvor økt sparing og redusert forbruk er kjennetegn, ville bidra til å lede økonomien i en ond sirkel hvor den fallende etterspørselen igjen var med på å tvinge økonomien inn i nye sirkler av kostnadskutt og redusert etterspørsel (Claes, Hveem og Tranøy 2006,104). Den delen av hans teori som derimot er vanskeligst å leve etter er at man skal føre *en forsiktig finanspolitikk* i oppgangstider, eller en ansvarlig finanspolitikk⁴. Tanken her ligger i å spare i gode tider for å bruke i dårlige tider, slik at man også da kan holde aktiviteten i økonomien oppe. Keynes ble lenge hyllet for sin teori om at kutt i offentlige utgifter i nedgangstider bare ville gjøre nedgangen i økonomien dypere og mer langvarig. Keynes mente heller at en kombinasjon av rentereduksjon, offentlige investeringer og skattelette var det som skulle til for å snu økonomien i en positiv retning (Omdal 2012). Videre så nevner Minsky at grunnlaget for kriser legges i stabile perioder. Han mener at mennesker og de som fatter beslutninger legger tidligere kriser i ”glemmeboken” og det øker risikoen for en ny krise (Claes, Hveem og Tranøy 2012, 209). Keynes var videre også opptatt av økonomiske ubalanser mellom land, hans frykt var at noen land hadde vedvarende overskudd, mens andre hadde vedvarende underskudd i sin driftsbalanse ovenfor utlandet. Han var opptatt av at stater skulle ha et valutadiplomati som ga rom for å justere valutakursene på en kontrollert måte, slik at underskuddsland skulle bedre sin handelsposisjon (Claes, Hveem, Tranøy 2012,110, Boks 5-2:Keynesianismen). Et problem som kommer med fastkurssystem er at ulike land også har ulik økonomisk utvikling. Fordi der noen opplever rask produktivitetsvekst, økt konkurransevne og et overskudd på betalingsbalansen, opplever andre svakere vekst, raskere inflasjon, press på betalingsbalansen og på valutaens verdi, noe som bidrar til å gjøre den mindre attraktiv (Claes, Hveem og Tranøy 2012,112).

2.2 Optimum Currency Area

Teorien om Optimum Currency Area (OCA) består av en rekke kriterier som brukes for å vurdere om det er hensiktsmessig for land å forlate sin egen valuta til fordel for en felles valuta. De viktigste kriteriene er 1) Politiske preferanser, 2) den industrielle strukturen, 3) økonomiens åpenhet, 4) arbeidsmobilitet, 5) lønns og pris fleksibilitet, og 6) budsjettintegrering (Hansen og Olesen 2002,171). ”A currency area is optimal if it does not increase its members` vulnerability to real shocks or reduce their ability to deal with them” (Kenen 1995,81). Hovedpoenget med OCA er at når det foreligger en høy grad av

⁴ Ansvarlig finanspolitikk er at staten ikke driver med varige budsjettunderskudd og høy gjeld.

likhet mellom land innad i en pengeunion øker det sannsynligheten for stabilitet og utvikling. I følge OCA er det viktig å ha tilnærmet like mål og preferanser rundt den økonomiske politikken. Dette fordi like økonomiske situasjoner med tanke på arbeidsledighet, inflasjon og betalingsbalanse er avhengig av at det er en oppslutning rundt den fremtidige økonomiske utviklingen for land som er medlem av en pengeunion (Hansen og Olesen 2002,171-174). Dersom dette ikke er på plass kan selv symmetriske sjokk føre til at man ønsker å implementere en individuell økonomisk politikk og slik kan en fellesvaluta oppfattes som en tvangstrøye. Risikoen for asymmetriske sjokk avhenger av forskjellene i den industrielle strukturen mellom land i en pengeunion (ibid). Dersom den industrielle strukturen er for ulik mellom land i samme pengeunion, vil endringer i sammensettingen av etterspørselen også innvirke ulikt på land, konsekvensen er asymmetriske sjokk (ibid). Økonomiens åpenhet kan reflekteres ut i fra et lands eksport og import relatert til dens BNP. Land i pengeunionen har nærmet seg hverandre når det gjelder inflasjon, langsiktig rentenivå, og budsjettunderskudd, men på områder som økonomisk vekst og sysselsetting har de ikke nærmet seg på samme måte (Claes og Førland 2010,121). I følge OCA teorien er det en forutsetning at arbeidstokken er mobil og at man klarer å tilpasse seg de omveltninger som kan komme for å forhindre at arbeidsledigheten øker, fordi mobiliteten kan fungere som en mekanisme for automatisk stabilisering i en pengeunion som står ovenfor asymmetriske sjokk (Hansen og Olesen 2002, 171-174). Det vil slik bli økt migrasjon fra land det er liten etterspørsel i, til land som har ledig kapasitet, stor etterspørsel og lav arbeidsledighet. Denne teorien har et klart budskap om at jo større likhet, jo større sannsynlighet for suksess.

2.3 Europeisering

Europeisering henger sammen med integrasjon og er det siste nye innen EU forskning. En vid definisjon av begrepet europeisering sier at:

Europeanization consists of processes of (a) construction, b diffusion, and c institutionalization of formal and informal rules, procedures policy paradigms, styles, "ways of doing things", and shared beliefs and norms which are first defined and consolidated in the EU policy process and then incorporated in the logic of domestic (national and sub national) discourse, political structures, and public policies (Bulmer & Radaelli 2005, 341, box 15.1).

En smalere definisjon av europeisering som er mer konkret og relevant for denne oppgaven er formulert av Claes og Førland (2010) ut i fra Robert Ladrech sin bok: *Europeanization and National Politics* (2010:23-34):

Europeisering er en endring i nasjonal politikk som skyldes beslutninger eller beslutningsprosesser i EU. Endringer i nasjonal politikk er endringer av nasjonale politiske institusjoner, endringer i hvem som tar politiske beslutninger, måten det skjer på og ikke minst endringer i politikken innhold (Claes og Førland 2010,45).

Det som ligger til grunn for å anvende europeisering er at dersom politikken er lik både på EU nivå og i Hellas, nasjonalt vil ikke europeisering skape friksjon mellom nivåene, den vil være friksjonsfri (Claes og Førland 2010,45). I denne sammenheng er europeisering avgrenset til spenninger som tenkes å oppstå mellom beslutninger knyttet til euroen (overnasjonalt) og gresk økonomisk politikk (nasjonalt), men også hvordan de påvirker gresk beslutningstaking og utøvelse av den økonomiske politikken (friksjon) rundt budsjettpolitikken, med tanke på at utgifter og inntekter som skatter og avgifter er kjernen i nasjonal uavhengighet. Hellas presses indirekte eller direkte av beslutninger knyttet til euroen på EU nivå samtidig som faktorer knyttet til gresk økonomisk politikk legger press på euroen, dermed forstås europeiseringen i denne sammenheng som ikke å være friksjonsfri. Samtidig er det her viktig å forstå hvordan europeisering skjer, men også å skille mellom hva slags type EU politikk som får innflytelse på medlemslandene:

The EU policy output that follows the legislative process resulting in binding legislation in the form of directives and regulations , and the policy ideas or recommendations promoted by the EU whether they originate with the commission, the European Council , or from one or a set of member states (Ladrech 2010, 168).

Ladrech (2010) skiller mellom de ved å bruke begrepene ”hard” hvor land formelt er bundet og forpliktet og ”soft” som er et mer indirekte press og mer valgfritt hvor medlemslandene har det siste ordet, men som EU allikevel forsøker å øve innflytelse gjennom (Ladrech 2010,167-169). Europeisering kan da skje fra 1) påvirkning gjennom regler, 2) påvirkning gjennom interesser og 3) påvirkning gjennom læring og overføringen av ideer, men disse tre er ikke gjensidig utelukkende (Claes og Førland 2010,46). 1) påvirkning gjennom regler, medlemsland i ØMU har ratifisert Maastricht og Amsterdam

traktaten som legger klare føringer og forplikter medlemsland som har godkjent og ratifisert traktatene til og etterstrebe og følge de satte målene (ibid). Disse innebærer også forutsetninger og betingelser for å være medlem av pengeunionen. Medlemsland er generelt forpliktet til å innrette seg etter EU lovgivning og EF- domstolens rettspraksis, som legger føringer på regelverket og dermed på politikkkutformingene innad i de enkelte medlemsland, men reglene kan tøyes og EU gir rom dersom særskilte nasjonale hensyn tilsier det (Claes og Førland 2010,46).

2) Påvirkning gjennom interesser er mer indirekte enn hva en ramme med regler er. Påvirkningsmåter som er mer indirekte kan være endringer av insentivene på statsnivå og endring i (sub) nasjonale aktørers politiske påvirkningskraft og gjennomslag. Nasjonale myndigheters oppfatning av eget handlingsrom endres når statsnivået påvirkes av EU (Claes og Førland 2010,46). En annen form for påvirkning er tilfeller hvor EUs politikk endrer forholdet mellom offentlige myndigheter og nasjonale aktører (ibid). Subnasjonale interessegrupper kan av EU få økt påvirkningskraft ovenfor politiske myndigheter, eller endre maktbalansen slik at gruppene får igjennom endringer de tidligere ikke hadde fått (ibid). Blant annet kan dette inkludere endringer som på nasjonalt nivå ikke er populære, men som rettferdiggjøres og er en nødvendighet knyttet til beslutninger og krav på det overnasjonale nivået, også kalt "The politics of blame avoidance" (ibid).

3) Påvirkning gjennom ideer, at nasjonale myndigheter tilegner seg rådende ideer på EU nivå for å løse et problem. Nasjonale myndigheter kan velge å ta i bruk populære ideer som andre har prøvd og lært av for å løse problemer nasjonalt. Læring kan føre til at politiske beslutningstakere blir påvirket til å danne nye preferanser (Claes og Førland 2010,47). Innenfor pengeunionen kan det å dele læring og kunnskap bidra til større grad av tilpasning som er mer lik, dersom medlemsland velger å løse problemer nasjonalt ut i fra løsninger som på EU nivå er attraktive når tilpasningen er problemdrevet. Men dersom tilpasningen er løsningsdrevet vil løsningen velges ut i fra løsninger som til enhver tid oppfattes å være riktige (ibid). Europeisering har både et økonomisk- markedsmessig og et politisk-administrativt aspekt (Claes og Førland 2010,46). Etersom det videre ikke er gitt at politiske vedtak på EU nivå faktisk fører til at medlemslandene tilpasser seg eller følger vedtakene, kan det videre få konsekvenser både for utformingen av politikken på EU nivå, men også for de variasjoner som oppstår i medlemslandenes implementering (Claes og Førland 2010, 201). The Open Method of Coordination (OMC) kan oppfattes som en delvis motreaksjon på dette. OMC er en nyere form for "soft" koordinering innenfor EUs beslutningsprosess og mellomstatlig samarbeid som inkluderer overnasjonale elementer (Ardy og El- Agraa 2007). OMC:

“operates through persuasion, peer pressure (naming, blaming and shaming), mutual socialization, epistemic convergence, public accountability and experimental learning, and includes elements of flexibility, subsidiarity, multi-level and policy integration, inclusion and participation, deliberation and knowledge sharing (Ardy og El- Agraa 2007,454).

OMC er ikke like streng som EU- lovgivning, men den er likevel mer enn en ikke-bindende anbefaling. OMC er et fleksibel, desentralisert instrument for samordning hvor gjennomføringen av tiltakene som defineres av EU blir tillagt medlemslandene (ibid). Men som likevel oppfattes som å fremme eller presse frem en høyere grad av samordning, koordinering og problemløsning gitt de ulike påvirkningskanalene enn uten OMC. Graden av europeisering varierer etter positiv og negativ integrasjon (Bulmer og Radaelli 2005). I følge Claes og Førland (2010,123) gikk man fra å drive det som kalles negativ integrasjon, ved å fjerne hindringer mellom landene over til en pengeunion som er en positiv integrasjon ved at den skaper felles politikk på et felt hvor land tidligere hadde operert individuelt og i motsetning til hverandre. Den positive integrasjonen bidro til at Hellas som andre land burde bli mer følsomme ovenfor endringer i andre medlemsland, samtidig som beslutninger eller beslutningsprosesser på EU nivå ville føre frem til endringer i den nasjonale politikken (Claes og Førland 2010). Påvirkninger og tilpasninger kan videre sies å bli drevet av at Hellas er mer en ”policy taker” enn en ”policy maker” (Börzel 2005). Hellas kan sies å mangle evnen og kapasiteten i form av penger, ekspertise, koordinering til å ”upload” og bidra til å utforme politikken på det overnasjonale nivået (Börzel 2005,63). Siden de er ”policy takers” er det større sannsynlighet for at Hellas vil havne i en ”misfit” situasjon enn for eksempel Tyskland. Tyskland har den største nasjonale økonomien av alle medlemslandene, som også var en viktig faktor i utviklingen og utformingen av pengeunionen med ”sound Money” som det overordnede mål. Tyskland er også den største bidragsyteren i EU budsjettet og økonomisk tyngde påvirker innflytelsen et medlemsland har i utformingen av politikken (Wallace 2005,39). Tyskland har en dominerende posisjon og er på mange måter garantisten i Europa, av den grunn vil deres ord og meninger kanskje vektlegges mer enn meninger som kommer fra svakere stater, dette kan bidra til og styrke teorien om europeisering om at sterke stater, som for eksempel Tyskland er mer en ”policy maker” enn en ”policy taker”. Det er oftest også de land som har liten makt og innflytelse som havner i en misfit situasjon (Börzel 2005, 62-64). Misfit

forstås som en situasjon der den nasjonale politikken og økonomiske strukturen må endre seg for å oppnå en "fit". Misfit resulterer som oftest i at land med liten makt og innflytelse ender med de høyeste implementeringskostnadene, fordi det er de som må tilpasse deres nasjonale politikk og institusjoner (ibid). Så jo lavere kompatibilitet det er mellom europeiske og nasjonale prosesser, politikk, og institusjoner, jo høyere er det adaptive presset som Europa utøver på medlemslandene (Börzel 2005, 50). Det som her er presentert, er tenkt å bidra til å vise spenningsforholdet som oppstår mellom Hellas sin budsjettpolitikk, altså statens inntekter og utgifter og de forskjellige inntrådte tiltakene som ble iverksatt for å styrke stabilitets- og vekstpakten, som betyr en strengere overvåkning og "kontroll" over det greske statsbudsjettet. Fordi europeisering forstås å være "en endring i nasjonal politikk som skyldes beslutninger eller beslutningsprosesser i EU" (Claes og Førland 2010,45) er det rom for å spørre om dette bidrar til "nasjonalstatens uthuling"?

2.4 Nasjonalstatens uthuling?

I følge Jessop (1994, 270) har rollen til overnasjonale organer blitt utvidet, men overnasjonale organer er ikke en nyhet i seg selv. Det som er nytt er mengden av de overnasjonale organene, veksten i deres territoriale omfang og ikke minst at de overtar viktige nye funksjoner (Jessop 1994,270). Ett av de viktigste områdene for funksjonell utvidelse er innenfor økonomiske områder som de forvalter. Disse endringene gjelder ikke bare for fremveksten av nye internasjonale økonomiske og politiske regimer som styrer dynamikken i verdensøkonomien som helhet, de former også aktivt dens struktur (Jessop 1994, 270). Nasjonalstaten kan fortsatt karakteriseres som å være viktig politisk sett og at de opprettholder mye av dens nasjonale suverenitet, men det er statens evne til å forutse dens makt innefor de nasjonale grensene som har blitt svekket som følge av endringen mot internasjonaliserte, fleksible (men også regionale) produksjonssystemer og den økende utfordringen fra globale omgivelser (Jessop 1994,264). Nasjonalstaten har fortsatt to viktige funksjoner innefor sitt territorium. Den første er akkumuleringsfunksjonen ved å støtte og fremme økonomisk utvikling slik at næringslivet kan akkumulere kapital til investeringer og vekst. Den andre funksjonen er legitimering, som referer til det utvalget av aktiviteter som utføres for å opprettholde sosial orden, slik at det kapitalistiske systemet og den sosiale orden anses som legitim (Jessop 1994,264). Mens funksjonen for legitimering krever at staten skal fremme og sponse kollektive prosjekter som kan bidra til å øke velværen for egne borgere, avhenger den igjen av at den kapitalistiske økonomien (akkumuleringen) utvides, for å sikre en fortsatt økonomisk levedyktighet gjennom

skatteinntektene (ibid). Men statens aktiviteter har blitt spredt til både lokalt, overnasjonalt, internasjonalt, og atter andre har blitt ervervet av nye horisontale nettverk - lokale og regionale (Jessop 1994, 264). "Hollowing out" kan oppfattes som en reaksjon på ulike statlige mangler og feil, spesielt effektiviteten og legitimiteten knyttet til statlige handlinger (Jessop 1994, 265). Dette knyttes til problemer som enten er for små eller for store i omfang til at det nasjonalstatlige nivået alene effektivt klarer å håndtere de. Det har bidratt til at rollen til overnasjonale statlige apparater eller systemer og internasjonale politiske regimer vokser og tar over (Jessop 1994). Nasjonalstaten har fortsatt viktige politiske funksjoner, selv om andre aktiviteter blir overført til andre nivåer for politisk organisering. Nasjonalstaten har en viktig rolle når det gjelder politiske forbindelser på tvers av ulike territorier som de også forventes å gjøre av hensyn til sine innbyggere (Jessop 1994, 274). Fra en annen side har nasjonalstatens rolle blitt omdefinert som et resultat av nye nivåer for økonomisk og politisk organisering, lokalt, regionalt, overnasjonalt osv. Nasjonalstaten beholder fortsatt rollen som den viktigste og høyeste politiske instans for demokratisk ansvarlighet, inntil (dersom) overnasjonale politiske organisasjoner overtar mer enn bare statens makt, blant annet må de også ha mål for demokratisk legitimitet og åpenhet (Jessop 1994, 275). Nasjonalstaten er også etter nærhetsprinsippet best egnet til å håndtere sosiale konflikter og fordelingspolitikk, mens de overnasjonale organene i tråd med overgangen til post-fordismen er mer opptatt av internasjonaliseringen av kapital og å fremme den strukturelle konkurransevnen til triade regionene og deres nasjonale økonomi, men de er mindre opptatt av sosiale konflikter og fordelingspolitikken (Jessop 1994, 274). Dette betyr at overnasjonale organer i grunn må bli mer demokratiske for å være legitime. I følge trilemma teorien sier Rodrik (2007) at "democracy, national sovereignty and global economic integration are mutually incompatible". Dersom man ser dette perspektivet innefor pengeunionen og at den globale integrasjonen her er pengeunionens økonomiske integrasjon, virker prinsippet og hans poeng å være det samme. Resultatet av det Rodrik (2007) sier kan bety at land i pengeunionen etter hvert tenkes å måtte oppgi mer for å få til en reell økonomisk integrasjon, som i sin tur kan resultere i og bidra til og "uthulle nasjonalstaten".

3.0 Gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen

Det som kjennetegner tiden før euroen er at staten på 1970 -tallet ble utsatt for globaliseringspress og den neoliberale tenkningen som ”tok over” for Keynesianismen. Endringen fra welfare til workfare⁵, endringen fra fordisme til post fordisme. Neoliberalismen kan bli sett på som å gi et nytt grunnlag for nye måter for regulering.”As a political and economic ideology, neoliberalism is based on a belief in the virtues of individual liberty, markets and private enterprise” (Mackinnon og Cumbers 2011, 103).

3.1 *Karamanlis eller tanks? Veien til de Europeiske felleskap 1974-1981*

I 1967 ble det gjennomført et coup d`etat i et forsøk på å hindre at sosialister eller kommunister kom til makten. Demokratiet ble restaurert etter at den greske regjeringen støttet et mislykket statskupp på Kypros, Tyrkia svarte med å invadere den nordlige delen av øya som førte til at juntaen valgte å gå av den 23. juli 1974. Når demokratiet ble restaurert, opphevet Nea Demokratia forbudet på kommunistpartiet, monarkiet opphørte da Kongen ble styrtet av en folkeavstemning og det politiske systemet fikk økt troverdighet (Lolos 1998). Et nytt trekk ved konstitusjonen⁶ var også opprettelsen av presidentens kontor, og denne stillingen fikk relativt stor makt i form av veto-rett mot forslag fra nasjonalforsamlingen (Clogg 2002). Konstantinos Karamanlis var klar over at sentrale endringer måtte til for å skape et mer balansert og normalt politisk liv i Hellas. Han måtte svare på de samfunnsmessige kravene som økte, sammen med velgernes lyst til å gjenoppta radikalisme fra 1960-tallet, bygge opp politiske mekanismer som under ”de syv år” hadde vært undertrykt, for å oppnå politisk støtte og godvilje blant velgerne, samtidig som en ”rensing” (en apohountopoiisi) av hele statsapparatet måtte til etter juntaens fall (Clogg 2002, Katsimi og Moutos 2010). Velgernes lyst til å gjenoppta radikalisme ble automatisk noe dempet ettersom makten ble flyttet fra staten til samfunnet, eller fra et moderat effektivt statlig byråkrati til grupper som hevdet å bedre representere samfunnets interesser (Katsimi og Moutos 2010). Fagforeningers og arbeidsgiverforeningers innflytelse økte sammen med politiseringen og svekkelsen av autonomien til byråkratiet

⁵ En god illustrasjon av overgangen fra fordisme til post- fordisme som Jessop (1994) nevner i sin artikkel er når Bill Clinton i 1996 signerte en lov som ”having promised during his 1992 presidential campaign to “end welfare as we know it”, Bill Clinton signed a law that required the states to push welfare recipients into jobs—an approach popularly known as “workfare” (Economist 2006).

⁶ Konstitusjonen har senere blitt revidert i 1986,2001 og 2008 (Hellenic parliament 2012).

etter 1974, som bidro til en gradvis omforming av den greske statsforvaltningen, fra en "developmental state" til en "intermediate state" (Katsimi og Moutos 2010, 571). Den "intermediate state" beskrives av Katsimi og Moutos (2010, 571) som å mangle autonomi, integritet og ferdighet til å implementere ønskende reformer fordi staten ofte ble styrt av private interesser. "Developmental state" er sett på som en mer autonom stat med byråkrater som hadde makt og evne til å forutse hvor midler burde plasseres for å øke produktiviteten og styrke konkurranseevnen (ibid). Under den gradvise endringen eller omformingen av byråkratiet fra "developmental" til "intermediate" state ble tidligere individualistiske system som patron- klientforhold supplert med en politikk og partimedlemmer som ble favorisert (ibid). Patron klient- forhold er nok i større grad kjent for å ha vært særlig utbredt i Antikkens Roma, hvor patronen for eksempel ga klienten midler til livets opphold, i gjengjeld måtte klienten støtte sin patron i hans sak, militært og politisk (SNL 2009). Selv om dette tegner et bilde av en politisk struktur og kultur som ligger langt tilbake i tid, forklarer Katsimi og Moutos (2010, 571) at det i Hellas og i praksis betydde at offentlige tjenestemenn måtte "velge side" og erklære en form for troskap til et bestemt politisk parti dersom de ikke ønsket å bli "hengende" etter i deres karrierer (Katsimi og Moutos 2010, 571).

Et demokratisk valg ble holdt i 1974 for å sikre legitimitet. Konstantinos Karamanlis og ND vant valget med 54,37 % av stemmene (Se vedlegg 2). Pasok, et helt nytt parti fikk også seter i nasjonalforsamlingen med 13,58 %. Det som gjør dette til en noe spesiell hendelse er at rett etter juntaens fall klarte et sosialistisk parti å få nok stemmer til å sitte i nasjonalforsamlingen, noe som nettopp var det juntaen forsøkte å forhindre. Fra 1974-1981 startet Hellas en vanskelig konsoliderings og oppbyggingsprosess, samtidig som spenningsforholdet med nabolandet Tyrkia ikke avtok. Landets oppbyggingsprosess kan like mye oppfattes som å finne seg selv politisk og ideologisk, ved siden av å bygge opp landet i form av det rent strukturelle og materialistiske. ND ble etablert rett etter metapolitefsi (overgangen fra diktatur til demokrati) i 1974, og ut i fra Clogg (2002 og 1987) og Koliopoulos og Veremis (2010) hadde ikke partiet klare sammenhenger mellom partiprogrammet, politikken og ideologien. Det kan tolkes til å ha bidratt til at målene også kan ha vært noe uklare og dermed vanskelige å oppnå, som igjen kan ha bidratt til en usammenhengende politisk agenda. Det var hovedsakelig en ting Karamanlis var svært opptatt av, utenrikspolitikken, siden et av hans overordnede mål var å få Hellas inn i de

Europeiske Felleskap⁷ (heretter EU) som et demokratisk land (Clogg 2002). For å fremme Hellas nye "Great Idea" og bli fullverdig EU medlem måtte den nasjonale økonomien håndteres. De startet med å vedta en rekke økonomiske tiltak og en mild ekspansiv finanspolitikk⁸ som ville gi et trengt og nødvendig "pusterom" for å holde "the social peace" under den vanskelige overgangen fra diktatur til demokrati (Koliopoulos og Veremis 2010, 158). Noen av tiltakene var en oppjustering av minstelønnen, en økning i lønnen til offentlige tjenestemenn, skatt på høyere inntekter, en reduksjon i kontrollen av kreditt med den umiddelbare opphevingen av kontroll på finansiering av produktive investeringer og eksport, en gjennomgåelse av investeringsprogrammet, og, viktigst av alt, raske grep for å reetablere de frosne relasjonene med EU (ibid). Den økonomiske utviklingen så ut til å gå i en positiv retning, men Karamanlis advarte om den stigende oljeprisen, kostnadene og byrdene knyttet til forsvaret, og innvirkningen av urimelige krav som fagforeningene stilte. Effekten av en forsiktig ekspansjon førte blant annet til at investeringer økte, hovedsakelig på grunn av aktivitet i den offentlige sektoren og byggeindustrien (Koliopoulos og Veremis 2010,159). Det virker logisk at visse grep måtte bli tatt for å sikre politisk og sosial stabilitet i landet under konteksten overgang fra diktatur til demokrati, siden muligheten for tilbakefall fortsatt var tilstede, men også risikoen knyttet til hevnaksjoner fra de som fortsatt sympatiserte med juntaen (Clogg 2002). Hellas skulle også bli mer modernisert og integrert i Europa. Modernisering og europeisering er en lang og ikke minst ressurskrevende prosess, ettersom det er mange ulike deler i samfunnet som trenger støtte, oppbygging og tilpasning. For eksempel oppbygging av skoler og andre institusjoner, ny teknologi for kommunikasjon, infrastruktur osv. noe som tenkes å bidra til at de offentlige utgiftene vil øke. I 1981 kom den store overraskelsen og endringen både i lederstil, men også i den økonomiske politikken. ND tapte valget fordi de hvilte for mye på "laurbærene" og fokuserte for lite på hva en ny periode og fremtid med ND i regjering ville innebære (Clogg 1987).

⁷ Maastricht-traktaten fra 1992 etablerte Den europeiske union i 1993. Traktaten inneholdt målsettinger om et felles utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid (FUSP) og en økonomisk og monetær union (ØMU) og formaliserte de europeiske toppmøtene som Det europeiske råd (Kalnes et al. 2010,79).

⁸ Ekspansiv finanspolitikk er når myndighetene øker underskuddet eller reduserer overskuddet fra ett år til et annet. Økonomien vil på denne måten tilføres midler som vil stimulere aktiviteten i økonomien, noe som Hellas trengte på denne tiden da arven etter juntaen var minimal økonomisk aktivitet. Kontraktiv finanspolitikk er når myndigheter reduserer underskuddet eller øker overskuddet sitt fra ett år til annet (Claes, Hveem og Tranøy 2012,107).

3.2 *Andreas Papandreou og de populistiske årene, 1980-1990*

Andreas Papandreou og Pasoks seier i 1981 bidro til to ting: å få slutt på høyrevings monopol og fortsettelsen av å styrke demokratiet etter syv år med diktatur. Euforien lå i luften fordi forventinger om en moderne demokratisk stat, etablering av en velferdsstat og at skillet mellom høyre og venstre skulle overvinnest preget Hellas på denne tiden (Spanou 2008). Det gamle partiet *Pasok* var et mer radikalt parti, de førte en klassebasert-sosialistisk-radikal politisk diskurs. Det populistiske elementet var innebygd hos Papandreou, han hadde slagord som ”Hellas er rikt, det er grekerne som er fattige”, men også at Pasok var bevegelsen for de ikke-privilegerte (Koliopoulos og Veremis 2010, Clogg 1987). Mange grekere hadde under styringen av tidligere regjeringer følt at de ikke ble inkludert i politikken og prosessen, at det i stor grad var elitene som bestemte og som fikk dra nytte av godene som ble ujevnt fordelt. Siden Pasok siktet seg inn mot middelklassen, som var de ikke-privilegerte, i kombinasjon av nasjonalisme, inkludering og løfter om sosiale reformer førte dette til at Pasok vant valget i 1981 (Koliopoulos og Veremis 2010). Pasok og Papandreou var sterkt i mot at Hellas skulle bli medlem av EU, de var heller ute etter en spesiell avtale som den Norge har (EØS). En av grunnene som talte for en spesiell avtale, var for å ha full kontroll over den nasjonale økonomien og spesielt bevegelsen av kapital og varer (Koliopoulos og Veremis 2010, 159). Når Pasok endelig kom til makten ble det ikke tatt klare steg for verken å avslutte landets medlemskap i NATO eller EU, heller ikke stenge de amerikanske basene i landet som Pasok ønsket og som de hadde truet med under opposisjon. Før Hellas fikk delta i EU ble det presentert en Kommissjons rapport hvor det stod at Hellas på ingen måter var økonomisk nok forberedt til å kunne delta i EU (Hibou 2005, 231). Det ble uansett fattet en beslutning om å inkludere Hellas i EU basert på en politisk avgjørelse som ble undertegnet i 1981, selv om de i utgangspunktet ikke var rustet nok til å delta (ibid). Lederen i Pasok forsøkte og re-forhandle gresk medlemskap ved å sende et memorandum til Kommissjonen i mars 1982. Memorandumet var heller en ønskeliste om støtte og særbehandling på grunn av greske strukturelle misdannelser og særegenheter. Når Hellas først fikk avslag som svar på ”ønskelisten” var det allerede for sent å trekke seg ut av EU (Koliopoulos og Veremis 2010, 163). Medlemskap i EU ga mulighet for endring, handling gjennom europeiske overføringer, økning i utenlandsinvesteringer og nye markeder.

Pasok i en regjering betydde kun en ting: ekspansiv finanspolitikk med lønninger og pensjoner som økte, de brukte ”wage indexation”⁹, det ble en lettere tilgang på kreditt, og ulike former for støtte ble delt ut i en tid hvor inflasjonen var på over 20 % (Koliopoulos og Veremis 2010). Det økonomiske programmet som ble fulgt var basert på å påvirke inntekten til greske husholdninger gjennom omfattende lån fra markedet. Låningen kan sies å samsvare med høyere konsumnivåer i et forsøk på å heve levestandarden samtidig som neoliberalisme var trenden (Kouretas og Vlamis 2010). Sett i sammenheng med konvergens- og samholdspolitik fra EU ble prosessen videre drevet av penger i form av jordbrukssubsidier og finansiering for utbedring av infrastrukturen (ibid). Det var heller ikke vanskelig for Hellas å ta opp lån i 1981, ettersom den offentlige gjelden ikke var særlig høy, samtidig som at individer ble oppfordret til å ta opp lån for å øke forbruket (ibid). Pasok hadde helt klart svart på etterspørselen av et mer egalitært samfunn, mer likhet som de hadde reklamert for under valgkampen. Offentlige utgifter økte gjennom hele 1980-tallet, noe som var i mot New Public Management vinden, men også privatisering. For eksempel i stedet for å redusere den offentlige sektoren, påtok staten seg å redde ”problembedrifter” ved å nasjonalisere dem og på den måten gjøre de friske (Spanou 2008). Pasoks mål gjennom 1980-tallet var ”demokratisering” og senere ”demokratisk modernisering”. Pasok gjennomførte og innførte en rekke reformer uten store kostnader, men det som forble usagt var den mer direkte politiske styringen av den offentlige forvaltning, av det partiet som satt i regjering (Spanou 2008). Den offentlige sektoren ble bare enda større og mer ineffektiv. Før de vant valget i 1985 lovet Pasok ”better days”, og senere samme år innførte de et stabiliseringsprogram for å ordne opp i den nasjonale økonomien, og sikret et lån på 1,7 billion dollar fra EU (Koliopoulos og Veremis 2010). Ved nærmere undersøkelse fant jeg ut at Hellas fikk utdelt massivt med penger under denne perioden blant annet for å implementere ”Intergrated Mediterranean Programs” (European Commission 2008, 10-11). Finansiering fra EU var øremerket regionale og sosiale ordninger, modernisering og turisme slik at Hellas var forberedt på å håndtere den økte konkurransen i Fellesskapet, spesielt fra spansk og portugisisk medlemskap i EU.

⁹ Wage Indexation er økninger i offentlige utgifter, renter, lønn, etc., som er koblet til det generelle prisnivået målt gjennom konsumprisindeksen (KPI): avhengig av om KPI øker eller synker, blir også de tilknyttede offentlige utgifter, renter, lønninger automatisk økt eller redusert (Businessdictionary 2013, indexation). Konsumprisindeksen beskriver dagens priser på varer og tjenester gjennom sammenligning av prisene i samme periode i fjor, for å vise effekten av inflasjonen på kjøpekraft.

Stabiliseringsprogrammet som ble iverksatt var basert på en tradisjonell inntektspolitikk og inkluderte en reduksjon av lån, en innstramming i pengepolitikken og en 15 % devaluering av drakmen (Koliopoulos og Veremis 2010, 167). Tiltakene førte til at reallønnen falt i 1986 og -87 mens bedriftenes profitt økte for første gang på mange år. Underskuddet på driftsbalansen falt fra 8 % i 1985 til 2 % i 1987 og inflasjonen var blitt redusert til 16 % fra 20 % (ibid). Allerede i 1987 ble stabiliseringsprogrammet avviklet da Kostas Simitis, ministeren av nasjonal økonomi og mannen bak stabiliseringsprogrammet, ble oppsagt fra hans stilling (ibid). Pasok hadde helt klart ført en ekspansiv politikk. Valget om å føre en ekspansiv økonomisk politikk hadde ingen effekt på veksten, som i følge Chrysoloras (2013) forble på nivåer nær null gjennom hele 1980-tallet. Dette var fordi det ikke ble gjort en konsekvent innsats for å bygge opp en solid produktiv base for den greske økonomien, for å stimulere forskning og innovasjon, for å styrke konkurransevnen osv. På slutten av 1980 lå Hellas bak både Portugal og Irland når det gjaldt konvergering i forhold til andre medlemslands BNP. Økonomien så ut til å sitte fast i en ond sirkel med få investeringer, lite vekst, avhengig av subsidier fra staten, statlig finansiering av underskuddet, høy inflasjon, og stram kreditt (Koliopoulos og Veremis 2010,169).

Moreover the Gargantuan public sector gave a whole new meaning to concept of bureaucracy, by continuously inventing obstacles to entrepreneurship and making the life of people who had to deal with state miserable (Chrysoloras 2013, 17).

3.3 Veien mot pengeunionen, årene 1990-2002

Etter at Pasok tapte valget beskrev Karamanlis det som å leve i ”an enormous madhouse”, fordi de to etterfølgende årene var preget av ikke mindre enn tre valg (Clogg 2002, 201). På bakgrunnen av Balkan turbulensen¹⁰ var det vanskelig for Mitsotakis regjeringen 1990-1993 å holde Papandreous ekstravagante økonomiske politikk gående. Den konservative Mitsotakis regjeringen (ND) adopterte et to års ”Adjustment Program” for å redusere underskuddet i det offentlige, privatisere statlige bedrifter som var overbelånt, mens prisene på offentlige tjenester, alkohol, bensin og value added taxes (VAT)¹¹ og skatter økte (Clogg 2002, 201). Mitsotakis regjeringens økonomiske politikk ble ikke godt mottatt, ettersom innstramming betyr kutt i offentlige utgifter og mange var avhengig av

¹⁰ For mer informasjon se Clogg (2002).

¹¹ VAT skatter kan sies å være ”mindre” synlige. Da det ikke f. eks går på inntektsskatten. Det kan virke som om greske politikere heller valgte en økning i VAT skatter fremfor andre skatter, for ikke ”tape” popularitet.

det offentlige for å få en inntekt. I forhold til den europeiske integrasjonen og Maastricht-traktaten, som etablerte den Europeiske union (EU) ble den nesten enstemmig ratifisert. Begge hovedpartiene (ND og Pasok) var entusiastiske hva angår prinsippene nedfelt i traktaten, men en gresk fremtid i pengeunionen var på det tidspunktet abstrakt og noe som lå langt frem i tid. Dette fordi på den tiden var Hellas det fattigste landet i EU, de hadde skyhøy inflasjon, budsjettunderskudd og lånerenten var høyere enn hos andre medlemsland (Clogg 2002, 212). Rentene på statsgjeld var høyere for Hellas da de ble ansett som å være en risiko knyttet til investeringer. Markedet ville derfor ha en risikopremie delvis fordi muligheten for devaluering eller misligholdelse av lånene var tilstede, eller begge, da Hellas fortsatt hadde drakmen (Krugman 2012a).

Etter at Pasok hadde presentert nye Pasok, et sosialt demokratisk parti bygd på den europeiske modellen, vant de valget i 1993. Selv om Papandreou var kritisk til Mitsotakis regjeringen og ”adjustment program”, videreførte Papandreou etter hvert det Mitsotakis hadde iverksatt under hans tid i regjering (Clogg 2002). Papandreou gikk med på dette, i hovedsak for å forberede Hellas sin vei mot medlemskapet i pengeunionen. ”During the summer of 1995 rumblings of discontent within the ruling Pasok party provoked by Papandreou's manifest lack of grip on affairs of state came into open”¹² (Clogg 2002, 217). Papandreos sønn, Georgios A. Papandreou (minister av utdanning), sa at hans far burde gå av ”for the good of the country” (Clogg 2002, 218). Statsministeren gikk av i januar 1996 etter at han nærmest hadde klenget seg fast til makten i mange uker under hans sykehusid, men han ga ikke opp sin kontroll i partiet Pasok. Hans politiske karriere endte seks måneder senere, da han døde i en alder av 77 år. Clogg (2002, 219) skriver at når Karamanlis sitt presidentskap endte i 1995 (døde i 1998) og Papandreous avgang som statsminister i 1996, ble det slutten på ”era of the dinosaurs”. Simitis kalte inn til valg etter Papandreous avgang og kort tid etter at Simitis regjeringen vant valget (1996-2004), ble de utfordret av Imia krisen¹³ som nesten utviklet seg til en gresk-tyrkisk militær konflikt.

¹² Det politiske miljøet ville få Papandreou til å gå av som statsminister, ettersom hans helse var i så dårlig forfatning at han kun arbeidet noen timer om dagen, men også fordi hans kone Liana (ikke demokratisk valgt) fikk stigende konsentrert makt (Clogg 2002).

¹³ Imia krisen handler om et tyrkisk skip som gikk på grunn i slutten av desember 1995 på Imia (på tyrkisk Kardak), som ligger mellom den greske øya Kalymnos og fastlandet til Tyrkia. Det tyrkiske skipet nektet hjelp av greske bergningsskip på det grunnlag at Imia var en tyrkisk øy. Ordføreren på Kalymnos sendte en gruppe mennesker, inkludert en prest, for å heve det greske flagget på Imia. Til gjengjeld sendte en nasjonalistisk tyrkisk avis journalister og en fotograf med helikopter for å ta ned det greske flagget og heise opp det tyrkiske. Greske kommandosoldater landet på omstridte Imia og heiste opp det greske flagget, mens tyrkiske kommandosoldater landet på en nærliggende naboøy. Det mulige sammenstøtet nådde klimakset i slutten av januar 1996, da kampklare krigsskip fra begge land sirkulerte rundt Imia og andre øyer på en truende måte (Clogg 2002, 220).

I mars 1998 besluttet regjeringen å plassere drakmen i Exchange Rate Mechanism (ERM) som var hovedinnholdet i det europeiske monetære system (EMS)¹⁴ og ett steg nærmere pengeunionen. På denne måten ble drakmen bundet til andre europeiske valutaer og svingninger mellom dem skulle ikke gå utover + eller – 15 % (Koliopoulos og Veremis 2010, 194). Valutakursmekanismen hadde tidligere blitt uthult ettersom slingringsmonnet først var satt til 2,25 %, men pga at tyske mark ble etterspurt fordi rentene var høye, og for å hindre prisstigning som følge av høye offentlige utgifter, klarte ikke mekanismen å stå i mot valutamarkedets press mot Felleskapets svake valutaer (Claes og Førland 2010,110). Finansministerne ble enige om prosentendringen som førte til at krisen gikk over i 1993 (ibid). Simitis hadde alltid vært tydelig på at hans og regjeringens overordnede mål var å gjøre gresk deltakelse i ”single European currency” innen 2001 mulig, fordi Hellas ikke hadde klart å oppfylle Maastricht-kriteriene innen 1999. For å oppnå deltagelse fortsatte den videre finanspolitiske konsolideringen, som i hovedsak var basert på reformer og innstramming, iverksatt under Mitsotakis regjeringen. ”Nye Pasok ”og Simitis regjeringen iverksatte tiltak mot skatteunndragelser, introduserte strukturelle reformer, reduserte byråkratiet og ansettelser i det offentlige (Chrysoloras 2013). Videre så innførte Simitis regjeringen privatiseringstiltak for å øke konkurranseevnen ved å forsøke å privatisere alle eller deler av statsforetakene som Olympic Airways, og å få bøndene inn i skattesystemet (Clogg 2002). Tiltakene ble møtt med sterk motstand fra fagforeninger og bønder, men Simitis vaket ikke for streikene og holdt en stø kurs for å komme nærmere målet; pengeunionen. Reaksjonene mot tiltakene sees på bakgrunn av at de som var offentlig ansatt var redde for å miste levebrødet deres, samtidig som at Hellas er ”bygd opp” rundt det offentlige. Bøndene på sin side likte ikke tanken på å bidra til fellesskapet gjennom å betale skatt, da skatteforpliktelsene hittil nærmest ble oppfattet som frivillige (Clogg 2002). I 2000 ble Simitis og Pasok gjenvalgt, men det var ikke mange procenter som skilte de fra ND. Dette kan tolkes til at velgerne var usikre på hvilke av de to partiene som på best mulig måte kunne få Hellas inn i pengeunionen. I 2004 skulle de Olympiske lekene holdes i Athen samtidig som et regjeringsskifte fant sted ved 2004 valget og ND vant. At Hellas skulle være vertsland for OL i 2004 skapte glede, mange besøkende, flere arbeidsplasser og dermed vekst. Arbeidet med å bygge ut infrastrukturen og sportsanlegg startet allerede på midten av 1990-tallet, prosessen var lang og kostbar. Å være vertsland

¹⁴ EMS var et fastere valutasamarbeid som et steg nærmer pengeunionen, ved at land plasserte sine valutaer i ERM for å hindre for store svingninger og holde valutaene stabile i forhold til EMS (Claes og Førland 2010).

for OL i 2004 hadde sin kost. Etter en vellykket avslutningsseremoni var alt som stod igjen disse svære, nye og dyre anleggene som ikke ble brukt, samtidig som nødvendige midler brukt underveis ble feil allokert¹⁵. ND regjeringen forsøkte å pålegge ”austerity” i et forsøk på å kutte landets store underskudd og få offentlige finanser tilbake til ”normalnivåer” etter OL. Chrysoloras (2013) nevner at overforbruket på OL og Imia krisen førte til at Hellas oppnådde en jevn vekst gjennom 1990-tallet, men ikke nok finanspolitisk konsolidering for å adoptere euroen. Hellas ”oppfylte” konvergeringskriteriene senere og ble medlem av pengeunionen i 2001, da de valgte å binde den svake drakmen til den sterke euroen. Våren 2002 ble drakmen i likhet med andre nasjonale valutaer byttet ut med euroen. “For the eurozone as a whole, Greek membership will not make a huge difference” (BBC 2001).

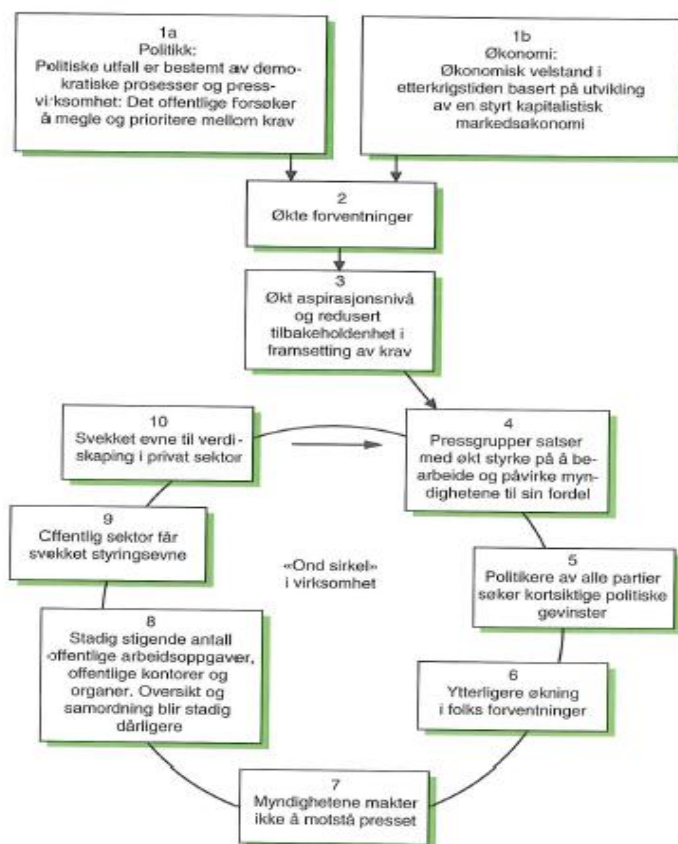
3.4 Historien legger føringer på politikken og økonomien. En analyse.

Hellas har i lang tid vært preget av topartisystemer, og det greske samfunnet har lenge blitt styrt av disse. Ved valg vil vinneren har rent flertall i nasjonalforsamlingen, dermed kan det partiet uavhengig av andre sette sin politikk fritt ut i livet. Det er Nea Demokratia og Pasok som har hatt mest tyngde i gresk politikk etter 1974. Det er disse to partienes politikk som har styrt og formet den Hellas vi i dag ser både økonomisk, politisk, kulturelt og sosialt. Den valgte økonomiske politikken som partiene har ført viser også hva som har blitt prioritert, men også hvordan den økonomiske strukturen og økonomien i Hellas er. Budsjettpolitikken i Hellas kan sies å ha blitt påvirket og formet av nasjonale begrensninger og forventninger. Ettersom det er et empirisk faktum at velgere vurderer sittende regjeringer ut i fra hvilken tilstand økonomien er i, påvirkes de av den. Politikere kan dermed bli fristet til å benytte en makroøkonomisk politikk for å fremstå som mer kompetente enn det de egentlig er (Finansdepartementet 2003). Ettersom utfallet av valg i seg selv skaper usikkerhet, kan det forårsake bølger i økonomien, ettersom forventningene om politikken etter valget vil måtte ta hensyn til at det er flere ulike alternativer som er mulige. Pengepolitikken vil alltid være mer ekspansiv eller kontraktiv enn den politikken regjeringalternativene vurderte før valget (ibid). Den offentlige sektoren og de offentlige utgiftene ble særlig utvidet under Andreas Papandreou gjennom 1980-tallet. Keynesiansk økonomisk politikk kan sies å ha blitt iverksatt for å redusere arbeidsledigheten, fremme vekst og holde de økonomiske hjulene igang, men under denne innflytelsen vil de

¹⁵ For mer informasjon se: <http://olympics.time.com/2012/07/09/amid-economic-turmoil-some-greeks-look-back-at-2004-olympics-as-losing-proposition/>

offentlige utgiftene øke, dermed også underskuddet på statsbudsjettet og staten blir den økonomiske aktøren som har mest innflytelse (Heywood 2004). Når man bygger ut den offentlige vil det i følge ”crowding out” teorien være en prosess som vil gå på bekostning av og som skviser ut den private sektoren. Det argumenteres for at ”crowding out” oppstår på grunn av en iboende knapphet på økonomiske ressurser. Så jo mer (ineffektivt) offentlig sektor bruker de knappe ressursene, jo færre ressurser blir det igjen for privat sektor (Bacon og Eltis 1978). Teorien viser hvilke konsekvenser den offentlige sektorens utbygging har hatt i Hellas samtidig som Chrysoloras (2013) skriver at det ikke ble gjort en konsekvent innsats for å bygge opp en solid produktiv base for den greske økonomien. Hellas hadde på denne tiden kontroll over den nasjonale økonomien og kunne ta i bruk virkemidler for å påvirke den gjennom penge-, valuta- og finanspolitikken, ettersom de fortsatt hadde en egen valuta; drakmen (kontraktivt). Men, ettersom at Hellas gikk fra et diktatur til et demokrati, kan man også se at noen viktige faktorer har påvirket og bidratt til at særlig de finanspolitiske virkemidlene ble flittig brukt.

Figur 1: “En ond sirkel”.

Kilde: Ringstad 2003, 360.

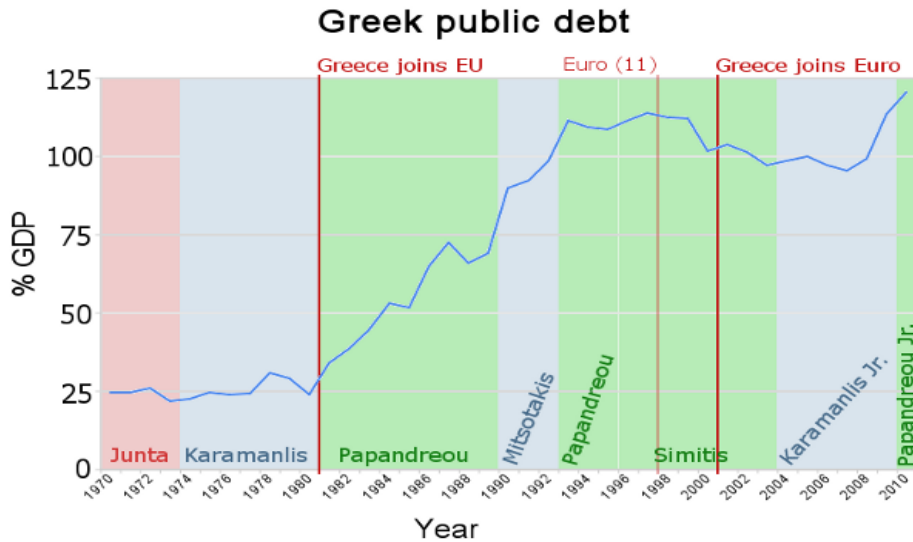
Figuren til Ringstad (2003, 360) som vises ovenfor, sees på som å kunne bidra til å belyse forholdet, eller spenningen som oppstår mellom politikk og økonomi, og veksten i den offentlige sektoren som går på bekostning av den private sektoren.

Det som ligger til grunn for å anvende hans modell er at den er ”prikken over i`en” for å forklare hva som kan ha skjedd etter at Hellas gikk fra et diktatur og inn i et demokrati. Overgangen i seg selv oppfattes som å ha bidratt til en naturlig økning i samfunnets forventninger. Blant annet knytter dette seg direkte til ulike forventninger det greske samfunnet hadde omkring hva et demokrati ville føre med seg og hva det ville innebære for samfunnet, stemningen var euforisk. Myndighetene i Hellas måtte som tidligere nevnt, blant annet for å dempe velgernes lyst til å ta opp radikalisme, ta hensyn til mange ulike pressgrupper, hvor de alle tolkes til å ha hatt ulike forventninger og ønsker. Myndighetenes viktigste oppgave etter metapolitefsi var nettopp å sikre demokratisk stabilitet.

Det oppfattes derfor som å ha vært helt essensielt at folkevalgte politikere forsøkte å etterkomme noen av pressgruppens ønsker. Dersom forventningene om et bedre liv ikke ble oppfylt kan tilliten til demokratiet reduseres, men det kan også gå så langt som at et samfunn ”snur ryggen til” demokratiet. Problematikken blir likevel synlig og oppstår når politikere blir presset fra flere kanter på en gang. Presset som myndighetene står ovenfor gjør at de ikke klarer å imøtekomme alles krav, derfor vil man søke kortsiktige løsninger som man vet vil bidra til å dempe uroen og oppfylle noen av forventningene. Noen av kravene som er lettest å oppfylle blir dermed møtt innen tilstrekkelig tid, slik at den nyervervede stabiliteten og demokratiet ikke blir truet. Når man først har fått noen av ønskene ”oppfylt”, er det ikke utenkelig at det som i modellen, videre kan tolkes til at velgerne oppfatter kravene som har blitt oppfylt som en klar motreaksjon fra politikernes side for å unngå ustabilitet og uro. ”Ettergivenhet vinner for å oppnå stabilitet”. Den nye styringsformen i Hellas bidro til å gjøre det noe vanskelig å si nei, selv når dette var nødvendig og helt avgjørende. Dette kan også være grunnen til at resultatet i Hellas ble inflasjon og kolossale byråkratier. Videre når samfunnet og pressgruppene fikk ønskene oppfylt bidro nok det igjen til å presse og øke forventningene i samfunnet ytterligere. Dette er særlig synlig når det gjelder den greske økonomiske politikken, gjennom at den så og si alltid var mer ekspansiv enn kontraktiv. Myndighetene ”valgte” å la seg bli overkjørt av samfunnets forventninger, fordi på den tiden oppfattes det helt klart som å ha vært vitalt å sikre stabilitet og demokrati, ettersom fortsatt noen sympatiserte med juntaen. Men dette viser at politikerne i Hellas ikke var i stand til å gjennomføre de radikale og nødvendige endringene man var enige om og som trengtes. Særlig under Pasok bygde man opp det

offentlige maskineriet, etter hvert ble oversikten i det offentlige dårligere og dårligere i takt med styringsevnen. Dette er særlig synlig gjennom den greske statsgjelden.

Figur 2: Utviklingen over gresk gjeld.

Kilde: Kouretas and Vlamis 2010, 403.

Det offentlige i Hellas vokste og gikk på bekostning av den private sektoren, som i stor grad kjennetegnes for verdiskapning og det er her mesteparten av den økonomiske veksten stammer fra, derfor har heller ikke Hellas en god produktiv base. Samtidig som at mye tyder på at etter 1974 har Hellas ett ”balkansk land i Europa og et europeisk land på Balkan ” forsøkt å tilpasse seg og konvergere mot Europa for å få innpass i EU (1981) og senere for å kunne bli medlem av pengeunionen (2001). Hellas sitt ønske og beslutning om å ta del i EU tenkes å ha vært et viktig steg for å bli anerkjent og akseptert som et demokratisk land i Europa, men også muligheten til å gjennomføre upopulære endringer nasjonalt. Ellers forstås det som å ville ha vært vanskelig å gjennomføre endringer dersom de ikke kunne bruke EU og pengeunionen som ”unnskyldning” for å få gjennomført strukturelle reformer og endringer, såkalt ”Blame Avoidance” (Weaver 1986). Selv om det ble presentert en Kommissjons rapport hvor det tydelig kom frem at Hellas på ingen måter var godt nok forberedt til å delta i EU, økonomisk sett. Likevel ble det fattet en beslutning om å inkludere Hellas basert på en politisk avgjørelse. Gresk innpass i EU i 1981 kan dermed ikke forstås som å være økonomisk motivert. Tvert imot var det nok en forventning om mer skade økonomisk sett, ved å inkludere Hellas, ettersom EU og euroen ble

viderebygd på De europeiske felleskap¹⁶, for å skape fred og stabilitet i Europa. Derfor bør nok inkluderingen heller sees i sammenheng med at det viktigste målet på den tiden var å sikre fred. Dette kan tyde på at grunnlaget for å inkludere Hellas i Fellesskapet var for å støtte og sikre demokratisk stabilitet, slik at risikoen for tilbakefall ble noe redusert i overgangsperioden fra militærdiktatur til demokrati, men også å hindre at Hellas tok opp gamle bekjensker med balkan. Dette kunne ha delt Europa i to, men fordi man ville ha et sterkt, samlet ”fredfullt” Europa valgte man heller å inkludere Hellas ”et balkansk land i Europa og et europeisk land på balkan” (Clogg 2002). Som vist ovenfor ser man at Hellas allerede tidlig på 1990-tallet, selv om pengeunionen ikke ”fysisk” var etablert, måtte tilpasse nasjonal økonomisk politikk for senere å kunne kvalifisere seg til å bli medlem av pengeunionen, dette gjaldt alle land som ville bli medlem. Av den grunn sees mange av de forskjellige reformene iverksatt og forsøkt gjennomført, spesielt gjennom 1990-tallet i noen grad ut i fra et ytre press. De måtte sette i gang tilpasningsprosessen etter konvergeringskriteriene, slik at den nasjonale økonomiske politikken og institusjonene senere skulle unngå ”misfit” (Börzel 2005). Internasjonalt og europeisk press var stort før innføringen av euroen med tanke på konvergeringskriteriene nedfelt i Maastricht-traktaten. Maastricht-traktaten hadde visse krav og begrensninger som skulle ha vært oppfylt, som å samordne den økonomiske politikken, ikke ha mer underskudd enn hva som var tillatt, statsgjeldsbegrensninger og krav om stabile priser og lav rente som bidro til at handlefriheten til Hellas ble (burde bli) noe redusert (Claes og Førland 2010). Hellas ”ble medlem av”¹⁷ Europa under en tid hvor økonomisk liberalisering var i vinden, samtidig som Hellas gikk ut av et diktatur og over i et demokrati. Hellas sin integrasjon mot Europa og videre EU og pengeunionen førte til at offentlige utgifter økte. Etersom Hellas forsøkte å gjennomføre flere store oppgaver på en og samme tid, skape stabilitet nasjonalt etter diktaturet, som forstås å være en lang og vanskelig prosess, men også utvikle seg internasjonalt og bli europeisert for å forsøke å ”catch up”, samtidig som det ble utøvd press ovenfor Hellas når det gjaldt reformering og modernisering (Hibou 2005). Hellas forsøkte å gjennomføre økonomisk liberalisering for å ”passe” inn i Europa for senere å kunne bli akseptert som medlem av pengeunionen, men også å gjennomføre en dyptgående

¹⁶ Med Roma traktaten som ble undertegnet i 1957 opprettet de seks statene (Belgia, Frankrike, Nederland, Italia, Luxemburg og Vest-Tyskland) European Economic Community og atomkraftsamarbeidet. Sammen med Kull- og stålunionen utgjorde de tre grunnlaget for *De europeiske felleskap*, med felles styringsorgan fra 1967 (Kalnes et. al 2010,79).

¹⁷ Hellas er geografisk sett ikke bare europeisk, men som Clogg (2002) skriver er Hellas også balkansk og et middelhavsland på samme tid. Hellas var det første landet i Fellesskapet som hadde ortodoks kristendom arv og tyrkisk herredømme og en historisk utvikling som skilte Hellas fra de andre medlemmene som ventet på å få innpass i Fellesskapet (Clogg 2002,6).

demokratisering nasjonalt etter diktaturets fall. ”Catch up” eller ta igjen tolkes til at mer penger blir brukt i et forsøk på og ikke å bli hengende etter andre europeiske land. Fordi jo lavere kompatibiliteten er mellom europeiske og nasjonale prosesser, politikk, og institusjoner, jo høyere er det adaptive presset som Europa utøver på medlemslandene (Börzel 2005, 50). Etter 1974 kan man delvis konkludere med at det var helt avgjørende at staten forsøkte å skape stabilitet nasjonalt for å legge diktaturet bak seg ved å øke offentlige overføringer og investeringer. Når det gjelder å inkludere Hellas i pengeunionen forstås det som å bidra til et mer integrert Europa og en pengeunion, som delvis også kanskje bidro til å styrke EUs legitimitet. Hellas på sin side fikk muligheten til å få finansiert forskjellige strukturelle programmer, tilgang på billige lån, få økt troverdighet i markedene og redusere inflasjonen. Det lå helt klart avgjørende og vitale grunner til at man ville at alle land skulle oppnå kriteriene og faktisk konvergere, bli mer like, fordi det ville senere bidra til å redusere risikoen for ustabilitet og mindre forskjeller mellom land i pengeunionen, slik at man ikke ville havne i den situasjonen mange, spesielt sør europeiske land har havnet i. Videre så ble det i det greske tilfellet gjort to forsøk på å stabilisere økonomien, ”stabiliseringsprogrammet” på midten av 1980-tallet som levde i to korte år før det ble avvirket og senere på 1990-tallet under Mitsotakis regjeringen med ”adjustment program” som ble videreført til kommende regjeringer. Elementet av familiedynasti fortsatte helt frem til 2011 hvor daværende statsminister Georgios Papandreou måtte gå av. Populariteten og tyngden som topartisystemet i Hellas har hatt i så mange år, kan være reaksjonen man ser i forhold til velgervandringen ved de siste valgene (fra 2009 til 2012) og et mulig svar på hvorfor Gyllent Daggry har fått økt oppslutning. Selv om militærkuppet i 1967-1974 ikke er et faktum i nåtid, så har demokratiet i Hellas i lang tid blitt utfordret og med militærkuppet i minne viser det at dette faktisk kan skje. Den europeiske drivkraften viste seg å bli stor for Hellas etter at demokratiet ble restaurert, spesielt gjennom 1990-tallet og starten på 2000-tallet. Det er også i denne perioden at akilleshælen til Hellas blir synliggjort gjennom underskudd og gjeld, og presentasjonen av gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen viser at gjelden er rotfestet i historien til den greske staten. Ordene til Loukas Papademos, sjefen av den greske bank, virker som en dårlig vits i dag som ikke ble hørt og ingen tok hensyn til; ”The world does not end on december 31, 1999”, ”A climate of stability is required throughout the year 2000” (Koliopoulos og Veremis 2010,194).

4.0 Gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen

Economic and monetary union (EMU) has four broad ingredients: the euro and the single European monetary policy; the coordination of European macroeconomic policies through the stability and growth pact (SPG); the Broad Economic Policy Guidelines (BEPG) and related processes; and the operation of structural funds and other cohesion measures (Mayes 2007, 227).

Innføringen av ØMU og valutaen euro tilsa at medlemslandene ble enige om å konvergere deres finanspolitikk i henhold til reglene i The Treaty on the Functioning of the European Union (heretter TFEU) og Stabilitets- og vekstpakten (heretter SGP). TFEU angir ansvarsdelingen mellom europeiske og nasjonale beslutningstakere i ØMU. Siden pengepolitikken ikke kan deles i en monetær union, gjennomføres dette for pengeunionen på det overnasjonale nivået. Derimot, har den økonomiske politikken, som statens inntekter og utgifter blitt beholdt av nasjonale regjeringer som også bidrar til å vise deres nasjonale politiske preferanser. Men for at ØMU skal fungere optimalt er det ikke tilstrekkelig alene bare med pris og finansiell stabilitet, det er også viktig med en bærekraftig finanspolitikk nasjonalt for å fremme finansiell stabilitet regionalt, økonomisk vekst og sosialt samhold på tvers av pengeunionen (ECB 2011). Allerede før pengeunionen ble en realitet stilte Tyskland to krav for å godta pengeunionen, kriterier som ble inkludert i Maastricht-traktaten. Det ene var at ECB skulle etterstrebe det som i så mange år har vært hovedmålet i Forbundsrepublikkens pengepolitikk, nemlig stabile priser. Det andre er at ECB skal være uavhengig av politiske myndigheter, slik som Bundesbank (Claes og Førland 2010, 114).

4.1 ØMU og Den europeiske sentralbank (ECB)

Pengeunionen (ØMU) er etableringen av en europeisk valuta og en europeisk sentralbank - et økonomisk og et politisk fenomen (Eichengreen og Frieden 1994,1). Økonomisk fordi den endrer økonomisk politikk. Nasjonal autonomi ovenfor pengepolitikk ligger i dag i fortiden, den begrenser bruken av inflasjonsskatt og valutakursen som instrument for å kunne tilpasse nasjonale spesifikke sjokk (ibid). ØMU er også et politisk fenomen siden den er et resultat av en politisk prosess gjennom traktatforhandlinger, parlamentarisk ratifisering og folkeavstemninger (ibid). De to dimensjonene av prosessen er ikke uavhengige av hverandre da de samhandler.

”They illustrate how political constraints on the design of the institutions of the monetary union are likely to shape economic costs and benefits, and at the same time how the changes in economic structure brought about by monetary unification to alter European politics”(Eichengreen og Frieden 1994, 2)

Den økonomiske monetære union, pengeunionen konstituerer en dypere integrasjonsprosess i Europa med innføringen av en felles valuta. En felles valuta tilsier felles penge- og valutapolitikk hvor den makroøkonomiske tilstanden i eurosone vil bli påvirket av hele pengeunionen (Hansen og Olesen 2002). Ansvar for pengepolitikken er overført til European System of Central Banks (ESCB) som består av ECB og alle sentralbanker i EU, uavhengig om et land er medlem av pengeunionen. ECB er alene ansvarlig for pengepolitikken i pengeunionen og er uavhengig av det politiske systemet for å sikre troverdighet, som igjen sikrer prisstabilitet, ECBs overordnede mål (Hansen og Olesen 2002,180). Dette vil si at sentralbanken har hovedtyngden av makt som binder de nasjonale regjeringene til den, samtidig som at regjeringene nasjonalt fortsatt har mye ansvar gjennom finanspolitikken.

Prisstabilitet er en økonomisk politisk preferanse, men like viktig er sysselsettingen. Langsiktig arbeidsledighet og ustabilitet innenfor sysselsettingen kan for eksempel ha negative konsekvenser for levestandarden. Hansen og Olesen (2002,180) sier at ECB er et uavhengig ”konservativt” organ, gjennom bestemmelser som gir ECB full kontroll over euroen. De bruker ordet konservativt som en indikasjon på at sentralbanken vektlegger prisstabilitet mer enn hva samfunn og regjeringer ellers gjør (ibid). På en annen side bidrar sentralbankens uavhengighet til å forhindre politiske konjunkturer. Siden det er et empirisk faktum at velgerne påvirkes av og vurderer sittende regjeringer ut i fra av hvilken tilstand økonomien er i, kan disse bli fristet til å benytte makroøkonomisk politikk for å fremstå som mer kompetente enn de er (Finsansdepartementet 2003). Det mest kontroversielle av ØMU prosjektet er rammen for pengepolitikken. Den største kritikken i forhold til at ECB er uavhengig og sterkt konservativ er at full utnyttelse av produksjonskapasiteten i økonomien kan bli en langtekkelig prosess (Hansen og Olesen 2002,181). I det lange løp bestemmes produksjon av produksjonskapasiteten, som igjen avhenger av arbeidsstyrken, utdanning, tilførsel av kapital, og teknologisk og organisatorisk ”know how” osv (ibid). Fordi konkurranse innenfor industri og arbeidsmarkeder ikke er perfekt, vil pris- og

lønnsvekst rigiditet hindre rask tilpasning til full sysselsetting (ibid). En streng konservativ sentralbank vil reagere med en kontraktiv pengepolitikk som svar på inflasjonssjokk, og i tilfeller av pris- og lønnsvekst rigiditet vil konsekvensen være et kraftig fall i den økonomiske aktiviteten. En streng, konservativ sentralbank kan dermed bidra til å skape større ustabilitet i økonomien da den ikke er fleksibel (ibid). Rente- og pengepolitikken til land som er medlem av ØMU er som tidligere nevnt overført og styres av ECB. ECB bestemmer rentenivået på sine og de nasjonale sentralbankenes utlån til banker og kredittinstitusjoner (Claes og Førland 2010,117). Hellas kunne før euroen avgjøre om de skulle ha flytende valutakurs eller fast kurs¹⁸. Valutapolitikken påvirker blant annet gjennom å stimulere eksportbedriftenes konkurransevne ovenfor andre land. Sentralbanken kan da presse kursen på valutaen ned slik at den blir mindre verdt i forhold til en annen valuta, da blir eksportvarer billigere, mens varer som importeres blir dyrere (Claes og Førland 2010, 115). Den økonomiske politikken til Hellas ble direkte påvirket av pengeunion på to områder: valutapolitikken og pengepolitikken. Samtidig legger pengeunionen føringer på finanspolitikken, tradisjonelt har finanspolitikken tre roller. Finanspolitikken er: et stabiliseringspolitisk instrument; et allokeringpolitisk instrument; og et fordelingspolitisk instrument (Finansdepartementet 2003). Selv om euroen i utgangspunktet ikke skulle ha noe med landenes budsjettpolitikk å gjøre, vil en felles valuta så å si automatisk kreve en harmonisering av budsjettpolitikken, som resulterer i at land binder deres økonomiske handlefrihet ytterligere (Hovi og Underdal 2000). De vil heller ikke kunne senke rentenivået for å tiltrekke seg investeringer, devaluere valutaen for å styrke eksportnæringen fordi renten settes av ECB. I politikkens kjerne finner vi finanspolitikken som er en indikasjon på et lands uavhengighet. Derfor vil det være vanskelig å oppnå politisk enighet om bindinger på dette feltet av finanspolitikken (Finansdepartementet 2003).

4.1.1 Maastricht-traktaten

Land som ville bli medlem av pengeunionen måtte oppfylle kriteriene nedfelt i Maastricht-traktaten (1992) året før pengeunionen trådte i kraft i 1999. I mai 1998, ble det på grunnlag av hvert lands økonomiske ytelse i 1997, avgjort hvilke land som hadde møtt kriteriene (Hansen og Olesen 2002,176). Hellas ble som tidligere nevnt medlem 1. januar

¹⁸ Flytende valutakurs vil si at valutaen får svinge mot andre valutaer og bestemmes av tilbud og etterspørsel i markedet. Fast valutakurs vil si at sentralbanken kan holde kursen stabil ovenfor andre valutaer ved å kjøpe og selge valuta (Claes og Førland 2010).

2001 fordi de ikke var i stand til å møte konvergeringskriteriene for medlemskap tidligere. Tre av disse fem kriteriene har fokus på økonomisk konvergens, de relaterer seg til pris- og kursstabilitet samt konvergens av langsiktige lånerenter. De resterende to kriteriene fokuserer mer på den reelle konvergensen, og relateres til de offentlige finansene (Hansen og Olesen 2002,176). ”Grunnlovsfedrene” til ØMU sørget for at noen grunnleggende vern mot finanspolitisk ekstravaganse ble nedfelt i Maastricht-traktaten (Schuknecht et al. 2011). Dette fordi før ØMU ble etablert var skepsisen stor og mange advarte mot å etablere den uten tilstrekkelige finanspolitiske kontrollredskaper.

”The prohibition of monetary financing of governments deficits via central banks; the prohibition of privileged access to financial institutions by public sector; the "no bail-out principle", which precludes the sharing of liability for government debt across Member States; and a requirement to avoid excessive budget deficits and government debt” (Schuknecht et al. 2011,8).

Regjeringer og EU institusjoner hindres mot å ta opp lån i ECB, fordi den ikke er tilrettelagt på en slik måte at den låner til medlemslandenes offentlige myndigheter. Dette forstås som at det enkelte medlemslandet er solidarisk ansvarlig og må derfor unngå å bryte med konvergeringskriteriene man er betinget av å ha oppfylt for å delta i pengeunionen. Disse er: (1) Price stability, (2) Exchange rate stability, (3) Convergence of long- term interest rates, (4) Low Public deficit, and (5) Low public debt (Hansen og Olesen 2002, 176). De fem kravene nedfelt i Maastricht-traktaten er som følger:

1. Inflasjon skal ikke være mer enn 1,5 % høyere enn gjennomsnittet i de tre landene med lavest inflasjon.
2. Valutakursen skal ikke avvike mer enn 2,25 % fra den som var fastlagt gjennom ERM, det slingringsmonnet ble uthult og utvidet som tidligere nevnt til 15 %.
3. Rentenivået skulle ikke være mer enn 2 % høyere enn gjennomsnittet i de tre landene med lavest rente.
4. Underskuddet på statsbudsjettet må unngå å gå utover 3 % av BNP.
5. Statsgjelden skulle ikke utgjøre mer en 60 % av BNP (Claes og Førland 2010, 110 og Hansen og Olesen 2002, 176).

De to siste kriteriene åpner delvis for fleksibel tolkning. Det er for eksempel mulig å se bort fra de 3 % av BNP dersom underskuddet er i nærheten av 3 % (noe over, noe under) av BNP, eller dersom det offentlige underskudd går over det satte kriteriet på 3 %, kan det også betraktes som ”exceptional and temporary” (Hansen og Olesen 2002,177). Når det gjelder å overskride 60 % kriteriet i forhold til statsgjelden utelukker ikke det automatisk et land fra å bli medlem i pengeunionen (ibid). I følge Maastricht-traktaten artikkel 104 c ”is sufficiently diminishing and approaching the reference value at a satisfactory pace”. Målet med kriteriene var å sikre at statsgjelden til medlemsland ikke skulle bli så høy at den ikke ble mulig å kontrollere, ettersom det kunne bidra til å svekke og undergrave hele grunnlaget for den monetære unionen (Hansen og Olesen 2002).

4.1.2 Stabilitets- og vekstpakten

Stabilitets- og vekstpakten¹⁹ (heretter SGP) er et rammeverk med regler for koordinering av nasjonal finanspolitikk i pengeunionen. SGP ble opprettet i 1997 som mottiltak for de spenninger som kunne oppstå mellom land i ØMU, ettersom finanspolitikken utformes av de enkelte medlemsland innen pengeunionen (Hansen og Olesen 2002). Den ble etablert for å sikre ”sound” offentlig økonomisk politikk, skape budsjett disiplin basert på prinsippet om at økonomisk politikk angår og er av felles interesse for alle medlemsstatene, men også en viktig forutsetning for en optimal funksjon av ØMU (European Commission 2013b). SGP legger samtidig klare føringer på medlemslandenes budsjettpolitikk, selv om statsbudsjettet formelt sett er medlemslandenes anliggende (Claes og Førland 2010). Gjennom 1990-tallet opplevde man innenfor EU høy arbeidsledighet, og med tanke på at ØMU var i den tredje fasen, var frykten for at utviklingen i sysselsettingen kunne bli de- stabiliserende, siden medlemslandene ikke lenger ville ha muligheten til å gjennomføre individuell penge- og valutapolitikk fra og med året 1999 (Hansen and Olesen 2002,185). Frykt for lav sysselsetting synes særlig begrunnet dersom individuell økonomi opplevde asymmetriske virkninger av økonomiske sjokk (ibid). Hellas som andre medlemsland kan føre individuell finanspolitikk, men innefor de mål som er satt i SGP. SGP har et innebygd fokus på tiltak og sanksjoner som kan bli iverksatt dersom budsjettunderskuddet i et av medlemslandene blir større enn tre prosent av BNP. I pakten er det spesifiserte sanksjoner som kan bli utøvd ovenfor medlemsland dersom det

¹⁹ Må presisere at stabilitetspakten i denne delen av oppgaven er uten de nye tiltakene som ble presentert i 2013 for å styrke SPG. Altså før Europakommisjonen presenterte EU Economic Governance : A major step forward for krisehåndteringen.

ikke blir gjort noen steg for å fjerne, eller som et minimum, redusere budsjettunderskuddet (ibid).

The SGP contains two arms – the preventive arm and the corrective arm. The preventive arm seeks to ensure that fiscal policy is conducted in a sustainable manner over the cycle. The corrective arm sets out the framework for countries to take corrective action in the case of an excessive deficit (European Commission 2013b).

I den forebyggende armen vil Rådet på grunnlag av forslag fra Kommisjonen, som overvåker landenes budsjettsituasjon og utvikling i statsgjelden, gi tidlig varsling til medlemsland for å hindre overdrevent underskudd på budsjettet (Claes og Førland 2010). Dersom Kommisjonen mener at et medlemsland er nær eller kommer til å få ett større budsjettunderskudd enn det som er ”tillatt”, skal Kommisjonen utarbeide en rapport. Den første sanksjonen er i form av ikke-rentebelastende innskudd, for eksempel dersom et land etter ett år ikke har iverksatt tiltak etter anbefalinger fra EU om å rette opp budsjettunderskuddet, blir innbetalingsbeløpet automatisk omdannet til en faktisk straff (Hansen og Olesen 2002,186). Dersom tiltak ikke blir iverksatt eller de tiltakene som er iverksatt ikke er tilstrekkelige, risikerer landet å få en bot på 0,2 % av BNP. Størrelsen på straffen øker jo mer et land går utover 3 % av BNP, men boten som land kan bli pålagt som en straff kan aldri bli høyere enn 0,5 % av landets BNP (ibid). Den korrigerende armen av pakten regulerer ”excessive deficit procedure”²⁰ (heretter EDP). EDP utløses dersom man bryter tre prosent regelen i Maastricht-traktaten. Dersom det blir besluttet at underskuddet er overdrevent, utsteder Rådet anbefalinger til medlemsstater som berøres, slik at de korrigerer det overdrevne underskuddet innefor en tidsramme (Hansen og Olesen 2002,187). Dersom korreksjonen ikke samsvarer med anbefalingene fra Rådet utløses det ytterligere skritt. De innebygde tiltakene og sanksjonene i SGP ble antatt å være en form for stabiliseringsmekanisme og at den alene var et godt nok insentiv for at medlemslandene heller ville justere den økonomiske politikken, enn å bli tvunget til å betale bøter som straff. SGP og EDP har to funksjoner: en generell orientering for å sikre en bærekraftig politikk i et langsiktig perspektiv og en begrensning på kortsiktige tiltak - overdrevne underskudd - for å sikre at man oppnår et budsjett som er i ”overskudd eller

²⁰ Hellas ble og blir regulert av EDP. For å se deler av prosessen se:
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/countries/gre.

nær balansen” (Mayes 2007). SGP strammer inn finanspolitikken sammenlignet med en situasjon der en pakt ikke hadde blitt vedtatt (Hansen and Olesen 2002).

4.2 Trekk ved gresk økonomi og euroen

Tabell 1: Hovedtrekk ved gresk økonomi og euroen.

Euroen	Hellas	2011	2012
Budsjettunderskudd av BNP skal ikke være høyere enn 3 %	Statlig underskudd av BNP	-9,4 %	-10 %
Generell statsgjeld skal ikke være høyere enn 60 % av BNP	Generell statsgjeld	170,6	156,9

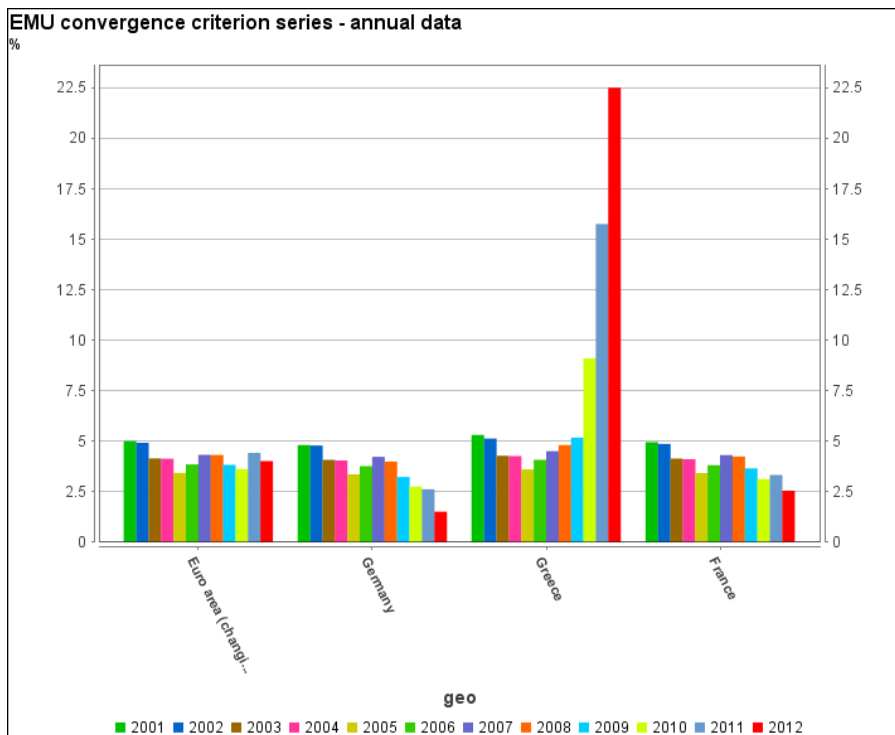
Kilde: Eurostat.

De viktigste trekkene ved euroen er at underskuddet på statsbudsjettet ikke må overskride 3 % av BNP og statsgjelden skal ikke utgjøre mer enn 60 % av BNP. Dersom vi ser euroens kriterier i sammenheng med trekk fra gresk økonomi er det veldig tydelig at Hellas helt klart bryter med kriteriene om nasjonal kontroll av statsbudsjettet, da gjelden er vedvarende høy, men også budsjettunderskuddet.

4.2.1 Illusjonen av at Hellas hadde nådd Maastricht-kriteriene

Når fellesvalutaen euro ble introdusert ”consolidation fatigue set in” (Schunknecht 2011). Valutaen euro skapte et integrert kapitalmarked i Europa og land hadde nå tilknytning til en felles sentralbank som styrte inflasjonen, samtidig forsvant all risiko som tidligere ble knyttet til valutaer med innføringen av fellesvalutaen. At middelhavsøkonomien Hellas fikk bli medlem av pengeunionen bidro til en drastisk endring i både synet og i oppfatningen av gresk økonomi, fordi innpass i pengeunionen ga tillit i finansmarkedene. Hellas ble ikke lenger oppfattet som en like stor risiko som det de tidligere hadde blitt og fikk lettere tilgang på kapital (Krugman 2012a). Hellas fikk i oppgangstider ta opp lån til lave renter, kun fordi de var blitt medlem av pengeunionen og ble oppfattet som å være like sikre som de store i pengeunionen som Tyskland og Frankrike (Claes, Hveem og Tranøy 2012).

Tabell 2: Sammenligning av lånerenter for Tyskland og Hellas.

Kilde: Eurostat ²¹.

På samme tid ble også private personer oppfordret til å ta opp lån slik at man kunne ”fyre opp under” aktiviteten i økonomien (Kouretas og Vlamis 2010 og Krugman 2012a). Kombinasjonen av lave renter og billige lån bidro til en eksplosiv økning i utgifter og skattereduksjoner. Men bankene på det nasjonale nivået hadde ikke tilstrekkelig med kapital for å dekke denne eksplosive låneatferden som utviklet seg etter innføringen av euroen. Investorer begynte i økende grad å investere i Hellas, siden man nå trodde det var blitt ett trygt sted å investere i (Krugman 2012b). Utenlandske penger strømmet inn i Hellas, noen, men ikke alle bidro til å finansiere det statlige underskuddet, økonomien blomstret, inflasjonen steg, og Hellas ble stadig mer konkurransedyktig (ibid). For å være sikker, sløste grekerne bort mye, om ikke det meste av pengene som kom inn i landet, men det gjorde også alle andre som ble fanget i euro-boblen (ibid). Hellas blant andre lånte penger fra kjernen i Europa, hovedsakelig Tyskland, som ikke opplevde tilsvarende eksplosiv adferd i forhold til låning. Dette resulterte i en massiv kapitalflyt fra Tyskland til

²¹ Maastricht kriteriet obligasjonsrenter: definisjonen brukes til konvergens kriteriene for EMU for langsiktige renter (Eurostat)

landene i periferien. Tilførselen av kapital bidro til en eksplosiv økning i lønninger og kostnadene knyttet til arbeid som økte med 35 % i sør Europa, sammenlignet med 9 % økning i Tyskland (Krugman 2012a, 175). Det bidro til å gjøre gresk produksjon lite konkurransedyktig, som igjen førte til handelsunderskudd (Krugman 2012a). Hellas levde lenge på billige lånte penger til privat forbruk, selv under den økonomiske oppgangskonjunktoren i årene som ledet frem til finanskrisen. Hva skjedde så? Greske myndigheter forsikret omverden kontinuerlig om at de hadde den nasjonale økonomien under kontroll. Grekerne levde lenge i troen på at de kunne bruke mer enn det de tjente, ettersom de ”bare kunne supplere” manglende penger med billige lån i markedene. Den perverse atferden knyttet til låning som regjerte bygde seg sakte, men sikkert opp til den mest uforutsette hendelsen i nyere tid.

4.2.2 ”Utvanningen” av SGP

Alle land som skulle adoptere euroen måtte oppfylle konvergeringskriteriene og SGP var en permanent forpliktelse og en ”sikring” i forhold til stabilitet og budsjett disiplin for pengeunionen. Det var kun Luxemburg som oppnådde kriteriene i pakten av alle EU-medlemsland. Land som Tyskland, Frankrike og Italia hadde i denne perioden en økning i arbeidsledigheten og det offentlige budsjettet ble satt under stort press, som resulterte i økte utgifter (Østerud 1999,45). I disse landene ble ikke kriteriene i Maastricht etterfulgt, da de valgte kortsiktige løsninger som innebar forskjellige former for kreativ bokføring. Denne politikken bidro til å avdekke at den økonomiske konvergensen mellom land faktisk hadde vært fiktiv, på bakgrunn av dette måtte man signere stabilitetspakten som en formell erklæring på at man skal etterleve budsjett disiplin, for å sikre at euroen faktisk var sterk på lang sikt (Østerud 1999).

SGP ble i 2003 satt under et stort press og i krise etter at stormaktene Tyskland og Frankrike ikke ble straffet, selv om de brøt euro- reglene tre år på rad (DN 2003). Kommisjonen ville gi Tyskland og Frankrike bøter, ettersom de var med på å sette fellesvalutaens troverdighet i fare. Kommisjonen hadde gjentatte ganger påpekt brudd på målene for budsjett disiplin, men prosedyrene som var knyttet til brudd med SGP ble ikke etterlevd (Claes og Førland 2010). ”Gerrit Zalm sa at flertallets beslutning fører til at stabilitetspakten i virkeligheten er suspendert” (DN 2003). Da det viste seg at det faktisk var nødvendig å bruke paktens korrigerende arm, ble dette blokkert av Tyskland og Frankrike, siden de avviste Kommisjonens anbefaling om å gå videre i form av sanksjoner

under EDP (Schuknecht et al. 2011,10). Dette kan sies å være både starten på, men også slutten for den eneste stabiliseringsmekanismen man hadde. Nettopp fordi finansministrene bøyd seg for tysk og fransk press, da de heller valgte å godta en erklæring som oppfordret stormaktene til å redusere budsjettunderskuddet under 3 prosent av BNP innen 2005 (DN 2003). Hellas ble i motsetning til Tyskland og Frankrike utsatt for EDP i 2004, etter en melding om at underskuddet hadde overskredet 3 % av BNP i 2003 (ECB 2008,61). Fordi det ikke ble truffet effektive tiltak fra gresk side, men også etter flere revisjoner av den greske statistikken, bidro det til å presse underskuddet godt over 3 % i 2004. Rådet tok for første gang det skrittet og sendte ut varsel, men ved å gjøre dette utvidet man fristen for at Hellas skulle korrigere det overdrevne underskuddet frem til 2006 (ibid). Det greske underskuddet ble redusert til under 3 % i 2006, slik at Rådet kunne avslutte EDP året etter²². Stabilitetspakten fra 1997 ble sett på som en viktig (den eneste) stabiliseringsmekanismen som skulle bøte på mangler og sikre budsjett disiplin i pengeunionen. Men når det viste seg å være avgjørende, å anvende SGPs armer, men disse likevel ikke ble etterlevd, oppstår det en situasjon hvor man ”forskjellsbehandler” mellom land innenfor den samme unionen. Dette bidrar automatisk til å undergrave den finanspolitiske disiplin og ”spillereglene”. Når reglene ikke ”gjelder” for alle, vil SGP derfor heller ikke virke avvergende. Når Tyskland og Frankrike ikke ble ilagt bøter eller ble utsatt for EDP, blir det lett å tolke det til at den eneste stabiliseringsmekanismen man hadde ble undergravd, til fordel for tysk og fransk makt. Makt oppfattes da som en påvirkningsfaktor, da utfallet av beslutningene blir i deres favør. Selv om Tyskland helt klart ikke sees på som en like stor risiko som Hellas, viser dette nok en gang at Tyskland er mer ”en policy maker enn en policy taker”, at deres ord og mening helt klart har større innflytelse. Ironien ligger i at det var Tyskland og Frankrike som fra starten av ville ha klare grenser rundt euroen og som var drivkraften bak kriteriene, nettopp for å beskytte dens troverdighet mot ”upålitelige middelhavsøkonomier” (DN 2003). Det som bidro til at SGP ble ytterligere ”utvannet”, var at rådet etter anbefaling fra ECOFIN i 2005 vedtok en viss oppmykning av reglene for underskudd og statsgjeld. Flere kriterier ble lagt til grunn i vurderingen av om land med høyt budsjettunderskudd skulle bli utsatt for sanksjon (Claes og Førland 2010,119). Kommisjonen med støtte fra regjeringene fremmet i stedet et forslag om å reformere SGP. Målet med dette var å gi medlemsland større

²² Etter flere revisjoner ble imidlertid underskuddet for hele perioden 1997-2004 revidert oppover og er nå ansett å ha vært over 3 % av BNP på grunnlag av dagens metoder.

”eierskapsfølelse” i selve prosessen, gjennom at land selv fikk definere spesifikke ”medium- term objectives” for deres budsjettbalanse (Schuknecht et al. 2011,10). Samtidig ble det også større bruk av skjønn, større ettergivenhet og politisk kontroll i prosedyrene når reformen ble innført. SGPs grense for budsjettunderskudd på 3 % og tidsrammen for å korrigere et eventuelt overdrevent underskudd ble elastisk og de prosessuelle fristene ble utvidet (ibid). De viktigste revisjonene som ble gjort i SGP i 2005 var:

Tilpasningsprosessen som kreves dersom land avviker for mye fra kriteriene, ble utvidet med fire måneder, fra tolv mnd til seksten mnd. Kriteriet om unntak fra 3 % regelen i forhold til et overdrevent underskudd har blitt lempet (Mayes 2007, 234). En nedgang i BNP, eller en lengre periode der veksten er lavere enn potensialet aksepteres, og ”alle relevante faktorer” kan tas med i betraktningen, selv om disse ikke er angitt i detalj (ibid). Reglene for ”medium -term adjustment”, for en bærekraftig budsjettposisjon ble også noe lempet på, og medlemsstatenes strukturelle balanse bør være ”close to balance or in surplus” (CTBOIS), og tillatter en lavere grense på 1 prosent underskudd (ibid). Mens medlemsland fortsatt må redusere sitt strukturelle underskudd for å nå CTBOIS med 0,5 prosent av BNP per år, bør dette gjøres raskere i gode tider og langsommere i dårlige tider i den økonomiske syklusen. Midlertidige avvik kan tillates for utgifter til strukturelle reformer som har som mål å bedre den langsiktige posisjonen (ibid). Dersom det oppstår uforutsette hendelser kan ECOFIN endre tidsfrister og krav. I tillegg er det et sett av krav som bør forbedre styring og driften av pakten, som inkluderer: sterkere gruppepress, bedre nasjonale budsjettregler og institusjoner, for eksempel større gransking av parlamentene, bedre prognoser, og bedre statistikk og standarder (Mayes 2007, 234). ECB uttrykte stor bekymring for den risikoen som kunne komme med ”utvanningen” av SPGs institusjonelle rammeverk (Schuknecht et al. 2011,10). Reglene i stabilitetspakten ble lempet, den ble ”utvannet” og har dermed fungert mot sin hensikt.

4.2.3 Gresk demokratisk styringssvikt?

Ordet demokrati kommer fra de greske ordene *demos* som betyr folk og *krati* som betyr styre (Østerud 1999).

Although representative democracy may not fully realize the classical goal of "government by the people", it may nevertheless make possible a form of "government for the people (Heywood 2004, 225).

For at et land skal ha et demokratisk styre, må man ha felles regler og institusjoner som fungerer, samtidig må demokratiske rettigheter respekteres og brudd på demokratiske plikter bør sanksjoneres. I Hellas så har medlemmer av parlamentet, parlamentarisk immunitet “they can neither be prosecuted, unless they were caught in the act of committing a crime, nor be arrested or incarcerated while holding office without the Parliament’s consent” (Hellenic Parliament 2012b). Greske innbyggere tenkes å ville ha hatt en helt annen innstilling ovenfor egne politikere dersom brudd hadde blitt effektivt sanksjonert. Det bidrar til å skape en følelse av rettferdighet, at spillereglene er de samme for alle, at ikke kameraderi går foran demokrati (rettferdighetsprinsippet). Legitimitet er videre en forutsetning for demokratiets gjennomføringsevne, at det er oppslutning rundt forslagene, dermed er det også viktig med åpenhet rundt beslutningsprosesser og resultater (Østerud 2007). Dette henger sammen med ansvarliggjøring, at man kan spore tilbake til hvem, hvor og når beslutninger ble truffet. Det er ofte antatt at samfunn med intense og dyptgripende spenninger eller konflikter ikke gir grunnlag for et stabilt demokrati (Østerud 2007,130). Demokrati forutsetter en viss grunnleggende enighet om hvordan ting fungerer og en enighet rundt prosedyrene. En av grunnene til at det bør være en enighet er fordi mange kjemper samtidig, men med ulike interesser og programmer og dersom det ikke foreligger et minimum av enighet, kan det bidra til at institusjoner og spilleregler bryter sammen (Østerud 1999). Det er helt klart ikke gitt at alle er enige i et demokrati, men det bør være mulig å ha et system som gjør det overkommelig å leve med uenighet, å være enig om å være uenig. Politiske partier har blitt en del av demokratiet og drives som oftest av flere mål. Politikere kan for å få ønsket oppslutning ha et insentiv om å love forskjellige populære tiltak, men som i praksis ikke er gjennomførbare (Opstad 2010). Dette vil spesielt gjelde i et valgår for å få oppslutning rundt deres politikk. Siden en politiker alltid har et ønske om å bli gjenvalgt, kan de dermed påvirkes til å rette seg inn mot de mer kortsiktige problemene som oftest også er enklere å håndtere, men disse går på bekostning av de langsiktige og mer dyptgringende problemene (Opstad 2010). Kortsiktige gevinster kan lett overdrives, mens de langsiktige negative virkningene i større grad blir ”bortgjemt”. Når politikken blir overskygget med en underliggende dårlig kultur, bidrar heller ikke dette til å løse de faktiske reelle problemene.

The culture nurtured by Andreas Papandreou meant that the major incentive to join a big political public party was the expectation for a placement in the public sector, not the willingness to participate in the political process. Finally Pasok lost the

1990 elections, amid a climate of scandals, anemic economic growth, and social unrest (Chrysolouras 2013, 17).

Hilman og Swank (2000) beskriver at en dårlig politisk kultur er når statens representanter ser på det som en god mulighet å berike seg selv på det personlige plan, i stedet for "government for the people" (Heywood 2004, 225). Samfunn som preges av en dårlig politisk kultur er også utsatt for korrupsjon, folk motstår å betale skatt fordi de ikke stoler på at inntektene staten får brukes korrekt eller om det går til personlig gevinst og eventuelt senere til skatteparadis (for eksempel Lagarde listen²³). Det er også usikkerhet rundt om andre betaler skatt. I følge public choice teorier vil politikere og embetsmenn ha samme oppførsel som entreprenører og arbeidere i private bedrifter. Det vil si at de ikke utelukkende er representanter for fellesskapets langsiktige interesser, men tenker også på sin egen stilling og jo større makt, desto større risiko for misbruk. Det har vært liten åpenhet og legitimitet knyttet til greske partier som satt i regjering, dette fordi mye har foregått på "bakrommet", noe som igjen har bidratt til at det er vanskelig med ansvarliggjøring. Greske partiers fokus på kortsiktig gevinst (vinne ved valg) fremfor å fokusere på langsiktige problemer viste seg ikke å være lønnsom. Politikk handler om å ta beslutninger, men det er ikke alle som våger å ta de tøffe og avgjørende beslutningene.

Uansvarlig finanspolitikk og statistisk bedrageri

De finanspolitiske instrumentene som myndighetene har til rådighet er skatter og offentlige utgifter. Det antas at ansvarlig finanspolitikk er viktig, fordi den påvirker aktørene i økonomien og den økonomiske aktiviteten. En økonomi i balanse vil helt klart ha et bedre utgangspunkt for å håndtere en krise enn en økonomi preget av ubalanser. Ansvarlig finanspolitikk forstås som at staten ikke driver med varige budsjettunderskudd og høy statsgjeld over lang tid, slik at man kan ha finanspolitisk handlingsrom i en eventuell resesjon (Midthjell 2010). Problemet viser seg når land avviker fra synet om hva ansvarlig finanspolitikk er. Problemet knyttes til den delen av Keynes teori som også er vanskeligst å gjennomføre, nemlig å spare og stramme inn under høykonjunkturer. Når økonomien koker over er det lurt å tenke som Onkel Skrue, ikke bruke midler og å gå med overskudd (Opstad 2010,53). Hellas hadde over en lengre periode høyere vekst prosent av BNP enn

²³ «Lagarde-listen» som inneholder navn på over 2.000 grekere med bankkontoer i Sveits. Greske myndigheter vil ikke bekrefte om listen er autentisk. Sinnet økte mot politikere og de rikeste i landet, og listen har skapt stor debatt i landets medier (DN 2012).

resten av pengeunionen og Tyskland, men fordi de ikke utnyttet veksten de hadde opp mot og før finanskrisen i 2007, klarte de ikke å styrke de offentlige finansene. Det blir mye vanskeligere å motvirke en resesjon dersom man allerede har opparbeidet seg en høy statsgjeld. Fordi i en resesjon så øker gjeldskostnadene automatisk, det blir mindre inntekter til staten fra skatter og avgifter, rentene blir også kraftig skrudd opp fordi risikoen for at land skal misligholde gjelden sin øker under en resesjon (Midthjell 2010,42). SGP var den eneste mekanismen man hadde for å sikre stabilitet og ”sound” økonomisk politikk. Gjentatte ganger ble SGP undergravd, ikke bare av Hellas, men også av stormaktene Tyskland og Frankrike. Gresk økonomisk politikk blir automatisk forhindret av Maastricht-kriteriene fra å bruke ekspansiv finanspolitikk fritt og det burde tilsi at land fikk innstrammet sitt handlingsrom før gjeldskrisen brøt ut i 2007.

Tabell 3: En oversikt over gresk budsjettunderskudd og statsgjeld.

Hellas	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Budsjettunderskudd % av BNP	-5,7	-6,5	-9,8	-15,6	-10,7	-9,4	-10
Statsgjeld % av BNP	106,1	107,4	112,9	129,7	148,3	170,6	156,9

Kilde: Eurostat.

Den greske staten hadde ikke pålitelige nasjonalregnskapstall, og uten det vil man ikke ha tilgang til nødvendige data for å drive økonomisk overvåkning og politikkstyring (Opstad 2010, 59). Når Hellas flere ganger oppga feil statistikk om hvordan det faktisk stod til med økonomien nasjonalt, blir det også vanskelig å dømme hvordan det står til med økonomien. Legitimiteten til den greske staten ble svekket og ikke minst bidro det til en ytterligere reduksjon av tillit. Hellas innrømmet å ha løyet for å komme inn i pengeunionen, blant annet ved å utelate militærutgifter²⁴ og sykehusenes milliardgjeld

²⁴ Hellas har brukt store summer på det nasjonale forsvaret spesielt med tanke på Imia krisen, den ansente situasjonen på Kypros og frykten for angrep. Hellas følte seg så truet av Tyrkia på 1990-tallet at store mengder ressurser ble brukt for å styrke militæret, så mye som en femtedel av utgiftsbudsjettet kunne bli brukt og som har vært en dominerende faktor i den greske forsvarspolitikken (Clogg 2002). Det ble i 1996 kjent at regjeringen vedtok et moderniseringsprogram for forsvaret, omfanget av programmet var det største i landets moderne historie (Clogg 2002, Chrysoloras 2013). Dette var året før beslutningen om medlemsland hadde oppfylt konvergeringskriteriene nedfelt i Maastricht traktaten. Etter en kjapp gjennomgåelse og under forutsetning om at tallene av Statistical Yearbook of Greece (Hellenic Statistical

(Aale 2011). I retrospekt vet man at under Simitis regjeringen (1996-2004) ble det iverksatt store politiske krefter for å skjule sannheter og mangler ved gresk økonomi.

Goldman Sachs helped the Greek government to mask the true extent of its deficit with the help of a derivatives deal that legally circumvented the EU Maastricht deficit rules (Balzli 2010).

Det var slik den greske staten oppnådde stabilitetspaktens krav om 3 % grensen for underskudd på statsbudsjettet. Maastricht-traktatens artikkel 104 c ”is sufficiently diminishing and approaching the reference value at a satisfactory pace”. Denne artikkelen forstås også som å ha ”bidratt” til at Hellas ”lettere” fikk bli medlem av pengeunionen, ettersom de aldri nådde de faktiske kriteriene, slik de framstår ”som strenge”, i Maastricht-traktaten. Gresk gjeld var selv med ”feilinformeringen” langt over 60 % statsgjeldskravet nedfelt i Maastricht-traktaten.

Tabell 4: Statistisk bedrageri.

Tall for gresk underskudd for perioden 1997-1999	Tall for gresk statsgjeld for perioden 1997-1999
1997: Oppga: 4,0 % av BNP i stedet for 6,6 %	1997: Oppga: 108,2 % av BNP i stedet for 114,0 %
1998: Oppga: 2,5 % av BNP i stedet for 4,3 %	1998: Oppga: 105,8 % av BNP i stedet for 112,4 %
1999: Oppga: 1,8 % av BNP i stedet for 3,4 %	1999: Oppga: 105,2 % av BNP i stedet for 112,3 %

Kilde: Eurostat 2004,4.

Dersom man ser bort fra feilrepresentasjon av offisiell gresk statistikk, så kan det se ut som at ØMU myndighetene har manglet evnen eller viljen til å reagere på ulike forvarsler som var synlig knyttet til gresk svikt, for eksempel pågående store underskudd på

Authority 2009) er veiledende, er det ganske tydelig at statlige utgifter på forsvarets post er større enn f. eks utdanningsposten.

driftsbalansen som ikke ble skjult av ”gresk statistikk”(Katsimi & Moutos 2010). Det er med på å avdekke en svakhet i ØMU strukturen og selve implementeringen av SGP.

Dysfunksjonelt skattesystem og den økonomiske strukturen i Hellas

Det finnes minst fem kjennetegn ved et godt skattesystem: det gir sikre inntekter, det innebærer små administrative kostnader, det har små utilsiktede virkninger, det er lett å kontrollere og det oppfattes som rettferdig av skatteyterne (Ringstad 2003, 99)

”I’m afraid you’re very simple-minded, Socrates; but you ought to consider how the just man always comes off worse than the unjust.... in their relations with the state, when there are taxes to be paid the unjust man will pay less on the same income, and when there`s anything to be got he`ll get a lot, the just man nothing. Thus if it`s a question of office, if the just man loses nothing else he will suffer from neglecting his private affairs; his honesty will prevent him appropriating public funds, and his relations and friends will detest him because his principles will allow him to do them a service if it`s not right. But quite the reverse is true of the unjust man” (Ringstad 2003, 3, hentet fra Platon: The republic (penguin ed.1987, s 85)).

Når Andreas Papandreou på 1980-tallet satt i regjering, skapte han en form for ”gresk velferdsstat”, men uten å sikre staten inntekter ved å kreve inn skatter for så å få til mer verdiskapning. Han ”reddet” jobber og holdt delvis arbeidsledigheten nede ved å nasjonalisere private gjeldstyngende bedrifter og lånte penger for å holde oppe den økonomiske aktiviteten. Den greske nasjonalstatens rolle, som den viktigste og høyeste politiske instans for demokratisk ansvarlighet, kan sies å ha sviktet sine egne innbyggere (Jessop 1994, 275). Men også statens funksjon for akkumulering og legitimitet. Statens akkumuleringsfunksjon er å støtte og fremme økonomisk utvikling innenfor sitt eget territorium, slik at næringslivet kan akkumulere kapital til investering og vekst (ibid). Staten bør utforme økonomiske strategier, fremme innovasjon og dermed konkurranseevnen (Mackinnon og Cumbers 2011,62). Funksjonen for legitimering krever at staten skal fremme og sponse kollektive prosjekter som kan bidra til økt velvære for egne borgere, men den er igjen avhengig av at den kapitalistiske økonomien (akkumuleringen) utvides og ikke minst at den fungerer, for å sikre en fortsatt økonomisk levedyktighet gjennom *skatteinntektene* (Jessop 1994, 275) (min utheving). Det greske skattesystemet har grunnleggende strukturelle mangler når det kommer til dens utforming,

da det er ujevnt fordelt i forhold til hvem som betaler skatt (Riise 2012). Vemund Aarbakke sier at ”den svarte økonomien har mye av skylden for at man ikke får den greske økonomien på rett kjøp” (Riise 2012). Han nevner blant annet 4-4-2-systemet hvor han forklarer at man betaler 40 prosent i bestikkelse til skattefunksjonæren, beholder 40 prosent selv, og betaler 20 prosent til staten (ibid). Hellas har et ”segjennomfingrene system” og bestikkelser har et eget navn, *fakkelaki*, å bestikke noen under bordet i en hvit konvolutt. Det er flere som har opplevd å måtte gi fakkelaki for å få den hjelpen de i utgangspunktet hadde rett til, men kampen mot korrupsjon i Hellas har nå blitt mer utbredt²⁵.

”Holdningene til å betale skatt henger blant annet sammen med at staten ikke betyr det samme for grekerne, som det den for eksempel gjør for nordmenn”. ”De ser helt annerledes på staten. I Hellas tilhører staten det partiet som til enhver tid sitter med makten, og de bruker den til å sørge for seg og sine” (Riise 2012).

Det vil si at dersom halvparten av greske innbyggere ikke stemte på det partiet som vant valget, vil de i stor grad ”holdes utenfor”. Greske innbyggere kan delvis sies og ikke ha opplevd å være i samme båt og det bidrar til å svekke demokratiet, fordi partiet som styrer ”eier” staten. Det er helt avgjørende at det er et nivå av gjensidig tillit mellom innbyggerne i et demokrati for at det skal fungere. Skattesystemet (eller mangelen av den) har helt klart bidratt til at det greske budsjettunderskuddet er blitt forverret, siden politiske partier ikke sikret seg innstrømning av penger gjennom skatter og avgifter, men de sviktet også senere når det gjaldt å iverksette tiltak for å holde aktiviteten i økonomien oppe. De har heller ikke systematisk gått inn for og implementert et effektivt og rettferdig skattesystem, solide banker, en produktiv base, men heller ikke ivaretatt fellesskapets interesser. De politiske partiene og politikerne oppfattes som å ha sviktet sitt eget land, fordi de ikke har hatt den kompetansen og dyktigheten velgernes tillit kanskje tilsa, men også delvis fordi de senere har ”gitt opp” og overlatt deler av det statlige ansvaret til ”eksperter” eller teknokrater. Innbyggernes tillit til de greske folkevalgte og det greske politiske og økonomiske systemet er satt under sterkt press, blant annet pga beskyldninger om korrupsjon og klientelisme, skatteunndragelse (både blant eliten og velgere), personlige interesser og feilinformering. Er det noe et demokrati og demokratisk stabilitet ikke kan leve uten, så er det tillitt og oppslutning rundt avgjørelsene. Dette kan også være et svar på hvorfor det

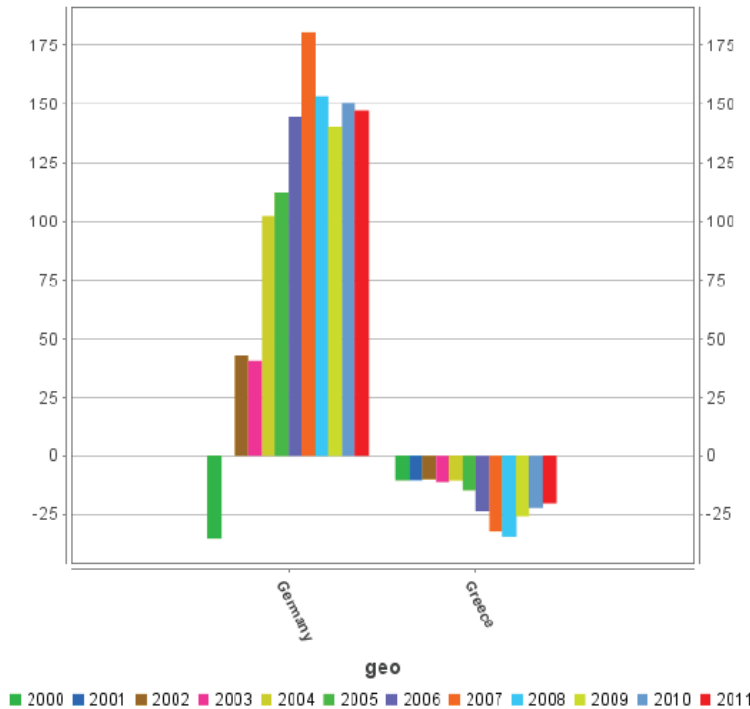
²⁵ Sider som www.edosafakelaki.org og www.teleikaipavla.gr tar sikte på å bekjempe korrupsjon ved å gi innbyggerne en stemme. De nevnte sidene har mottatt hundrevis av klager og personlige historier om korrupsjon, bestikkelser som primært omfavner alt fra helsevesen, skattebøter eller førekort (SETimes 2012).

greske statsbudsjettet har en irriterende tendens til å være i ubalanse, rett og slett fordi ingen stoler nok på systemet til å betale. Samtidig har ikke staten implementert et skattesystem som det er mulig å tilpasse seg. Videre så er primærsektoren i Hellas tjenestesektoren, hvor det offentlige står for omtrent halvparten av BNP, som delvis også bidrar til en langsom økonomisk vekst. De største næringsveiene i Hellas er turisme og shipping (Aakvik og Mohr 2011). Rent geografisk ligger Hellas i Middelhavet og er plassert langt fra den europeiske kjernen. Hellas har lenge hatt en stor befolkningsandel som har vært sysselsatt i landbruksyrker, og en noe ubalansert økonomisk struktur hvor nivåene for industrialisering har vært lave. Samtidig som den økonomiske aktiviteten er mest konsentrert i byene der hovedtyngden av befolkningen er bosatt. I 2008 hadde Hellas 16 millioner besøkende, som tilsvarer nesten 20 % av den greske BNP (ibid).

Turistindustrien er en sentral del av bidraget til BNP og Hellas er avhengig av ferietørste turister i løpet av sommeren for å få en inntekt. Når vinteren kommer er det bare grekere igjen, ettersom turistindustrien er sesongbasert, hovedsakelig fra april/mai til september/oktober. I løpet av denne perioden antas sysselsettingen å være høyere enn ellers, mennesker opplever å ha opp til flere jobber fordi det er ”mer å gjøre” og på denne måten sparer de opp midler til vinteren. Om vinteren er det derimot mange som er arbeidsledige, noe som igjen presser på statens offentlige utgifter og overføringer. Hellas har vært et av verdens mest besøkte turistmål, men situasjonen under statsgjeldskrisen kan indikere på at turister heller vil velge å reise til andre land enn Hellas. Det er spesielt tyskerne som har ”trukket” seg ut av Hellas og det kan sees på bakgrunn av at i Athen har demonstranter brent tyske flagg og dukker som skal forestille den tyske statsministeren Angela Merkel i naziuniform, som har blitt selve symbolet på sparepolitikken i Hellas (E24 2012b). Videre så er Hellas Europas største rederinasjon, og etter turisme er shipping den største private næringen i Hellas (Nærings- og Handelsdepartementet 2010). I følge Asimina Michalidou ”har det i flere tiår vært en systematisk svikt i investeringer i vareproduksjon. Hellas importerer derfor mengder av varer som landet egentlig burde produsert selv” (Aakvik og Mohr 2011). Det bidrar til at den globale økonomien ikke direkte kan hjelpe landet ut av krisen, fordi de ikke kan hente nok inntekter fra utlandet (ibid). Dersom man sammenligner den greske importen og eksporten med Tyskland, er det store forskjeller mellom landene på balansen.

Tabell 5: Eksport, import og balansen.

Current account transactions. Exports, imports and balance
1 000 million EUR
Net balance (in 1 000 million ECU/EUR)

Kilde: Eurostat.

Dette tyder på at Tyskland har omstilt seg mye mer enn hva Hellas har gjort mot den globale økonomien, dermed er de også bedre rustet til å møte kriser. Tyskland er kjent for å ha en lang fagtradisjon innenfor industrien, ettersom de konsekvent har investert i den. Mens den produktive basen i Hellas nesten ikke er synlig da økonomien mange steder ikke er konkurransedyktig, noe som bidrar til å forverre underskuddet på betalingsbalansen ytterligere (Aakvik og Mohr 2011). En av grunnene til dette er som tidligere nevnt oversatsingen på den offentlige sektoren, som har et innebygd ineffektivt byråkrati med en begrenset administrativ kapasitet. Det har bidratt til at altfor mange bedrifter er avhengig av den offentlige sektoren (ibid). Den offentlige sektoren er hverken fleksibel eller effektiv nok til å omstille seg ovenfor endringer, nettopp fordi den er for stor og rigid. Det omfattende byråkratiet, den utbredte klientelismen og korrupsjonen er videre et problem og en stor utfordring, dersom man vil starte opp en bedrift i Hellas. I forhold til korrupsjon så gjennomførte Transparency International (2012) nylig en undersøkelse i 176 land og territorier, hvor Hellas ligger på 94. plass av 176 land. Hellas ligger ikke bare på bunnen av alle EU land, men de er rangert lavere på lista enn land som Colombia, Benin, Kina, Sri

Lanka osv. Dette kan helt klart tolkes til at Hellas blir oppfattet som å ha en utbredt korrupsjon og dette er ødeleggende for den økonomiske utviklingen og aktiviteten. I følge "Ease of Doing Business" indeks havner Hellas i 2013 på 146. plass på hvor lett det er å starte en bedrift (av 185 økonomier) sammenlignet med 2012 hvor de var på 140. plass (The World Bank 2013). Dette kan også sees i sammenheng med alle endringer som Hellas har blitt pålagt og holder på å innføre i nyere tid, som kan bidra til at ansatte i offentlige myndighetsinstitusjoner ikke kan regelverket, eventuelt ikke vil følge det. Dette kan gjøre det vanskeligere og mindre forutsigbart for investorer å starte nye bedrifter. Fordi det er utfordrende å starte opp en bedrift, bidrar det til at Hellas kanskje ikke er et land man vil investere i og det dreper muligheten for innovasjoner, ny vekst og entreprenørskap, og i følge Schumpeter er entreprenørene en viktig kilde til nyskapning (Amdam et al.2005). Hellas er heller ikke konkurransedyktig sammenlignet med andre Europeiske land. I følge The Europe 2020 Competitiveness Report havner Hellas på en tjuetredte plass i indeksen for samlet konkurransevne, den laveste av EU15 land (World Economic Forum 2012, 29). I følge Global Competitiveness Report befinner Hellas seg på en 96. plass ut av 144 land og rapporten foreslår videre at Hellas har den minst konkurransedyktige økonomien i EU (Chrysoloras 2012).

4.3 En analyse av gresk oppførsel vs euroens rammer

Pengeunionen er en sammensetning av forskjellige land med en noe ulik økonomisk struktur, kultur, mål og preferanser, som frivillig gikk sammen for å skape et mer samlet Europa. Fellesvalutaen skulle skape mer frihet og bevegelse over landegrensene, blant annet for å redusere transaksjonskostnadene. Pengeunionen har ikke samme utgangspunkt og forutsetning som det føderale USA har hatt, for en økonomisk og monetær union. Dette fordi der USA har hatt en historisk og tradisjonell utvikling som strekker seg over noen hundre år, har de bygget opp en føderalstat med et sentralt styre. Et mer samlet "likt" land, som er mer kompatibel med de seks kriteriene i Optimum Currency Area teorien (OCA) enn det pengeunionen har hatt. Der USA har hatt en naturlig utvikling opp gjennom tiden har pengeunionen, sammenlignet med USA nærmest presset frem utviklingen. Derfor forstås ikke det steget mange land tok fra EU til ØMU som å være en naturlig overgang eller skritt for alle land å ta dersom man ser dette ut i fra OCA teorien. Kriteriene i OCA er som tidligere nevnt en målestokk for å vurdere om det er hensiktsmessig for land å gå fra sin egen valuta til fordel for en felles valuta. Disse er som tidligere nevnt: 1) politiske preferanser, 2) den industrielle struktur, 3) økonomiens åpenhet, 4) arbeidsmobilitet, 5)

lønns og pris fleksibilitet, og 6) budsjettintegrering (Hansen og Olesen 2002,171).). ”A currency area is optimal if it does not increase its members` vulnerability to real shocks or reduce their ability to deal with them” (Kenen 1995, 81). Kriteriene i OCA teorien kan i seg selv oppfattes som å være strenge og rigide, tidvis utopiske dersom man ser teorien ut i fra pengeunionens ståsted. OCA teorien gir egentlig ikke rom for å avvike fra kriteriene dersom en pengeunions funksjon skal være optimal, uten ubalanser og skjevheter. De seks kriteriene er helt klart viktige som en målestokk, men det viktigste kriteriet som også er av relevans her, er at medlemmene i pengeunionen bør tilnærmet ha samme oppfatning hva angår sunn budsjettpolitikk, slik at man sammen skaper et solid grunnlag for ØMU. Det er helt klart større forskjeller mellom noen land i pengeunionen enn andre, når det gjelder de seks nevnte kriteriene. For eksempel er de seks første landene som dannet grunnlaget for EU mer like enn mange av de landene som senere har blitt inkludert gjennom ”enlargement”. Når Hellas ble medlem av pengeunionen ratifiserte Hellas som de andre medlemsstatene Maastricht-traktaten og SGP, en permanent forpliktelse om stabilitet og budsjett disiplin for pengeunionen. Når Hellas signerte Maastricht-traktaten ga de et signal om og en indikasjon på at de skulle ta del i målet om å sikre sunn offentlig økonomisk politikk og skape budsjett disiplin, basert på prinsippet om at økonomisk politikk angår og er av felles interesse for alle og ikke minst en viktig forutsetning for ØMUs optimale funksjon. Som medlem av pengeunionen forpliktet Hellas å innrette seg etter EU lovgivningen og EF- domstolens rettspraksis som kom til å legge føringer på regelverket og dermed også på politikktutformingene innad i det enkelte medlemslandet (Claes og Førland 2010, 46). Hellas kan sies og ha misbrukt finanspolitikkenes muligheter over en lengre periode, ettersom de ikke har ført en ansvarlig budsjettpolitikk, da den greske staten lenge drev med vedvarende budsjettunderskudd og høy statsgjeld. Dette bidrar til å legge store begrensinger på det finanspolitiske handlingsrommet i en resesjon, fordi det blir vanskelig med manøvrering (Midthjell 2010). Resultatet av et vedvarende økonomisk misbruk blir en ikke-bærekraftig økonomisk situasjon med høy gjeld og høyt budsjettunderskudd.

Maastricht- traktaten og SGP viser at graden av europeisering både var i form av ”hard og soft”. SGP kan sees på som en form for ”soft” mekanisme med tanke på de innebygde sanksjonene (som ble utvannet), mens kriteriene i Maastricht kan sees på som en ”hard” mekanisme (hvor reglene ble brutt), ettersom de var bindende og medlemsland skulle ha oppfylt disse for å bli medlem av pengeunionen. Som tidligere nevnt ble SGP, den eneste

sikringsmekanismen, ”utvannet” som følge av gjentatte brudd på Maastricht-kriteriene og SGP ble i sin tur svekket som følge av Tysk og Fransk makt. Siden 2005 ble den ytterligere svekket etter at den ble reformert og kravene ble ”slakket” ned på. Det skulle som tidligere nevnt inkluderes flere faktorer med i vurderingen om land brøt med kriteriene, samtidig som det ble åpnet for større bruk av skjønn, større ettergivenhet og politisk kontroll i prosedyrene med introduseringen av en ikke streng ”close to balance or in surplus” (CTBOIS) prinsipp (Mayes 2007, 234). Grunnlaget lå i at medlemsland skulle få større ”eierskapsfølelse” i selve prosessen gjennom at de selv fikk definere ”medium-term objectives” for budsjettbalansen. Dette forstås som å ha åpnet for søken etter omveier rundt kriteriene fordi de ikke var strenge nok, den ble mindre forpliktende dermed også mer tøyelig. Det er lett og være etterpåklok, men det er noe uforståelig ved beslutningen som ble tatt knyttet til å lette på reglene i SGP, selv om hensikten var at det skulle bidra til større ”eierskapsfølelse”. Det å ville gi land større ”eierskapsfølelse” burde ha resultert i en høyere grad av forpliktelse, men det oppfattes likevel som å ha bidratt til å redusere betydningen av de eneste og kanskje viktigste kravene og reglene man hadde. Maastricht-traktatens kriterier var også en forutsetning som land skulle ha nådd for og i det hele tatt bli medlem av pengeunionen. Kravene og reglene ble forsåvidt innskjerpet når statsgjeldskrisen brøt ut, men da virker skaden allerede å ha skjedd. At SGP ble ”utvannet” oppfattes som å ha gjort det lettere for land og ikke implementere resultatet av alle beslutningene som ble tatt på EU nivå. Blant annet Hellas oppfattes som å ha utnyttet at de innebygde tiltakene og sanksjonene i SGP ble ”utvannet”, derfor avverget heller ikke de innbygde sanksjonene i SGP nok medlemsland, til at de heller justerte den økonomiske politikken. På grunn av at SGP ble ”utvannet” oppfattes det også som at det indirekte bidro til at Hellas ikke etterstrebet et balansert budsjett, derfor fant heller ikke europeisering sted. Hellas har ikke latt seg bli påvirket nok til å endre sin økonomiske politikk, selv om beslutninger på EU nivå tilsa at endringer burde finne sted, fordi SGP ble utvannet.

Dersom den økonomiske politikken hadde vært lik både på EU nivå og på det nasjonale nivået vil ikke europeisering ha skapt friksjoner mellom nivåene, den vil være friksjonsfri og i harmoni (Claes og Førland 2010,45). Beslutningene tatt på det overnasjonale EU nivået og kriteriene i Maastricht ser ikke ut til å ha hatt den innvirkningen eller påvirkning på den greske nasjonale økonomiske politikktutforming, slik som man kanskje hadde forventet og ønsket seg. Dette har igjen bidratt til at det ikke har blitt effektivt implementert på det nasjonale nivået i Hellas. En faktisk konvergering av den økonomiske

politikken mellom medlemsstatene burde ha resultert i synergi, men fordi det ikke er gitt at politiske vedtak på EU nivå faktisk fører til at medlemslandene tilpasser seg eller etterstreber vedtakene, bidrar det til uheldige konsekvenser både når det kommer til politikkenes utforming på EU nivå, men også for de variasjoner som oppstår i medlemslandenes implementering (Claes og Førland 2010, 201). Graden av læring og påvirkning på den greske økonomiske politikken tilsier at den burde ha vært mye større, med tanke på de forskjellige kriteriene og forventningene man hadde til land som medlem av en pengeunion. På samme tid viser dette at det foreligger forskjellige preferanser mellom land innad i samme union. Dette fordi individuelle land har behov for individuelle tilpasninger grunnet interne og eksterne sjokk. Det er naivt å tro at det som fungerer for et land vil fungere for et annet, mennesker er ulike, det samme gjelder helt klart for et land og nasjoner, det er historiske, kulturelle, økonomiske og politiske valg som ligger til grunn for et lands utvikling, og den kompleksiteten som foreligger innad nasjonalstaten og mellom nasjonalstater krever fleksible løsninger og tilpasninger, ettersom individuelle behov dukker opp. Det ville ikke ha vært så store forskjeller dersom beslutningene på EU nivå hadde vært kompatible og i overrenstemmelse med det nasjonale nivået. Det er ikke gitt at land vil utvikle seg i samme retning og Hellas har under eurotilknytningen hverken divergert eller konvergert, selv om det kanskje hadde vært mer ønskelig med en større grad av konvergens (Hibou 2005, 250).

Land som ville bli medlem av pengeunionen skulle som tidligere nevnt, som en forutsetning, konvergere den økonomiske politikken slik at man unngikk mulige spenninger som kunne oppstå innad i pengeunionen (som de som oppstod rundt 2008/2009). Svakheten i ØMUs nedslagsfelt og struktur blir i grunn også mer synlig når medlemsland ikke blir påvirket av beslutningenes utfall i den grad det kanskje forventes. Siden ØMU ikke er en politisk union, ikke en bank union og ikke en fiskal union med et sentralisert styringsorgan og Kommisjonens sanksjonsmuligheter er nokså begrensede, har de heller ikke den store og kanskje nødvendige innflytelsen og innvirkning på medlemsstatenes politikktutforming. De har ikke en form for ”overnasjonal overstyringsmakt” der det er nødvendig for at ØMU skal ha en optimal funksjon. Samordningen av nasjonal økonomisk politikk belaget seg altfor mye på at SGPs innebygde mulige sanksjonering skulle fungere avvergende. På en annen side ville en overstyring uten oppslutning ha ført til økt press på demokratiet hjemme, ettersom ØMU ikke har demokratisk legitimitet, noe som ville ha ført til større motstand fra det nasjonale nivået. Når den greske staten ikke etterstrebet og

ikke sikret budsjett disiplin, blir det i økende grad også tydelig at det er Hellas som konstant havner og vil havne i en "misfit" situasjon. Så lenge kompatibiliteten er lav mellom europeiske og nasjonale prosesser, politikk og institusjoner, jo høyere blir det adaptive presset som Europa vil forsøke å utøve på medlemslandene (Börzel 2005, 50). Av den grunn forstås "misfit" som å ville oppstå helt til den greske nasjonale politikken og økonomiske strukturen endrer seg for å oppnå en "fit", slik at den faktisk blir kompatibel med pengeunionen. Siden Hellas frivillig tok steget inn i ØMU og ble medlem, er det derfor også forventninger knyttet til en konvergering. Hellas var allerede før de ble medlem av pengeunionen, sammenlignet med mange av de andre landene, "annerledes" både kulturelt, politisk, økonomisk og sosialt. Derfor burde man kanskje også ha krevd mer av land som Hellas, slik at de faktisk forsøkte å etterstrebe målene til det ytterste og ikke etter Maastricht-traktatens artikkel 104 c "is sufficiently diminishing and approaching the reference value at a satisfactory pace". Det å bli medlem av pengeunionen oppfattes ikke som å ha vært noe hverdagslig, det oppfattes heller som et "privilegium" og en tillitsærklaring mellom land. Alle land, selv de sterkeste, oppga sin egen nasjonale valuta til fordel for en felles sterk valuta, de ga hverandre også en forsikring om at de skulle etterstrebe en sunn budsjettpolitikk. Ansvar for å konvergere mot de fastsatte kriteriene i Maastricht-traktaten som også var en forutsetning for og i det hele tatt kunne bli akseptert som medlem i pengeunionen, lå hos den enkelte medlemsstaten. Alt dette lå i lojalitetsprinsippet, at man hadde tillitt til at de enkelte landene faktisk skulle opptre lojalt gjennom å konvergere mot de fastsatte kriteriene.

Når det skulle avgjøres om Hellas oppfylte medlemskapskriteriene gikk man kun ut i fra greske nasjonalregnskapstall og statistikk. Men det greske regnskapssystemet har alltid vært oppfattet som å være svakt og organiseringen av statistikken har heller ikke vært bra. Dersom disse ikke er pålitelige vil man som tidligere nevnt ikke ha tilgang til nødvendige data for å drive økonomisk overvåkning, heller ikke politikktutforming (Opstad 2010,59). I retrospekt så vet man at gresk medlemskap i ØMU ble basert på gresk feilrepresentasjon av det faktiske underskuddet. Derfor er det også utfordrende og ikke bare å legge skylden på gresk statistisk bedrageri og at de ble medlem av pengeunionen på feil premisser og grunnlag. Hellas oppga flere ganger "feil" tall om hvordan det faktisk stod til med økonomien nasjonalt, det eniges man om. ØMU er ikke på sin side helt feilfrie. For det første hadde man ikke fått på plass nødvendige mekanismer eller insitusjoner som kunne ha plukket opp ubalanser, og de man hadde utformet ble tøyelige og "utvannet". Samtidig

har man manglet evnen eller viljen til å reagere på ulike forvarsler som var synlige knyttet til gresk svikt, for eksempel pågående store underskudd på driftsbalansen som ikke ble skjult av ”gresk statistikk” (Katsimi og Moutos 2010). Selv om hovedtyngden av skylden ligger i den greske ”oppførselen”, har ikke pengeunionen sikret seg mot at blant annet middelhavsøkonomier nå fikk delta i pengeunionen. Det ligger liten forståelse i at et land det tidligere ble knyttet så stor usikkerhet og risiko til som Hellas, nå kun fordi man fikk innvilget medlemskap i pengeunionen, ble oppfattet som å være en like trygg havn som Tyskland. Videre så er ECB skreddersydd den tyske økonomien, både dens styrker og dens svakheter. Derfor har heller ikke Tyskland hatt så store utfordringer knyttet til det å være medlem av pengeunionen, ettersom Tyskland ikke trenger å endre seg på det nasjonale nivået, fordi de oppfattes som å befinne seg i en ”fit” situasjon. Blant annet ligger det i forutsetningen for at de i det hele tatt skulle delta i pengeunionen, at man skulle fokusere på stabile priser. Tyskland sin største frykt er å oppleve ikke-stabile priser og inflasjon, og dette legger automatisk belegg på andre politiske preferanser og politiske mål. Hellas har derimot hatt store utfordringer både på grunn av at de allerede før pengeunionen befant seg i en ”misfit” situasjon, fordi de ikke konvergente deres økonomiske politikk som en forutsetning, men også fordi pengeunionen ikke gir rom for en annen politikk enn prisstabilitet. Pengeunionen oppfattes som å være satt opp på en slik måte at den ikke klarer å håndtere forskjellene som eksisterer mellom medlemslandene, som igjen bunner i at det ikke har vært en naturlig utvikling i pengeunionen. Forskjellene mellom medlemslandene kommer klart frem når noen må tilpasse seg mer enn andre og må endre seg for å kunne oppnå en ”fit”. Når Tyskland fikk inkorporert forutsetninger i Maastricht og siden ECB er en kopi av Bundesbank, er det heller ikke så usannsynlig at krisepolitikken også i stor grad blir koordinert av den økonomien som er mest dominerende, og i det Europeiske tilfellet er dette Tyskland (Jessop 1994, 270-271). Selv om EU har et indre marked med de fire friheter, er ikke arbeid og kapital mobile, i tillegg er ikke lønninger og priser fleksible (Kenen 1995). Det å flytte arbeidsstokken fra områder der etterspørselen er lav til steder hvor den er høy er vanskelig å gjennomføre i praksis, fordi pengeunionen består av et mangfold av språk- og kulturer som i stor grad blir et hinder. I tillegg sett i et historisk perspektiv, har Europa i lang tid bestått av flere suverene stater med ulik industriell struktur, som kan være med på å hindre mobiliteten av arbeidsstokken.

Det var videre ingen målestokk eller noen indikatorer som kunne måle hvor mye land faktisk ble påvirket av beslutningene på det overnasjonale nivået, slik at man kunne legge opp en handlingsplan eller en korrigerende plan for eventuelle avvik, utennom kriteriene i Maastricht. Men også fordi de innebygde tiltakene og sanksjonene i SGP ble tatt for gitt å være en stabiliseringsmekanisme og at den alene var et godt nok insentiv for at medlemslandene heller ville justere den økonomiske politikken, enn å bli tvunget til å betale bøter som straff. At SGP ble ”utvannet” har fungert mot sin hensikt. Det i seg selv oppfattes som å være litt ironisk da SGP er en pakt for pengeunionens stabilitet. Løsningen på stabilitet ble problemet på stabilitet. Dermed kan man kanskje heller ikke finne løsningen i problemet?

5.0 Gresk økonomisk politikk ti år etter innføringen av fellesvalutaen

ØMU ser ut til å ha hatt det litt for travelt med å oppnå suksess, fordi et så høyt integrasjonstempo som ØMU har hatt, kan i stor grad sies å ha skapt en blindsoner for de reelle forskjellene som eksisterer mellom medlemstatene i pengeunionen, men også at konvergeringskriteriene ikke gjenspeiler seg i kriteriene til OCA teorien. Selv om integrasjonen i seg selv ikke har en endestasjon, at prosessen er i kontinuerlig utvikling, har integrasjonen vunnet frem på bekostning av de forskjellene som ligger i fundamentet til det enkelte medlemslandet. Dette viser at det ligger mer i historien, i kulturen og ikke minst de økonomiske forskjellene enn det man kanskje har tatt høyde for og hensyn til.

5.1 Hellas og Troikaen

Som tidligere nevnt oppfattes det ikke som at den greske staten og myndighetene konvergente den økonomiske politikken mot de fastsatte kriteriene i Maastricht, før eller under eurotilknytningen, de skjerpet ikke inn pengebruken og tenkte ikke som onkel Skruer, da de levde i en noe utopisk og ekstravagant tilværelse. Hadde en konvergering funnet sted ville nok ikke Hellas ha blitt så påvirket av finanskrisen i 2008. ØMU fanget ikke opp den fiktive konvergensen, blant annet fordi SGP ble ”utvannet”. Pengeunionen var aldri i beredskap og klar for ”utrykning” når det virkelig begynte ”å brenne”, det var heller ikke Hellas med sin skyhøye gjeld og budsjettunderskudd. Etableringen av European Financial Stability Facility (EFSF) ble først satt opp i 2010, etter at krisen brøt ut i Europa, som en nød finansieringsmekanisme frem til 2013. Når de faktiske forholdene og tallene kom til overflaten, og man innså at Hellas hadde en gjeld på 2.400 milliarder kroner og et underskudd på statsbudsjettet på 12,7 prosent (NRK 2010) som gikk langt utover den aksepterte 3 prosent regelen for budsjettunderskudd, reagerte verden først med å holde pusten, deretter til hendelser som satte i gang ”jungeltelegrafene” og som førte til at Hellas ble ”kuttet” av internasjonale markeder. De ustyrlige rating byråene begynte sin ”syke lek” og degraderte Hellas sin status ned til søppel. Dette bidro til at tilliten og troverdigheten sank til ubeskrivelige nivåer. Den alminnelige innbyggeren i Hellas visste ikke hva som hadde inntruffet før greske myndigheter hadde blitt enige om den første redningspakken fra troikaen. ”Skjelettene i skapet” ble avdekket og Hellas ble innhentet av ”fortidens spøkelser”. Problemene viste seg gjennom statsgjeldskrisen når Hellas tidligere avvirket fra synet om hva ansvarlig finanspolitikk var, dette knytter seg direkte til den delen av

Keynes teori som også er vanskeligst å gjennomføre, nemlig å spare og stramme inn under høykonjunkturer. Hellas har også brutt noe med kriteriet til Keynes om at offentlige overføringer og investeringer skal være kortsiktige slik at man ”jumpstarter” en treg økonomi og næringsliv. Den greske staten investerte ikke i en produktiv base slik at man kunne ”bytte verdier mot verdier”, som er helt avgjørende sett ut i fra en konkurransemessig posisjon. Videre så spredte usikkerheten seg til næringslivet og de private bankene. Dette var direkte knyttet til mulig misligholdelse fra gresk side, rentene på lånene ble skyhøye og Hellas klarte ikke å betjene gjelden etter hvert som den forfalt, de var insolvent²⁶. Den greske staten ”så seg nødt”²⁷ til å be om økonomisk hjelp fra Troikaen. Det tok litt tid før man ble enige om Hellas skulle reddes eller ikke. Blant annet fordi ØMU har et ”no bailout” prinsipp dersom medlemsland havner i finanspolitiske problemer (Schuknecht et al. 2011, 8). Usikkerheten var også knyttet til om greske politikere og statsansatte faktisk ville inngå en avtale med Troikaen og betingelsene deres. De greske offentlige utgiftene var gjeldsfinansiert (eksternt), så en refinansiering var vanskelig å gjennomføre i forkant av krisepakken som Hellas fikk i 2010, siden avkastningskravene i markedet var svært høye (Midthjell 2010,44). Den greske økonomiske situasjonen presset ikke bare på den greske økonomien, men på alle medlemslandene i pengeunionen pga fellesvalutaen. Den greske staten druknet i gjeld fra utlandet, derfor kan det på en side sies at man var avhengige av at greske politikere og myndigheter aksepterte hjelpepakken og underkastet seg den administrative styringen av troikaen. Dette fordi man ikke på forhånd visste hvilket resultat det ville gi og ikke inngå en avtale. Etter mye ”om og men” og etter at Troikaen hadde vært på besøk i Hellas, innså man hvor store utfordringer landet faktisk stod ovenfor. ”On 2. May the mission concluded a staff level agreement for a joint euro area / IMF financing package of EUR 110 billion and supporting economic policies” (European Commission 2010). Troikaen kom da frem til at man ville støtte Hellas gjennom å sende ”hjelpepakker”. Merkel uttalte at blant annet ”Tyskland vil hjelpe Hellas og stabilisere eurosone, men understreket igjen at Hellas må inngå klare forpliktelser som forutsetning for bistanden” (NRK 2010). Forutsetningene og

²⁶ Insolvent brukes her for å vise at Hellas i prinsipp oppfattes som å ha vært ”konkurs”, men i praksis er det likevel vanskelig å konkludere med at et land er konkurs, fordi det ikke er det samme som at enkeltpersoner eller bedrifter går konkurs. Men fordi den greske staten ”underlegges den administrative styringen til Troikaen”, gjennom forskjellige programmer, og at de må etterstrebe en kuttpolitikk kan dette for å vise at Hellas på en måte er insolvent, fordi de ikke klarte å betale det de skyldte etter hvert som gjelden forfalt (som medlem av pengeunionen).

²⁷ Dette kan være spekulativt, men dersom enten greske myndigheter eller om EU hadde en form for interpol for medlemslandene, kunne man ha ”tatt” eller fått bruke de pengene som mange politikere, rederiere og andre har tatt med ut av landet og plassert i skatteparadis (Lagarde listen). Man kunne ha dekt en god del av den greske gjelden først og uten at man på nytt ble satt i en ny gjeldssituasjon. Fordi mange som hadde politiske koblinger og politikere som var offentlige ansatte misbrukte stillingen de hadde og utnyttet dette noen ganger til egen fordel.

betingelsene tok form gjennom en ”byttehandel”, ettersom økonomisk hjelp og støtte ikke kommer uten forutsetninger og begrensninger. Troikaen og IMF, som er en av lånegiverne, setter alltid krav når de innvilger lån til land. IMF er ”kjent” som å foretrekke en kuttpolitikk fremfor en keynesiansk politikk. IMF som i utgangspunktet ble opprettet for å hjelpe de mindre utviklede landene, støtter og fungerer i dag mer som en låneinstitusjon for blant annet europeiske land. De skal være med på å løse kortsiktige betalingsproblemer inntil man finner de direkte årsakene til problemet (Hovi og Underdal 2000). De vanligste betingelsene som blir stilt av IMF er omlegging av den økonomiske politikken i landet. I praksis vil det gå ut på stramme inn finans- og pengepolitikken, redusere den offentlige sektoren og devaluere den nasjonale valutaen (Hovi og Underdal 2000). Ettersom Hellas er medlem av pengeunionen og ikke har en egen valuta, kan de ikke devaluere. Dette betyr derfor innstramninger i finanspolitikken og å redusere den offentlige sektoren i Hellas.

Den greske staten har i bytte mot ”hjelpepakken” fra Troikaen gitt løfter gjennom å signere ”Memorandum of Understanding for Greece” og ”Economic Adjustment Programme for Greece” (European Commission 2010), som blant annet går ut på at strukturelle reformer skal gjennomføres for å få til en sunn underliggende budsjettmessig posisjon som ikke truer hele pengeunionen. I praksis må den greske staten for å kunne fylle opp statskassen, slik at de blant annet kan fortsette med utbetalinger for å unngå at samfunnet bryter sammen, etter hvert eneste besøk fra Troikaen ha hatt en progresjon siden Troikaens siste besøk. Dersom implementeringen av tiltakene ikke oppfattes som å være tilstrekkelige og man ikke er fornøyd med progresjonen vil ikke Hellas få utdelt nye lån. Etter at Hellas anmodet om internasjonal økonomisk bistand, må de leve etter ”medium-term fiscal strategy measures” (Council Decision 2011, 47- 48) som skal etterstrebes frem til 2015. Den greske staten har etter at de mottok den første hjelpepakken, inngått mange avtaler for videre å kunne motta lån. De økonomiske tilpasningsprogrammene for Hellas vil over tid endre innhold og mål, etter hvert som den greske staten gjennomfører og implementer tiltakene i programmene. Disse oppfattes som en reaksjon på at den greske økonomiske politikken ikke ved en tidligere anledning innrettet seg etter ØMUs konvergeringskriterier og EUs beslutninger, europeiseringen penetrerte ikke nasjonal økonomisk politikk. Den greske staten må kutte i lønnsbudsjettet, kutte i statens driftsutgifter, kutte i ekstra budsjettmessige fonds utgifter og overføringer, sparing i statseide foretak, kutt i forsvarsrelaterte drifts utgifter, kutt i helse-og farmasøytiske utgifter, kutt i sosiale ytelser, kutt i statlige overføringer til lokale

”kommuner”, kutt i utgifter ved offentlige investeringer og en noe brutal økning av skattene (ibid). På en annen side har Hellas opptil flere ganger mottatt advarsler om deres økonomiske situasjon (Council of the European Union 2010), men forsøkene og tiltakene knyttet til å redusere det greske budsjettunderskuddet og gjelden har ikke blitt etterlevd og heller ikke effektivt implementert i Hellas. Når det gjelder den økonomiske situasjonen har ikke Georgios Papandreou i ettertid tatt selvkritikk, han mener at hans regjering i 2009 arvet 320 milliarder euro i gjeld fra regjeringen i 2004, da den var på 180 milliarder euro (E24 2012a). I følge Papandreou mener han at når Karamanalis regjeringen gikk av så de at underskuddet var på 6 % av BNP, i virkeligheten var den på 16 % (E24 2012a). Georgios Papandreou måtte gå av som statsminister i november 2011, etter både nasjonal og internasjonal kritikk, fordi han foreslo å holde folkeavstemming for om Hellas skulle fortsette å motta krisepakker fra Troikaen. Han fikk ikke støtte fra allierte og ble erstattet av Luca Papademos som midlertidig statsminister (Reinhardt 2011).

They're there not just because they're technocrats, but because it was easier to ask independent personalities to construct political consensus, European Commission President Jose Barroso said Nov. 14 in Paris. *The level of hostility between different political forces is enormous* (Reinhardt 2011) (min utheving).

Selv om det ikke er helt demokratisk å utnevne en regjering, da en regjering kun er legitim og har folkelig støtte og oppslutning dersom den er demokratisk valgt, virket det delvis å være poenget for å oppnå konsensus. Som President Jose Barroso sier er det stor fiendtlighet mellom politiske partier i Hellas, det har det vært siden 1974 og av den grunn har det nok også vært vanskelig å oppnå politisk enighet rundt hvilken politikk man skulle etterstrebe. Rivaliseringen har vært stor mellom greske politiske partier. Sett ut i fra at det var politisk ustabilitet i Hellas og uenigheter rundt gresk fremtid i pengeunionen, oppfattes det nok på den tiden som viktigst å få på plass et styringsalternativ til et demokratisk valg kunne holdes. Dersom det ikke hadde blitt utnevnt en midlertidig regjering og senere et gresk parti som ble demokratisk valgt som ville samarbeide med Troikaen, kunne det ha veltet gresk deltakelse i pengeunionen, men også kastet unionen ut i større ustabilitet. På en annen side (i fare for å gjenta meg selv), viste uroen i pengeunionen i 2010 det som lenge enten har blitt ”blitt oversett” eller ikke har blitt sett på som viktig, at pengeunionen ikke samsvarer med kriteriene i OCA teorien. Statsgjeldskrisen kan sies å ha bidratt til å vise hva en felles valuta gjør når det er for store forskjeller innenfor et valutaområde, forskjellig

økonomisk struktur, forskjellige preferanser, forskjellige mål, forskjellige behov og forskjellige kulturer. Euroen er relativ sterk og dersom den er sterkere enn de realøkonomiske forholdene blir resultatet høy rente, svekket konkurranseevne, fall i produksjon og en høy arbeidsledighet, og fordi Hellas hadde opparbeidet seg en høy offentlig gjeld ble det ekstra ille (Opstad 2010,215).

De nye tiltakene og reformeringen av SGP som blir presentert nedenfor, oppfattes som å være en reaksjon på at blant annet Hellas ikke konvergente eller innrettet seg etter beslutningene på EU nivå, men også at ØMUs struktur trengte en fornying, en ”ansiktsløftning”. Der man tidligere prøvde å bygge på og påvirke gjennom tillit, fordi man trodde at det sammen med kriteriene i Maastricht og en ”utvannet” SGP, var tilstrekkelig for at medlemslandene skulle konvergere deres økonomiske politikk, oppfattes tillit nå som å ha blitt erstattet av et ”piskesystem”. Man innså fort at tillit alene ikke var nok for å oppnå en reel konvergering av den økonomiske politikken. Den nye økonomiske styringen ser ikke ut til å overlate noe til tilfeldighetene, da den gir et klart og tydelig budskap om at budsjettpolitikken påvirker og angår alle i pengeunionen. I følge den konsoliderte versjonen av Treaty on European Union (TEU) og the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) art 120 skal “Member States conduct their economic policies with a view to contributing to the achievement of the objectives of the Union...” og i art. 121 (1) står det at “Member States shall regard their economic policies as a matter of common concern...”

5.2 EUs reaksjon på statsgjeldskrisen

Krisen bidro helt klart til å utløse en nødvendig debatt om hvor Europa står og Viviane Reding mener det er viktig å inkludere de europeiske borgerne i debatten (European Commission 2012d). EU-kommisjonen har også lagt fram sin visjon om fremtiden til Den europeiske union: a blueprint for a deep and genuine Economic and Monetary Union. Visepresident Viviane Reding sa:

This is an ambitious but realistic document that shows where we can and should go in the next 5-6 years. Our destination is clear: if we want to preserve and strengthen Europe's position in the world, we need to turn our Economic and Monetary Union *into a strong European Political Federation with a Monetary, Fiscal and Banking Union* (European Commission 2012d)(min utheving)

Den globale økonomiske og finansielle krisen, tett etterfulgt av gjeldskrisen, blottet behovet for en styrket økonomisk styring i ØMU. Den økonomiske politikken må bli bedre koordinert og overvåkingen styrket (Europa 2011c). Siden det var dype strukturelle svakheter i den økonomiske styringsrammen som EU hadde utarbeidet før krisen, spesielt gjaldt dette for pengeunionen da man tydelig kunne se at implementeringen av SGP ikke på noen måte hadde vært god nok. Noen medlemsstater, blant annet Hellas, hadde som tidligere nevnt allerede opparbeidet seg store finanspolitiske ubalanser under de gode tidene og den ”utvannede” SGP var alene ikke et godt nok insentiv for at blant annet Hellas skulle korrigere de finanspolitiske ubalansene og endre den økonomiske politikken for å oppnå budsjett disiplin, spesielt ikke etter at Rådet i 2005 ”lettet” på reglene knyttet til SGP (ECB 2011,99). Etersom det også er stor økonomisk og finansiell integrasjon i pengeunionen, økte risikoen for uønskede smitteeffekter fra enkelte land til pengeunionen (ibid). På grunn av svakhetene som ble avdekket, har man nå som et ledd i å sikre disiplin og stabilitet, styrket EUs økonomiske styring gjennom flere forskjellige inkrementelle tiltak og reformer som startet kort tid etter at Europa ble utsatt for statgjeldskrisen. EUs økonomiske styring tar utgangspunkt i EU Economic Governance: a major step Forward, som videre tar utgangspunkt i tre hovedbolker:

1. *Styrkning av EU rammeverk for økonomisk styring og overvåkning.*
2. *Sikring av stabiliteten i euroområdet.*
3. *Gjenoppretting av tillit og stabilitet i finanssektoren* (Europa 2011a)

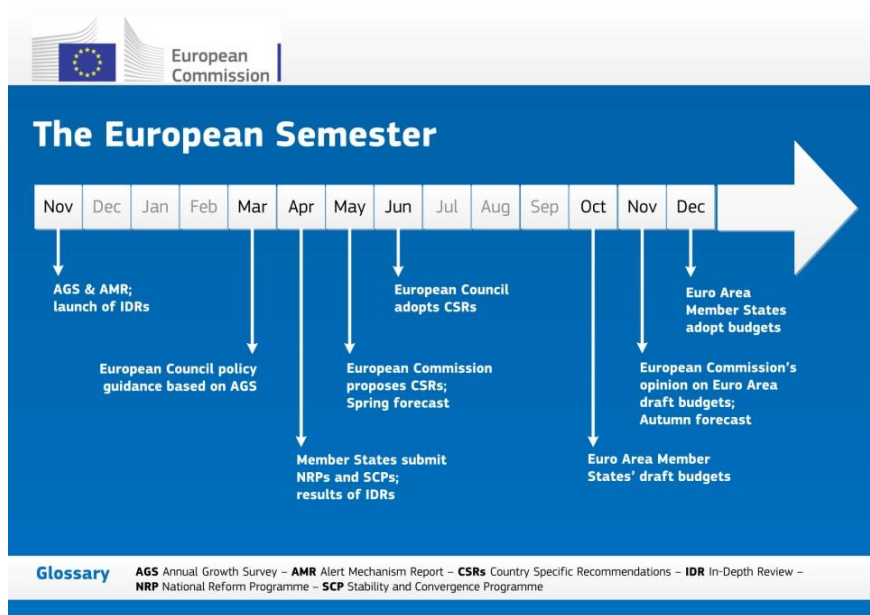
Det er viktig å presisere at det foreligger veldig mange initiativ og nye tiltak fra EU etter at de innebygde svakhetene i den økonomiske monetære union ble blottlagt av både finanskrisen og statgjeldskrisen. Det er derfor nødvendig at de ulike nye tiltakene som her blir inkludert er relevante i forhold til problemstillingen: *I hvilken grad og hvordan har gresk økonomisk politikk blitt påvirket av tilknytningen til euroen?* Det er ikke rom for å inkludere alle de nye tiltakene i deres fulle omfang. Avgrensingen kommer også på bakgrunn av det som ble inkludert i gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen (Stabilitets- og vekstpakten). På bakgrunn av dette vil det i denne delen hovedsakelig bli sett nærmere på selve styrkingen av SGP gjennom ”six pack” som trådte i kraft 13. desember 2011 (Europa 2011b). Traktaten om ”Stability, Coordination and Governance

(2013)²⁸ som også inneholder ”fiscal compact” (heretter TSCG) som trådte i kraft 1. januar 2013 og er en mellomstatlig avtale (ikke EU lovgivning, men forventes og bli det i løpet av fem år). Den siste er ”two pack” (Europa 2013b) som trer i kraft mai 2013. ”Six pack” blir ytterligere forsterket gjennom TSCG og ”two pack” blir beskrevet som og ”completes budgetary surveillance cycle for euro area and further improves economic governance” (Europa 2013b). Hovedsakelig vil de viktigste trekkene ved ”six pack”, TSCG og ”two pack” som er inkorporert i det europeiske semesteret og som sammen utgjør det nye systemet for styring, bli presentert her. Traktaten som etablerer European Stability Mechanism (ESM 2013) (heretter ESM) oppfattes som å utfylle og supplere den styrkede SGP gjennom ”six pack”, TSCG og ”two pack”, som et viktig ledd i prosessen for å stabilisere pengeunionen, da de etter krisen så behovet for en permanent finansieringsinsitusjon.

Den økonomiske krisen avdekket som tidligere nevnt behov for en sterkere og strengere økonomisk styring og koordinering på det overnasjonale EU-nivå. Derfor vil koordineringen nå foregå gjennom hele året. Diskusjoner mellom EU og medlemsstatene angående deres økonomiske prioriteringer og strukturelle reformer fant tidligere sted gjennom ulike prosesser til ulike tider. Rapportene ble også utgitt hver for seg og beslutningene ble spredt utover hele året, uten klare koblinger (Europa 2011c). Målet med ”European semester ”er å sikre at alle diskusjoner som berører områder som finanspolitikk, makroøkonomiske ubalanser, problemer i den finansielle sektoren, og strukturelle reformer nå skal foregå i fellesskap under det europeiske semesteret til samme tid hvert år (ibid). Medlemsland kan her diskutere deres budsjett og økonomiske planer. Som vist på figuren nedenfor av det europeiske semester er det en klar tidslinje for når ting skal skje.

²⁸ TSCG 2013 referer til Traktaten om ”Stability, Coordination and Governance 2013” i litteraturlisten.

Figur 3: The European Semester.

Kilde: European Commission.

Six pack er laget for å håndtere alle svakhetene som ble avslørt under den økonomiske og finansielle krisen. Six pack omfatter tre forskrifter som styrker det europeiske rammeverket for budsjettovervåking (SGP), to forskrifter som innfører en overvåkningsprosedyre for makroøkonomiske ubalanser og et direktiv som pålegger en minstestandard for rammene av medlemsstatenes nasjonale budsjett (European Commission 2012a, 4-5). I den styrkende SGP må underskuddet på statsbudsjettet fortsatt ikke overskride de satte 3 % av BNP og statsgjelden må ikke overskride 60 % av BNP, da disse fortsatt er gjeldende (i det minste at man på en tilfredsstillende måte er på vei mot de satte 60 %) (Europa 2011b). Det har derimot blitt et *større fokus på statsgjeldsgrensen*. Det betyr at der man tidligere i den ureformerte SGP kun ble utsatt for EDP dersom en medlemsstat brøt med 3 % underskuddet, kan man nå med "six pack" og dens nye element "numerical debt benchmark" utløse EDP dersom statsgjelden overskrider 60 % av BNP (ibid). Medlemsland vil deretter kunne plasseres i EDP, så lenge økningen av statsgjelden ikke er en midlertidig eller forbigående hendelse, men uavhengig av om budsjettunderskuddet er under de satte 3 % av BNP. EDP kan utløses etter at det har blitt tatt hensyn til alle relevante faktorer og virkningen av den økonomiske syklusen, og dersom gapet mellom gjeldsnivået og referansen på 60 % ikke blir redusert med regelen 1/20 årlig (i gjennomsnitt over tre år) (ibid). Det har blitt innført "*Expenditure benchmark*"

som styrker den preventive armen til SPG for å vurdere medlemslandenes progresjon mot deres mellomlangtsiktige mål (MTO). ”Expenditure benchmark” betyr hovedsakelig at de offentlige utgiftene ikke må stige fortere enn den mellomlangtsiktige BNP veksten, dersom dette ikke suppleres på inntektssiden.

This new instrument will improve the budgetary planning and outcomes of Member States by ensuring that expenditure plans are adequately resourced by equivalent permanent revenues (Europa 2011b).

”Expenditure benchmark” gjelder for land som ikke er under EDP (de medlemslandene som er under EDP må følge de anbefalinger og tidsfrister bestemt av EU-rådet og korrigere, dersom budsjettunderskuddet går utover det som er nedfelt). Hellas må blant annet siden de fikk mindre tillit og tilgang på markedet for refinansiering av gjeld, øke den finanspolitiske tilpasningen for å få på plass investorenes tillit gjennom de avtalte ”economic adjustment programmes” (European Commission 2012b). I Hellas er denne prosessen noe langtekkelig da det er knyttet stor usikkerhet rundt implementeringen av tilpasningsprogrammet (European Commission 2012b, 4). MTO er hjørnesteinen i SPGs forebyggende arm (Europa 2011b). MTO er en landsspesifikk referanseverdi for det enkelte medlemslands mellomlangtsiktige budsjettposisjon, definert i strukturelle og ikke i nominelle forhold. Etersom hver medlemstat som følge av krisen har forskjellige utgangsposisjoner når det gjelder størelsen og ”the nature” av de utfordringene de står ovenfor, har de derfor også forskjellig grad av tempo når det kommer til reformer (European Commission 2012b, 4). Medlemsland i pengeunionen har ikke samme utgangspunkt og står dermed ikke likt med tanke på deres finans- og økonomiske posisjon, og dette er grunnen til at Kommisjonen tar til orde for en differensiert finanspolitisk konsolidering, som er passende for hvert land (European Commission 2012b, 4). SGP gir en ramme for fleksibel og effektiv finanspolitisk justering. Derfor legger SGP også vekt på den underliggende budsjettmessige posisjonen. Tilsvarende dersom vilkårene oppfylles, kan et medlemsland få lengre tid på seg til å korrigere et overdrevent underskudd, dersom man står ovenfor en økonomisk situasjon som er verre enn forventet og som hindrer landet fra å kunne nå det avtalte målet (ibid). Når et overdrevent underskudd blir korrigert, bør medlemslandene nå sine mellomlangtsiktige budsjett mål, fordi det vil bidra til å sikre et bærekraftig nivå i de offentlige finansene (European Commission 2012b, 4). MTO må nås av alle medlemsland i pengeunionen, eller at de på en tilfredstillende måte er på vei mot å

nå, de med en årlig forbedring på 0,5 % av BNP av den strukturelle balansen som også er målestokken (Europa 2011b). MTO fastsetter å sikre en *sunn underliggende budsjettmessig posisjon* og MTOs oppdateres minst hvert tredje år. Det har generelt blitt et høyere krav til tilpasning mot deres MTOs under gode økonomiske tider, slik at man kan manøvrere og ha fleksibilitet i dårlige økonomiske tider. Medlemsland med høy gjeld (over 60 %) pliktes å tilpasse seg raskere mot deres MTO, da dette skal bidra til å gi en sikkerhetsmargin mot at man bryter med 3 % grensen på underskudd (Europa 2013a). Referanseverdien for MTO skal sikre at medlemsstatene også har en stødig kurs for å oppnå en bærekraftig gjeldsposisjon og har tilstrekkelig rom for budsjettmessig handlingsrom, der det særlig tas hensyn til behovene for offentlige investeringer (European Commission 2013b).

Med innføringen av **”two pack”**, blir det for pengeunionen innført en felles tidslinje for budsjett og felles regler knyttet til budsjettene som starter med budsjett syklusen (Europa 2013b). ”Two pack” styrker soliditeten av nasjonale budsjettprosesser ved å forplikte medlemslandene til å basere sine budsjettutkast på uavhengige makroøkonomiske prognoser, men også sikre at uavhengige organer er på plass for å overvåke at nasjonale finanspolitiske regler blir overholdt (ibid). Innen 30. april må euroland publisere de mellomlangsigtede budsjettplaner sammen med deres prioriteringer i forhold til vekst og sysselsetting for de kommende tolv månedene i deres Nasjonale reform programmer. Fra og med i år (2013) må land som har euro innen 15. oktober sende budsjettutkast for det kommende året til Kommisjonen, før man nasjonalt stemmer over disse i det andre halvåret (nasjonale semester) (European Commission 2013a). Juli hvert år vil Det europeiske råd og Ministerrådet gi politiske veiledninger og råd til medlemsstatene før de ferdigstiller budsjettutkastene for det kommende året. Budsjettutkastene vil deretter bli sendt til regjeringene og deretter til de nasjonale parlamentene (Europa 2013b). Budsjettene skal vedtas av de nasjonale parlamentene innen slutten av desember. Kommisjonen har ervervet seg en større veiledende rolle knyttet til de nasjonale budsjettutkastene (ibid). Dette skjer gjennom at Kommisjonen nå undersøker alle medlemsstatenes budsjettutkast for deretter å gi sin veiledende mening om det enkelte utkastet. Dersom Kommisjonen mener disse ikke er i overensstemmelse med forpliktelsene knyttet til den styrkede SGP, at den ikke er i tråd med MTOs som medlemsstatene har utarbeidet, kan Kommisjonen be om et revidert utkast av budsjettet (Europa 2013b). Det blir samtidig understreket at Kommisjonen ikke på noen som helst måte kan endre de

nasjonale budsjettutkastene og medlemsland er heller ikke forpliktet til å etterleve Kommisjonens mening. Parlamentene vil fullt ut fortsette å utøve sin bestemmelsesrett knyttet til budsjettene. I følge "two pack" vil ikke det nye rammeverket representere en begrensning for suvereniteten til nasjonale parlamenter (ibid). Kommisjonen bidrar heller med en direkte guiding eller styring gjennom at man utruker medlemsland med all informasjon som de trenger og som er nødvendig før de godkjenner budsjettene nasjonalt (ibid). De som har undertegnet TSCG (2013) har også blitt enige om å informere hverandre, EU Rådet og EU-kommisjonen på forhånd, dersom de planlegger å utstede ny gjeld. De vil også diskutere alle planer for store økonomiske reformer før disse nasjonalt blir iverksatt.

Hovedmålet med **TSCG** er å styrke budsjett disiplinen gjennom innføringen av flere automatiske sanksjoner, strengere overvåkning og gjennom "balanced budget rule". "Fiscal Compact" bygger på og styrker SGP. *Land som har signert TSCG* (2013, 11) skal etter art. 3(1) bokstav a ha et budsjett som er i balanse eller i overskudd (balanced budget rule). Videre i art. 3 (1) og (2) må medlemsstatene fra og med 2014 binde og innarbeide deres mellomlangtsiktige budsjettmål inn i deres nasjonale lovgivning og det er foretrukket at dette helst skjer på det konstitusjonelle nivået (TSCG 2013, 12). Det skal også settes en grense for et strukturelt underskudd på 0,5 % av BNP (kan stige til 1 % av BNP). TSCG sier også at automatiske korreksjons mekanismer på det nasjonale nivået bør utløses dersom det oppserveres betydelige avvik fra medlemsstatenes mellomlangtsiktige mål, noe som vil kreve at medlemsstatene i nasjonal lovgivning angir når og hvordan de ville rette opp dette "the nature, size and time- frame" for den korrigerende handlingen (ibid). Det skal også settes opp uavhengige institusjoner som har ansvaret på det nasjonale nivået for å overvåke at reglene beskrevet i art. 3(1) i TCSG etterleves. Land som har ratifisert TSCG (2013,5) kan dersom de ikke effektivt har implementert art 3 inn i nasjonal lovgivning bli pålagt av The Court of Justice etter art. 260 og art. 273 i TFEU et gebyr på maksimalt 0,1 % av BNP. Medlemsstatene kan avvike fra deres mellomlangtsiktige mål under "exceptional circumstances"²⁹. Det er videre blitt en enighet om at de som har signert TSCG, er pliktige til å holde Euro møter minst to ganger i året som skal samle alle

²⁹ Det referer til hendelser som er utenfor kontrollen til medlemsstatene, blant annet tilfeller knyttet til store nedgangskonjunkturer i økonomien. Midlertidig avvik så lenge dette ikke medfører en fare for finanspolitikkenes bærekraft på mellomlang sikt (TSCG 2013,13).

statslederne. TSCG må være signert for at land skal kunne kvalifisere seg for å motta bistand fra European Stability Mechanism (ESM). Det vil bli gitt ESM bistand under strenge økonomiske og politiske betingelser. ESM er en mellomstatlig institusjon for å sikre finansiell stabilitet i pengeunionen (ESM 2013). ESM er satt opp for å gi økonomisk støtte til medlemsland i pengeunionen som opplever og trues av finansieringsproblemer. ESM er en permanent mekanisme som vil overta oppgavene som oppfyltes av de midlertidige European Financial Stability Facility (EFSF) og European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM) (ibid). ESM kommer til å operere sidestilt med EFSF i ni måneder. I overgangsperioden og fram til midten av 2013 vil ESM være instrumentet for finansiering av nye programmer. EFSF vil bare være aktiv for finansieringsprogram som ble startet før ESM trådte i kraft, dette gjelder blant annet til Hellas (ibid).

Overvåkingen er blitt trappet opp gjennom at ”Two Pack” tillater en gradvis økning i overvåkingen for euroland som har høyt budsjettunderskudd eller gjeld (Europa 2013b). Land som er plassert i EDP, som Hellas, er under en større overvåking og må følge spesifikke anbefalinger. Land som er satt i EDP må ikke bare gjennomgå finanspolitisk konsolidering de må også inngå i ”economic partnership programmes”. I art 5(1) i TSCG (2013,14) står det at ”economic partnership programmes ” skal inneholde en detaljert beskrivelse av strukturelle reformer, som skal gjennomføres og implementeres for å sikre en effektiv korrigerende av et overdrevent underskudd. Medlemsland som er utsatt for finansielle vanskeligheter settes under en styrket overvåking, det betyr at de er underlagt jevnlig vurderinger fra Kommisjonen. Medlemsland som er utsatt for finansielle vanskeligheter og det er mistanke for uønskede ringvirkninger for resten av pengeunionen, kan bli bedt om å forberede seg på makroøkonomiske tilpasningsprogrammer (Europa 2013b).

Bedre forebygging gjennom at medlemsland nå bedømmes ut i fra om de har oppnådd deres MTOs, derfor er det også helt avgjørende at disse blir nådd. Fremdriften av disse vil komme opp til vurdering hver april når land presenterer deres budsjettplaner for tre år eller stabilitets / konvergens programmer. Disse vil bli undersøkt av Kommisjonen og Rådet innen tre måneder (Europa 2013a). Rådet kan komme med uttalelse eller invitere landet dette gjelder til å gjøre endringer i deres budsjettplaner. Kommisjonen kan komme med en tidligere advarsel dersom land ex post tydelig avviker fra MTO for å forhindre fremveksten av et overdrevent underskudd (European Commission 2013b). Situasjonen

blir overvåket gjennom året og dersom det ikke blir gjort noen forbedringer eller korrigerende tiltak, kan Kommisjonen fremme forslag om et rentebærende innskudd på 0,2 % av BNP, som må bli godkjent av Rådet. Det har generelt blitt en forbedret ramme for *raskere sanksjonering*. Landene vil nå kunne møte et rentebærende innskudd på 0,2 % av BNP hvis deres underliggende budsjettmessige posisjon ikke er sterk nok, men også for medlemsland i EDP som ikke reduserer underskuddet, kan det også resultere i en bot på 0,2 % av BNP (Europa 2013a). Dette anses som godkjent av Rådet dersom ikke et kvalifisert flertall av medlemsstatene stemmer i mot dette og velter forslaget (ibid). Dette kalles for "Reverse Qualified Majority Voting". Bøter kan økes til maks 0,5 % av BNP dersom man registrerer *statistisk bedrageri*. Reverse Qualified Majority Voting (RQMV), som er det nye stemmegivningssystemet sier at bøter anses som godkjente, dersom ikke et kvalifisert flertall av medlemsstatene velter forslaget. Dette var ikke mulig før "six pack" ble iverksatt (ibid). RQMV styrker Kommisjonens posisjon fordi der man tidligere krevde støtte av et kvalifisert flertall i Rådet for å sanksjonere mot medlemsland i pengeunionen, vil det nå være nødvendig med et kvalifisert flertall for å stoppe sanksjonene som Kommisjonen har fremmet.

Overvåkingen er også blitt utvidet til den økonomiske politikken. Før krisen var koordineringen av den økonomiske politikken ytterst sårbar. Medlemsland sendte inn deres Nasjonale Reform Program (NRP) hvert år, hvor de beskrev hvilke økonomiske reformer de hadde tenkt til å gjennomføre det kommende året, men det var ingen bindende prosess der for å overvåke og korrigere fremveksten av ubalanser i den nasjonale økonomien (Europa 2013a). Det europeiske semester og "Six pack" innførte et system som overvåker den økonomiske politikken, dette gjenspeiler seg i budsjettovervåkingen som kom på plass under SGP. Den kalles for "Macroeconomic Imbalances Procedure"(MIP) (Europa 2012). MIP undersøker om medlemsland er utsatt for mulige ubalanser opp i mot en resultattavle som har elleve indikatorer, indikatorene skal hjelpe til med å måle økonomiens utvikling over tid (Europa 2012). De elleve indikatorene tar sikte på å følge opp eksterne ubalanser og konkurransevnen, samt interne ubalanser. Indikatorene i resultattavlen tillater en tidlig identifisering av ubalanser på kort sikt, men også for ubalanser som oppstår på grunn av tendenser som er strukturelle og langsiktige (ibid). "Alert Mechanism Report" (AMR) identifiserer de medlemsstatene som oppfattes å være i faresonen for ubalanser. Dybde intervjuer vil bli gjennomført hos de medlemsstatene som ble identifisert i AMR. Disse intervjuene blir offentlige på vårparten der Kommisjonen

enten bekrefter eller avviser eksistensen av ubalanser, og hvorvidt de er alvorlige, veldig alvorlige eller overdrevne (ibid). Resultatene blir inkludert i de rådene som Kommisjonen gir til det enkelte medlemsland i de landsspesifikke anbefalingene i slutten av mai.

Dersom det blir besluttet at det eksisterer ”excessive imbalance” hos et medlemsland anbefaler Kommisjonen at det landet det gjelder lager en korrigerende handlingsplan med en tilsvarende frist for å rette opp i ubalansen. Kommisjonen overvåker medlemslandet gjennom året for å se hvorvidt ubalansen blir korrigert. Dersom Kommisjonen mener at et medlemsland ikke har fulgt anbefalingen og tatt de nødvendige korrigerende tiltakene, kan Kommisjonen fremme at Rådet skal innkreve et gebyr på 0,1 % av medlemsstatens BNP (ibid).

5.3 Analyse av gresk økonomisk politikk ti år etter innføringen av fellesvalutaen

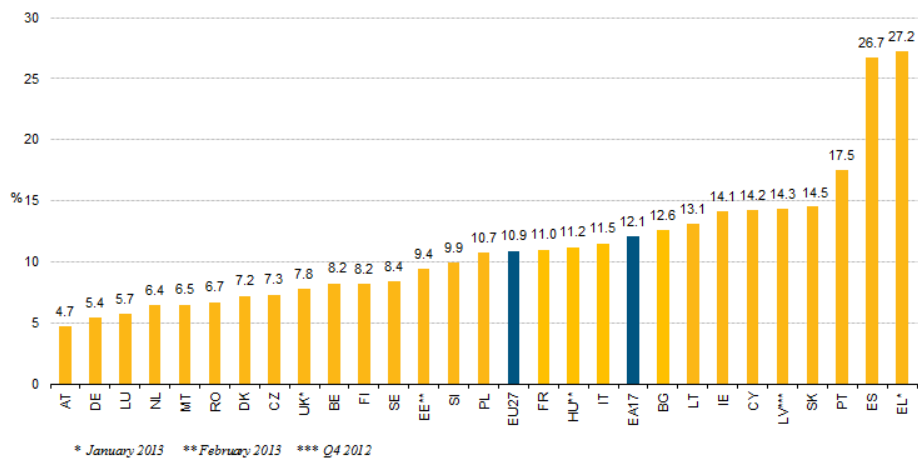
Den virkelige knappheten i Keynes verden - og vår - var ikke på ressurser, heller ikke på yteevne, men på forståelse (Krugman 2009,199).

5.3.1 Kuttpolitikken i Hellas

Som tidligere nevnt oppfattes krisepolitikken som å bli koordinert av den økonomien som er mest dominerende. I det Europeiske tilfellet er dette Tyskland (Jessop 1994, 270-271). ”Tysk dominans” er synlig (eller det stabile anker i pengeunionen) i Europa ettersom Tyskland har størst økonomisk tyngde. Tyske preferanser blir automatisk mer vektlagt for hvordan man skal løse kriser. Som tidligere nevnt ville ikke Tyskland at ECB skulle støtte land som havnet i finanspolitiske problemer. ØMU skulle ikke fungere som en låneinstitusjon, men da er det også vanskelig og skape et samlet Europa. Det oppfattes som noe selvmotsigende- vi skal stå samlet, men i kriser må du klare deg alene. I USA vil man dersom en stat gjør det dårlig, flytte kapital fra den rikeste til den fattigste, det kan forklares som ”Robin hood” tankegang. Det tyder på at ØMU ikke trodde eller forventet at kriser faktisk kunne oppstå. Siden pengepolitikken ble styrt av ECB, et overnasjonalt, uavhengig og konservativt organ, virket dette å være en trygghet i seg selv og finanspolitikken ble ”blindpassasjeren”. Tysk historie legger føringer på samtiden og fremtiden, prisstabilitet, men også for alle andre i pengeunionen. Mens andre land igjen, som for eksempel Hellas, er preget av sin egen historie som legger føringer på den greske samtiden og fremtiden. Derfor reagerer land ulikt, nettopp fordi pengunionen ikke består

av en naturlig homogen sammensetting av like land, med like preferanser, like forutsetninger, lik økonomisk politikk og alt dette ligger i enkeltlandenes historie og den økonomiske strukturen. Det er riktig å anta at man ikke må glemme historien, men en hendelse i historien har også en tilsvarende kontekst den skjedde i. Pengeunionen er ikke på samme stadiet som den var når den ble opprettet og statgjeldskrisen er i en helt annen kontekst og i en annen virkelighet, noe som har vist seg ved at landene ikke reagerer likt på like symetriske sjokk. ECBs pengepolitikk er ikke kompatibel og heller ikke i harmoni med alle medlemslandene, den blir enten for kontraktiv eller for ekspansiv i forhold til de faktiske nasjonale behov de forskjellige land har i pengeunionen (Claes og Førland 2010,121). Dette viser at pengeunionen ikke er optimal når Hellas ikke klarer å redusere, men også å håndtere sjokkene, ettersom "A currency area is optimal if it does not increase its members' vulnerability to real shocks or reduce their ability to deal with them" (Kenen 1995, 81). I pengeunionen kan euroen sees på som en fast valutakurs mellom alle medlemslandene. Dette kan sies å stå i kontrast og motsetning med at land i pengeunionen skal følge en selvstendig rentepolitikk, fordi man ikke lenger kan bruke renten som et pengepolitisk tiltak. For eksempel så er det i Hellas stor konjunkturedgang, samtidig har de ikke mulighet til å styre renten, da denne blir styrt fra ECB. Den greske staten skal på mange områder gjennomføre store omstruktureringer og implementere tiltak for å bli lønnsomme, bærekraftige, effektive, konkurransedyktige og ikke minst for å få på plass den mangelfulle vitale tilliten. Siden det å initiere endringer og reformer signaliserer vilje og åpenhet ovenfor endringer til investorer som er tenkt å få på plass tilliten. Hellas har over hele linjen blitt "pålagt" en kostnadskutt- og innstrammingskur i bytte mot hjelpepakkene. Konsekvensene av innsparingene er i tråd med hva IMF tiltakene fører til, at etterspørselen i et land reduseres, arbeidsledigheten øker og økte skatter rammer oftest de svakeste i samfunnet (Hovi og Underdal 2000). I følge Eurostat (2013) har Hellas den høyeste arbeidsledigheten blant alle EU land og per januar 2013 steg den til over 27 % med Spania tett bak seg, mens arbeidsledigheten blant unge (alder 15-24) er svært høyt og i overkant av 50 %. På den andre siden av skalaen finner vi blant annet Tyskland som hadde en arbeidsledighet på kun 5,3 % (Eurostat 2013). Det er altså forskjeller mellom medlemsland i samme union.

Figur 4: Oversikt over arbeidsledighet.

Kilde: Eurostat 2013.

Som vist i figuren ovenfor er det et større skille mellom landene i periferien og de mer sentraliserte landene som også indikerer på at mobiliteten av arbeidstokken er lav mellom land i pengeunionen, slik at de automatiske stabilisatorene ikke fungerer optimalt.

Eurostat anslår at 26.5 millioner menn og kvinner i EU-27, hvorav 19.2 millioner var i euroområdet (EA-17), var arbeidsledige i mars 2013 (Eurostat 2013). Sammenlignet med februar 2013 økte antall arbeidsledige med 69.000 i EU-27 og 62.000 i euroområdet. Sammenlignet med mars 2012, økte ledigheten med 1 814 000 i EU-27 og med 1 723 000 i euroområdet (Eurostat 2013). Det er nesten fire ganger Norges befolkning som ikke er sysselsatt i pengeunionen. Derfor er det også vanskelig å forstå hvordan den greske staten skal komme seg ut av den nedgående spiralen de er inne i. Det oppfattes som veldig alvorlig at arbeidsledigheten er på over 50 prosent for de som er under 24 år, fremtidens generasjon i Hellas virker å være tapt. Under en mer ”normal” situasjon kunne Hellas investert gjennom økte offentlige overføringer, som kunne ha skapt arbeidsplasser som i sin tur mest sannsynlig hadde bidratt til å øke den økonomiske aktiviteten. Men i og med at Hellas er medlem av pengeunionen og underlagt den administrative styringen av Troikaen gjennom kuttpolitikk er ikke dette mulig, situasjonen oppfattes som å være noe fastlåst. Det kan derfor være en stor utfordring for greske politikere å navigere seg gjennom dette landskapet som i grunn er ukjent, på bakgrunn av hvilken økonomisk politikk som kjennetegnet gresk politikk etter diktaturets fall og frem til Hellas ble enige om hjelpepakken. Ekspansiv finanspolitikk, liten grad av pengeinnstrømning til staten fra skatter og avgifter, og ikke ”riktige” investeringer i en produktiv base.

Det er videre allment kjent at Hellas har, skal og vil måtte gjennomføre flere reformer, omstruktureringer og kutt for å komme seg ut av krisen, stabilisere pengeunionen og bedre gresk økonomi. Det nyeste vedtaket er en ny lov som er en betingelse for at Hellas skal få utbetalt 8,8 milliarder euro som ledd i kriselånet fra Troikaen (E24 2013). Loven i seg selv er noe drastisk da den endrer det som har vært en livstidsgaranti om jobb i offentlig sektor. Loven muliggjør å avskjedige flere tusen av de som ansatt i det offentlige. Opp i mot 15.000 offentlig ansatte kan miste levebrødet deres fram mot 2014 (ibid). Derfor er det grunnlag for å forvente en ytterligere økning i arbeidsledigheten. Fattigdom og arbeidsløshet er en giftig kombinasjon, og den økende arbeidsledigheten fører til tap av inntekt, økt press med hensyn til offentlige utgifter til sosiale ytelser og en reduksjon i skatteinntekter, og fra et økonomisk perspektiv, kan arbeidsledigheten bli sett på som ubrukt arbeidskraft (Eurostat 2013). Dersom man ser "austerity" eller kuttpolitikken i sammenheng med Keynes som lenge ble hyllet for sin teori om at kutt i offentlige utgifter i nedgangstider bare ville gjøre nedgangen i økonomien dypere og mer langvarig, og den hestekuren som Hellas holder på å gjennomføre, er dette helt klart det motsatte av hva Keynes mente man skulle gjøre i nedgangstider. Keynes mente heller at en kombinasjon av rentereduksjon, offentlige investeringer og skattelette var det som skulle til for å snu økonomien i en positiv retning (Omdal 2012). I forbindelse med reformene har det også blitt vedtatt en ny skattereform som skal være med på å bekjempe den svarte økonomien. Hellas er inne i en konjunkturedgang og i nedgangstider vil aktørene i følge keynesianismen endre atferd. Der grekerne tidligere og vanligvis ville ha brukt penger på å gå ut og være "sosiale" med venner på en kafè for å drikke frapè³⁰, velger de heller å holde seg inne. De bytter heller på hvem de er hos, de velger å spare. Det igjen ødelegger for næringslivet fordi de ikke har kunder som igjen ødelegger for leverandører osv. I dette tilfellet oppfattes kuttpolitikken og at aktørene heller velger å spare, som å bidra til at økonomien går inn i en nedgående spiral. Kravene satt av Troikaen som er betingelsene for at Hellas skal motta hjelpepakken hverken produserer eller oppmutrer til økonomisk vekst og det har det igrunn aldri gjort, de er ikke forenlige. "Austerity" er iverksatt ut i fra synet om at det vil redusere det greske budsjettunderskuddet, men hvordan kan man forvente økonomisk vekst med Europe 2020 vekst strategien når man i dag er inne i det sjette året

³⁰ Grunnen til at jeg skriver det slik er at tidligere var det "veldig gresk" å dra ut med venner for å ta seg en frapè. I dag, både fordi prisene på varer har økt og inntektene er blitt mindre viser blant annet greske nyheter, Ant1, Mega, Net og andre greske kanaler at den økonomiske aktiviteten har blitt mindre.

med resesjon. I tillegg har budsjettunderskuddet fra 2011 til 2012 økt med 0,5 prosent og man fortsetter å velge en kuttpolitikk. Prognosene for Hellas er ”at den greske gjeldsbyrden bare kommer til å falle til 144 prosent i 2020 og rundt 10 prosentpoeng lavere to år senere” (Østgårdsgjelten 2012). Kuttpolitikken bidrar ikke bare til å legge et enda større press på en allerede svekket økonomi, men den utfordrer også de sosiale og normative sidene i det greske samfunnet. Det er nok noe vanskelig å sette seg inn og forstå en gresk hverdag, med grunnlag i at grekerne ikke sparte inn i under gode økonomiske tider. Men kuttpolitikken kan vise seg å fungere mot sin hensikt da den ser ut til å opprettholde et land i resesjon. Samtidig som dette kanskje ikke løser et noe større problem, nemlig de sørlige landenes mangel på konkurransevne i forhold til Tyskland. Tyskland omtales ofte som eksportmakt og er et mye større land enn Hellas, dermed har de også ett større hjemmemarked og bedre forutsetninger, mens Hellas er avhengig av å importere og eksportere varer og tjenester for å opprettholde økonomiske velferdsnivået, fra en produktiv base de ikke har. Fra en side er det tydelig at den greske staten ikke har ført en budsjettpolitikk som samsvarer med kriteriene i Maastricht, de har heller ikke opprettet et rettferdig skattesystem, har ikke oppgitt korrekt statistikk og har heller ikke omstilt seg til den globale økonomien som er vital for konkurransevnen. Dette blir særlig vektlagt av Thomas Wieser ”*These reforms were agreed to make the Greek economy stronger, flexible and more competitive*”(Smith 2013). Er det dermed legitimt at den greske staten ”midlertidig” mister noe av sin styringssuverenitet knyttet til den økonomiske politikken og underlegger seg den administrative styringen til Troikaen, sett ut i fra et demokratisk ståsted?

5.3.2 Styrkning av SGP og sentralisering av makt?

Hellas ble medlem av pengeunionen ved hjelp av statistisk bedrageri. Sett opp i mot det nye tiltaket om at land kan få bøter tilsvarende 0,2 % av BNP, dersom statistisk bedrageri blir avslørt, oppfattes som å kunne avverge og motvirke flere tilfeller av statistisk bedrageri. Dette er noe som igjen kan være med på å forhindre at en ny ”hellaskrise” oppstår. Videre har SGPs preventive og korrigerende arm blitt styrket. Den preventive gjennom MTO og den korrigerende gjennom EDP og muligheten Kommissjonen nå har for å iverksette sanksjoner på et tidligere tidspunkt. Det kan bidra til å forhindre ubalanser og eventuelle brudd på kriteriene i den styrkede SGP. SGPs ”numerical debt benchmark” kan nå utløse EDP også når statsgjelden overskrider 60 % av BNP. Dette betyr at man både må

overholde 3 % regelen for budsjettunderskudd og 60 % regelen for statsgjeld for å unngå å bli plassert i EDP. Et sterkere fokus på statsgjelden har vist seg å være like viktig som budsjettunderskuddet. Dersom man hadde fokusert like mye på statsgjeldsregelen under innføringen av euroen, kunne dette ha satt gresk medlemskap i pengeunionen ”på vent”, slik at de måtte konvergere mer mot den satte 60 % regelen for statsgjeld som igjen kunne ha dempet statsgjeldskrisen. Som tidligere nevnt har det blitt innført ”*Expenditure benchmark*” som styrker den preventive armen til SGP. Den vurderer medlemslandenes progresjon i forhold til deres satte mellomlangtsiktige mål (MTO). ”*Expenditure benchmark*”, at de offentlige utgiftene ikke må stige fortere enn den mellomlangtsiktige BNP veksten dersom dette ikke suppleres på inntekts siden. Men det finnes fortsatt rom for å avvike fra MTO under ”*exceptional circumstances*”, altså dersom det oppstår en uvanlig hendelse utenfor medlemslandenes kontroll. Dette unntaket kan skape en uthuling av de nye virkemidlene dersom Kommisjonen ikke er streng nok på hva ”*exceptional circumstances*” er og ikke handler deretter. Siden man hadde ”*exceptional circumstances*” i den ”utvannede” SGP som muliggjorde å gå uttenom reglene da de var tøyelige og mindre konsistente. Imidlertid er den reviderte versjonen her noe strengere da Kommisjonen virker å ha et mer ”panoptisk” syn og overvåker de satte MTO i en mye høyere grad (Aakvaag 2008, 314). I TSCG art. 3 (3) bokstav b står det at graden av avvik er innenfor rammen så lenge avviket ikke setter den økonomiske bærekraften på mellomlang sikt i fare. Etter den sammenhengede styrkingen av SGP gjennom ”*six pack*”, TSCG og ”*two pack*” minsker sannsynligheten for at medlemslandene vil avvike fra kriteriene på lang sikt.

Budsjettpolitikken som i utgangspunktet er nasjonalt anlagt og skal styres ut i fra nasjonale behov og målsettinger, ser nå ut i fra de nye tiltakene i ”*six pack*”, TSCG og ”*two pack*” til at den i økende grad skal kontrolleres og godkjennes sammen med Kommisjonen gjennom Europaen semester. EU styrker sin posisjon gjennom at de har sikret at medlemsland må inkorporere TSCG ”*fiscal compact*” i det nasjonale lovverket og det presiseres at det foretrekkes på konstitusjonelt nivå. At man foretrekker å innføre på et konstitusjonelt nivå kan forstås og tolkes til at EU ikke kan pålegge land en grunnlovsendring, da det i noen medlemsland kan være et krav om å holde folkeavstemninger for å kunne endre denne. Det ser derfor ut som at europeisering finner sted. Når man snakker om europeisering skiller man som tidligere nevnt mellom hva slags type EU politikk som får innflytelse på medlemslandene. Ladrech (2010) skiller mellom ”hard” og ”soft”. ”Hard” peker på at land formelt er bundet av og forpliktet til å etterleve beslutningene som fører til at de blir

påvirket. ”Soft” peker på et mer indirekte press med mer valgfrihet og medlemslandene har det siste ordet, men hvor det overnasjonale EU nivået likevel forsøker å øve sin innflytelse (Ladreck 2010,167-169). Graden av europeisering oppfattes her som å være ”hard” da medlemsland formelt er bundet av og forpliktet til å etterleve beslutningen om å innarbeide ”fiscal compact” i nasjonal lovgivning. Dette kan bidra til å endre atferden og strukturen til den greske økonomien nasjonalt, ettersom greske myndigheter og politikere i en mye høyere grad forpliktes til å etterfølge en overnasjonal beslutning, siden den skal innarbeides nasjonalt. Dette er helt klart iverksatt for å få til en sunn underliggende budsjettmessig posisjon for medlemsstatene, ettersom det setter krav om at medlemsstatene må etterstrebe et balansert budsjett. Gresk økonomisk politikk vil bli påvirket da det ikke skal være ubalansert i budsjettet, som opp gjennom tiden har kjennetegnet gresk økonomisk politikk. Europeisering skjer fordi den bidrar til å endre og påvirke utøvelsen av nasjonal økonomisk politikk blant annet fordi ”balanced budget rule” vil være med på å begrense bruken av en ekspansiv finanspolitikk, den eneste mekanismen medlemsland har igjen for å påvirke økonomien uten å øke skattene. Dersom land går inn i en lavkonjunktur, kan ”balanced budget rule” legge en begrensning på myndighetenes bruk av motkonjunkturstiltak, men ”exceptional circumstances” åpner for at land kan avvike fra MTO blant annet om det er en nedgang i økonomien som er utenfor landenes kontroll. Men muligheten for å avvike fra MTO kan, selv om det kun er ”midlertidig”, bidra til å gjøre det vanskelig for medlemsland å hente seg inn igjen og tilbake til bærekraftige offentlige finanser og sunn underliggende budsjett posisjon. ”Balanced budget rule” påvirker den nasjonale handlingsfriheten som skyldes beslutninger og beslutningsprosesser på det overnasjonale EU nivå. Samtidig er regelen helt klart en reaksjon på og en logisk målsetting sett i sammenheng med at økonomiene (underskuddet og statsgjelden) til medlemsstatene i pengeunionen er langt i fra de satte kravene. Dette kan tyde på at påvirkning gjennom ideer, altså at nasjonale myndigheter tilegner seg rådende ideer på EU nivå for å løse et problem på det nasjonale nivået, ikke har fungert i dette tilfellet. Dersom læring og deling av kunnskap faktisk hadde funnet sted kan det tenkes at det ikke ville ha vært så store avvik fra de fastsatte kriteriene. Blant annet ser det ikke ut som at Hellas har valgt å løse deres nasjonale problemer ut i fra løsninger, som på EU nivå oppfattes å være attraktive (Claes og Førland 2010,47). Dette kan derfor tolkes til at ”det som passer for meg, passer nødvendigvis ikke for deg”, altså at løsningene som er attraktive på EU nivå, ikke er compatible med det nasjonale nivået jf. OCA teorien.

I dag er det få land som ville ha kvalifisert seg til å bli medlem av pengeunionen, noe som synliggjøres gjennom disse tabellene:

Tabell 6: Prosent av BNP, bruttogjeld (tilfeldig valgte land).

TIME	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
GEO											
Belgium	103.4	98.4	94.0	92.0	88.0	84.0	89.2	95.7	95.5	97.8	99.6
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	60.7	64.4	66.2	68.5	68.0	65.2	66.8	74.5	82.4	80.4	81.9
Greece	101.7	97.4	98.6	100.0	106.1	107.4	112.9	129.7	148.3	170.3	156.9
Spain	52.6	48.8	46.3	43.2	39.7	36.3	40.2	53.9	61.5	69.3	84.2
France	58.8	62.9	64.9	66.4	63.7	64.2	68.2	79.2	82.4	85.8	90.2
Italy	105.1	103.9	103.4	105.7	106.3	103.3	106.1	116.4	119.3	120.8	127.0
Luxembourg	6.3	6.1	6.3	6.1	6.7	6.7	14.4	15.3	19.2	18.3	20.8
Netherlands	50.5	52.0	52.4	51.8	47.4	45.3	58.5	60.8	63.1	65.5	71.2
Portugal	56.8	59.4	61.9	67.7	69.4	68.4	71.7	83.7	94.0	108.3	123.6
Iceland	:	:	:	26.0	27.9	28.5	70.4	87.9	93.0	101.0	:

Kilde: Eurostat.

Tabell 7: Budsjettunderskudd/overskudd (tilfeldig valgte land).

TIME	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
GEO											
Belgium	-0.1	-0.1	-0.1	-2.5	0.4	-0.1	-1.0	-5.6	-3.8	-3.7	-3.9
Germany (until 1990 former territory of the FRG)	-3.8	-4.2	-3.8	-3.3	-1.6	0.2	-0.1	-3.1	-4.1	-0.8	0.2
Greece	-4.8	-5.6	-7.5	-5.2	-5.7	-6.5	-9.8	-15.6	-10.7	-9.5	-10.0
Spain	-0.2	-0.3	-0.1	1.3	2.4	1.9	-4.5	-11.2	-9.7	-9.4	-10.6
France	-3.1	-4.1	-3.6	-2.9	-2.3	-2.7	-3.3	-7.5	-7.1	-5.3	-4.8
Italy	-3.1	-3.6	-3.5	-4.4	-3.4	-1.6	-2.7	-5.5	-4.5	-3.8	-3.0
Luxembourg	2.1	0.5	-1.1	0.0	1.4	3.7	3.2	-0.8	-0.9	-0.2	-0.8
Netherlands	-2.1	-3.1	-1.7	-0.3	0.5	0.2	0.5	-5.6	-5.1	-4.5	-4.1
Portugal	-3.4	-3.7	-4.0	-6.5	-4.6	-3.1	-3.6	-10.2	-9.8	-4.4	-6.4
Iceland	:	:	:	4.9	6.3	5.4	-13.5	-10.0	-10.1	-5.4	:

Kilde: Eurostat.

Europeisering er som tidligere nevnt endring i nasjonal politikk som skyldes beslutninger eller beslutningsprosesser i EU. Endringer i nasjonal politikk er endringer av nasjonal politiske institusjoner, endringer i hvem som tar politiske beslutninger, måten det skjer på og ikke minst endringer i politikkenes innhold (Claes og Førland 2010,45). De forskjellige nye tiltakene og reformene forstås ikke som at de fratar eller krever at medlemsstatene direkte avstår fra sin suverenitet knyttet til budsjettpolitiske beslutninger, men det overnasjonale nivået har indirekte fått en større rolle og innflytelse ovenfor landenes budsjettpolitikk. Spesielt gjelder dette for medlemsland i pengeunionen. Derfor vil europeiseringen i dette tilfellet være ”soft” og peker på et mer indirekte press hvor medlemsland har mer valgfrihet, samtidig som at de har det siste ordet. Men det overnasjonale EU nivået vil likevel forsøke å øve sin innflytelse på medlemsstatene

(Ladreck 2010,167-169). Kommisjonen har fått økt sin innflyttelse og posisjon gjennom at den skal undersøke og kontrollere alle medlemslands budsjettutkast, for deretter å gi en veiledning for det enkelte utkastet. Dersom budsjettutkastene ikke er i overensstemmelse med forpliktelsene knyttet til den styrkede SGP, at den ikke er i tråd med de mellomlangsigtede målene som medlemsstatene har utarbeidet, kan Kommisjonen be om et revidert utkast av budsjettet. Videre dersom Kommisjonen ikke er enig i budsjettutkastene kan de også komme med anbefalinger som medlemsstatene i utgangspunktet ikke er forpliktet til å følge. Selv om det blir understreket at det nye rammeverket ikke vil representere en begrensning for suvereniteten til nasjonale parlamenter, at parlamentene fortsatt vil inneha bestemmelsesrett knyttet til budsjettene og at Kommisjonen på ingen måte kan endre de nasjonale budsjettutkastene, tolkes det til som at Kommisjonen likevel indirekte kan påvirke utviklingen av gresk økonomisk politikk gjennom Open Method of Coordination (OMC). Selv om OMC tilnærmingen ikke er like streng som EU- lovgivning, er den mer enn en ikke- bindende anbefaling. Slik oppfattes Kommisjonens anbefalinger til medlemsstatene, som mer enn en ikke- bindende anbefaling. OMC er en form for ”soft” koordinering innenfor EUs beslutningsprosess og mellomstatlig samarbeid som har trekk av overnasjonale elementer (Ardy and El- Agraa 2007). OMC er et fleksibel, desentralisert instrument for samordning, hvor gjennomføringen av tiltakene som defineres av EU blir tillagt medlemslandene (ibid). Siden den nye posisjonen som Kommisjonen har ervervet seg vil kunne legge føringer på utformingen av nasjonal budsjettpolitikk, vil da en anbefaling fra Kommisjonen i utgangspunktet åpne opp for to muligheter. Enten å følge anbefalingen eller ikke, men det og ikke følge anbefalingen er ikke uten konsekvenser, selv om land ikke er forpliktet ovenfor Kommisjonens anbefalinger. Poenget er at selv om medlemsland ikke er pliktige til å følge Kommisjonens anbefalinger, virker det som om medlemslandene ikke har en annen mulighet enn å følge disse. For gresk økonomisk politikk kan valgalternativene innebære et valg mellom to onder, å gjøre som Kommisjonen sier eller ikke. I dag er det større sannsynlighet for at greske myndigheter heller vil velge det alternativet som det er knyttet lavest risiko til (altså å følge Kommisjonens anbefalinger) og ikke det alternativet som kanskje greske politikere ønsker å følge. Dette med bakgrunn i en svekket tillitt i markedene og at de er avhengige av å være gode ”studenter” for å motta hjelpepakker av Troikaen. Dette kommer frem gjennom hvordan OMC opererer. Det er som tidligere nevnt gjennom:

“ persuasion, peer pressure (naming, blaming and shaming), mutual socialization, epistemic convergence, public accountability and experimental learning, and includes elements of flexibility, subsidiarity, multi- level and policy integration, inclusion and participation, deliberation and knowledge sharing (Ardy and El-Agraa 2007,454)

Disse forstås som å fremme eller presse frem en høyere grad av samordning og koordinering enn uten OMC metoden (Ardy and El- Agraa 2007,454). Ettersom at Hellas og den greske staten blir sett på som en ”stor syndeboek” i europeisk sammenheng, har de gjentatte ganger opplevd gruppepress fra stormaktene. Samtidig som at Kommisjonen på et senere tidspunkt mener at landene har havnet i en ”misfit” situasjon i forhold til de nasjonale MTOs og ikke etterlevde anbefalingene, åpner en tidligere ikke etterlevd anbefaling opp for å gi bøter og sanksjoner med grunnlag i at land avviker for mye fra MTOs som videre kan føre til at land blir utsatt for EDP. Reverse Qualified Majority Voting (RQMV) styrker også kommisjonens posisjon, fordi der man tidligere krevde støtte fra et kvalifisert flertall i Rådet for å sanksjonere mot medlemsland i pengeunionen, vil det nå være nødvendig med et kvalifisert flertall for å stoppe sanksjonene som Kommisjonen har fremmet. Det kan virke som at EU med Kommisjonen har startet en prosess for å få til større likheter som indirekte bidrar til å skape et overnasjonalt ”sentralstyre” igjennom den nye økonomiske styringen. Den sikres av de forskjellige traktatene og styrkingen av SGP hvor medlemslandene selv har valgt å ratifisere alle disse nye tiltakene og reformene. Det kan også forstås som å være et forsøk på å presse frem en nødvendig konvergering, ved å få de mindre økonomisk vellykkede landene i pengeunionen til å nærme seg de mer vellykkede økonomiske landene. Dette, gjennom European Semester med budsjettkoordinering og kontroll av budsjettutkastene. Derfor kan man nå se at kompatibiliteten tidligere har vært lav mellom europeiske og nasjonale prosesser, politikk, og institusjoner, fordi det adaptive presset som Europa i dag utøver på medlemslandene er tydeligere og i en høyere grad (Börzel 2005, 50). Både fordi europeiseringen nå skjer i form av ”hard” og ”soft”. De forskjellige tiltakene som har blitt presentert oppfattes som å styrke en tidligere ”utvannet” SGP, men også at det har blitt ett større fokus på Maastricht-traktatens regel om 60 % for statsgjeld, i tillegg til at overnasjonale institusjoner har fått økt sin posisjon, slik at man kan se en mer ”sentralisert”³¹ og koordinert maktstyring.

³¹ Overnasjonale organer oppfattes, sammenlignet med tidligere, å ha fått mer kraft og makt til indirekte å kunne påvirke medlemsstatene.

Styrkingen av SGP og de nye tiltakene sammen, oppfattes som å bidra til og synliggjøre en ny form for makt som før ikke var (like synlig) tilstede hos det overnasjonale nivået. Når det blir en økning av makt et sted vil det som oftest gå på bekostning av andre styringsnivåer. Derfor kan den nye økonomiske styringen forstås som en indirekte ”sentralisering” av makt, ettersom graden av europeisering både er i form av ”hard” og ”soft”, selv om det overnasjonale ikke direkte erverer seg en ren overnasjonal styringsmakt. På en annen side var det medlemsstatene selv som valgte å ratifisere traktaten om stabilitet, koordinering og styring, men dersom de ikke hadde ratifisert traktaten, ville medlemsland heller ikke ha sikret seg økonomisk hjelp fra ESM, dersom dette ved en senere anledning skulle bli nødvendig. Derfor kan dette oppfattes som en sikring for begge parter. De forskjellige tiltakene og styrkingen av SGP forstås ikke kun som å ha vært en reaksjon på ”dårlige holdninger” hos medlemsstatene og den mangelfulle konvergeringen mot kriteriene i Maastricht, men også at det var grunnleggende mangler i strukturen til ØMU, blant annet at den innebygde sanksjoneringen i SGP ble ”utvannet” som følge av tysk og fransk makt. Kommisjones nye posisjon er ikke negativ sett ut i fra nasjonalstatens mangler og feil, som den også ser ut til å være en reaksjon på. Kommisjonen kan helt klart med sin veiledende posisjon og stilling bidra til å utvikle gresk økonomisk politikk i en mer positiv og kanskje kompatibel retning, på lang sikt. Anbefalingene og veiledningene er ment å bedre den økonomiske politikken i Hellas (og andre land), noe den også trenger sett ut i fra at de er medlem av pengeunionen og at økonomiene påvirkes gjensidig av hverandre. Kommisjonen kan med sin nye posisjon sikre finansiell stabilitet gjennom å koordinere budsjettpolitikken, fordi den ikke kan sikres fullt ut nasjonalt i en like stor grad, da den er avhengig av økonomisk utvikling og god styring også i andre land i pengeunionen. Gjennom overvåkning og disiplinering har Kommisjonen ervervet seg en rolle som kan sees på som en moderne maktform (Aakvaag 2008, 314).

5.3.3 Økt press på demokratiet og den greske nasjonalstaten?

I forkortelsen ØMU er det bokstaven Ø som har skapt hodebry i Europa. Troikaens betingende og begrensende ”hjelpepakker” og Kommisjonens nye ervervede posisjon oppfattes som å øke og ”sentralisere” makten i en høyere grad, sammenlignet med tidligere, som for eksempel perioden gresk økonomisk politikk og eurotilknytningen. Selv om det ikke har blitt en sentralisering av makt i den rene form og betydning, oppfattes det som om maktbalansen har blitt noe forskjøvet. Dette kan føre til en ”uthuling” av

demokratiet nasjonalt. Gjennom påvirkning og innflytelse ovenfor greske politikere og myndighetene, ettersom innflytelsen og anbefalingene kan komme til å påvirke den økonomiske politikken til å ta en annen retning, enn den velgerene kanskje ønsket da politikerene ble demokratisk valgt. Det overnasjonale nivået kan komme til å legge føringer på utformingen av den økonomiske politikken, som igjen kan føre til at politikere bryter valgløfter, dermed også det demokratiske grunnlaget for å sitte i regjering. Det enkelte medlemslandet innenfor pengeunionen kan dermed få innskrenket noe av sitt politiske handlingsrom, og velgerne i hvert enkelt land kan på sin side kunne få innskrenket noe av sin demokratiske rett. Dette fordi nasjonale myndigheters oppfatning av eget handlingsrom endres når statsnivået blir påvirket av det overnasjonale nivået (Claes og Førland 2010,46). Som tidligere nevnt dersom land etterlever Kommissjonens anbefaling, kan dette bidra til å svekke nasjonalstatens suverenitet og demokrati, som til slutt kan resultere i en avmaktfølelse for det nasjonalstatlige nivået. På en annen side dersom land ikke etterstreber en anbefaling fra Kommissjonen kan det også føre til avmakt, ettersom det på et senere tidspunkt kan iverksettes sanksjoner dersom man avviker for mye fra MTOs. Det virker som at grunnlaget for at det i dag skal være en demokratisk valgt regjering i Hellas, i forhold til en midlertidig, er at det er lettere å presse gjennom tiltakene fra det overnasjonale til det nasjonale nivået, slik at tiltakene implementeres og endringer gjennomføres. Det hjelper derfor lite at greske folkevalgte vinner ved valg, ettersom de er uten en reel makt. Samtidig er det overnasjonale nivået avhengig av at det nasjonale faktisk underlegger seg den administrative styringen fra Troikaen. Siden europeisering som tidligere nevnt forstås å være ”en endring i nasjonal politikk som skyldes beslutninger eller beslutningsprosesser i EU”(Claes og Førland 2010,45) er det rom for å spørre om dette kan bidra til ”nasjonalstatens uthuling?” I følge trilemma teorien til Rodrik (2007) “democracy, national sovereignty and global economic integration are mutually incompatible.” Dersom man som tidligere nevnt ser denne teorien innenfor konteksten til pengeunionen og at den globale integrasjonen her er den økonomiske integrasjonen, virker prinsippet og hans poeng å være det samme. Resultatet av trilemma teorien (Rodrik 2007) kan tyde på at medlemslandene i pengeunionen etter hvert tenkes å måtte oppgi mer, som demokratiet og den nasjonale suvereniteten, for å kunne oppnå en reel økonomisk integrasjon mellom medlemsland i pengeunionen. Men medlemslandene har også ut i fra trilemma teorien indirekte et annet alternativ, ”exit” fra pengeunionen for å beholde demokratiet og suvereniteten. Det er en oppslutning i Hellas om at det er nødvendig å gjennomføre tiltakene, i bytte mot hjelpepakken for å forbli i pengeunionen, men den

økende økonomiske integrasjonen og ”overstyringen” skaper en mottendens. Fordi søket etter åpenhet, demokratisk ansvarlighet og nærhet kan bli forsterket som følge av et for stort ytre press på nasjonalstaten. Zieburra nevner at spesielt i små nasjonalstater er ønsket om nasjonal identitet en sterk drivkraft for å kompensere for presset som kommer av overnasjonale institusjoners fremvekst, som mangler demokratisk ansvarlighet og legitimitet (Jessop 1994, 274). Dette blir ytterligere forsterket dersom man tar i betraktning at nasjonalstaten etter nærhetsprinsippet er best egnet til å håndtere sosiale konflikter og fordelingspolitikk, mens de overnasjonale organene i tråd med overgangen fordisme til post-fordisme, er mer opptatt av internasjonaliseringen av kapital og å fremme den strukturelle konkurranseevnen til Europa og deres nasjonale økonomi, men den er mindre opptatt av sosiale konflikter og fordelingspolitikken (Jessop 1994, 274). Det er nettopp de sosiale konfliktene og fordelingspolitikken i Hellas, ved siden av den økonomiske politikken som ser ut til å bli påvirket og begrenset av medlemskapet i pengeunionen. Delvis på grunn av tidligere gresk oppførsel og delvis på grunn av mangel på handlefrihet som medlemskapet har medført. På en annen side kan man spørre om den greske nasjonalstaten har et annet valg enn å implementere innstrammingspolitikken, underkaste seg ”dikteringen” fra Troikaen og Kommisjonens anbefalinger som kan se ut å bidra til nasjonalstatens ”uthuling.”

Mange har stilt og fortsetter å stille det noe ”tabu” spørsmålet om hvorfor Hellas ikke bare går ut av eurosamarbeidet og tilbake til drakmen? Grunnlaget for å reise dette spørsmålet ligger i verktøyene som Hellas igjen vil erverve ved å gå tilbake til en egen valuta og ikke minst sikre kontroll over finanspolitikken. Det er helt klart ikke bare å forlate et økonomisk samarbeid som pengeunionen, ettersom Hellas har tatt mottatt hjelpepakker fra Troikaen, men også lån hos private aktører og markeder. Dersom de hadde gått ut av samarbeidet, er det i stor grad lånegiverne som ville ha bært tapet, men det ville nok ha redusert presset som den greske nasjonalstaten står ovenfor med tanke på gjeldsproblemet. Hellas vil likevel gå svært vanskelige tider i møte, da de vil få store tillitsproblemer dersom de ikke betaler tilbake lånte penger. Ettersom at ”exit” fra eurosamarbeidet ikke betyr det samme som automatisk gjeldsfrihet, siden Hellas fortsatt mangler penger for og i det hele tatt få det til å gå rundt, er dette noe vanskelig å se for seg. Omstruktureringer og endringer er nødvendig i Hellas, dersom de skal kunne kalle seg for et moderne land, sett i europeisk sammenheng. Ved å gå tilbake til drakmen kunne de ha devaluert og satt renten, uten overnasjonal innblanding og diktering. De omstillingene og samfunnsendringene som

Hellas har gjennomgått siden 1974, var i stor grad påvirket av og for å kunne delta i Europa som et demokratisk land, og senere pengeunionen. Det å gå ut av pengeunionen ville nok i noen grad ha bidratt til at Hellas og den greske staten hadde tapt ansikt utad. På en annen side, dersom et land velger "exit" muligheten så kan dette faktisk bli et reelt bevis på at pengeunionen er "mislykket", det igjen kunne ha ført til noen uforutsette hendelser i alle økonomiene som er medlem av pengeunionen, det sender signaler om usikkerhet hvorvidt man har kontroll over situasjonen eller ikke. Dersom ingen har tillit til den greske staten og de ikke kan låne på nytt, hvordan skal de da omstrukturere økonomien? Dette kan også være et svar på protestene i gatene i Hellas, at det har blitt en større oppslutning rundt det nynazistiske partiet Gyllent Daggrø, ettersom euroen kan oppfattes som en tvangstrøye uten alternativer. Troikaen reiser til Hellas og gjennomfører inspeksjoner for å kontrollere om de overholder sine plikter i forhold til å kutte ned på underskuddet og gjelden. Resultatene fra Troikaens besøk blir grunnlaget for om Hellas skal motta nye "hjelpepakker". Dette legger et ytterligere press på demokratiet hjemme, fordi den greske staten er avhengig av å ha vært en god "student" for å passere eksamen. Et helt land er dermed "underlagt" den administrative styringen til Troikaen på grunn av demokratisk styringssvikt, nasjonale mangler og feil. Den greske nasjonalstaten blir påvirket, presset og pålagt av euroen ovenifra, gjennom at den må implementere vedtatte tiltak og gjennomføre kutt og reformer for å forbli i pengeunionen. Dette oppfattes som å skape et stort demokratisk press på den greske nasjonalstaten, fordi det å bli "diktert" av både Troikaen og etter hvert Kommisjonen er lite kompatibelt med demokratiet på hjemmebane. For å sette dette i perspektiv og veldig på spissen er det vanskelig å beregne hvor lenge det greske samfunnet faktisk vil la seg bli diktert. Det er i økende grad tendenser til at mennesker i det greske samfunnet "lever fra hånd til munn" (NRK 2013). Den greske staten står fortsatt ovenfor store problemer som må løses, men løsningene som er ment å fikse problemene "treffer" ikke "de rette". Dersom man ser dette fra mikronivået, er det vanskelig å beregne hvor lenge det greske samfunnet makter å holde sammen om å gjennomføre "austeritet". Dersom de ikke klarer å stå samlet om og gjennomføre innstramningene og at det videre ikke tillater seg å bli diktert, kan det brått snu seg slik at samfunnet står samlet mot egne folkavalgte og deretter Troikaen og det overnasjonale nivået. En "revolusjon", i form av motstand om at de ikke vil la seg bli diktert av Troikaen og Kommisjonens anbefalinger gjennom egne valgte politikere som ikke setter ut i livet sin egen politikk, men en politikk som er bestemt av det overnasjonale nivået, da det er ment å løse de økonomiske problemene som truer pengeunionen og

Europa. I realiteten er den hierarkiske pyramiden størst på det nederste trinnet, folk flest befinner seg der, og med militærkuppet i 1967 – 1974 som vel ikke er et faktum i nåtid, er militærkuppet nært i minne, det viser at dette faktisk er mulig og kan skje. Demokratiet og den sosiale uroen er det som videre kan skape de største problemene, som i sin tur kan velte det europeiske samarbeidet. De nasjonale manglene og feilene blir i økende grad mer synlige i det greske samfunnet. Der Mikis Theodorakis som er kjent for å ha vært en stor motstander av militærdiktaturet, som komponerte anti- junta musikk under hans tid i eksil, er det i dag en gresk gruppe som heter Goin`through. De har laget en form for protestsang mot Hellas og egne folkevalgte, den heter Kalimera Ellada (se vedlegg 3). Reaksjonen på og konsekvensen av nasjonalstatens mangler og feil kan se ut til å være i tråd med hva Jessop (1994) peker på, gjennom at overnasjonale organer erverver seg viktige oppgaver, blant annet innenfor områder som økonomi, siden de selv mener at de er best egnet til å håndtere disse kan dette resultere i ”nasjonalstatens uthuling”. Dette belyser den spenningen som oppstår mellom politisk autonomi og internasjonal stabilitet, mellomstatlig uavhengighet på den ene siden og statenes gjensidige avhengighet på den andre (Østerud 2007, 285-286).

6.0 Konklusjon

I hvilken grad og hvordan har gresk økonomisk politikk blitt påvirket av tilknytningen til euroen?

Gresk økonomisk politikk før eurotilknytningen ble påvirket av nasjonale begrensninger og forventninger, dette er synlig gjennom bruken av ekspansiv finanspolitikk. Hellas kunne selv påvirke den nasjonale økonomien gjennom virkemidlene som på den tiden var nasjonalt anlagt, gjennom penge-, valuta- og finanspolitikken. Etter at Hellas ble medlem av EU i 1981 åpnet dette i sin tur for et fremtidig og mulig medlemskap i pengeunionen. På den tiden var en eventuell konvergering mot euroen frivillig, ettersom det var opp til de enkelte landene om de selv ville konvergere deres økonomiske politikk. Men fortsatt var det krav fastsatt i Maastricht-traktaten som måtte være nådd for å kunne bli medlem, slik at man senere unngikk ”misfit”. Påvirkningen kan sees gjennom de to stabiliseringsprogrammene som nasjonalt ble iverksatt, som ett ledd i å nå Maastricht-kriteriene og ”catch up”. Den europeiske drivkraften viste seg å være stor for å gjennomføre endringer nasjonalt, samtidig som ”Blame avoidance” ble anvendt for å kunne oppfylle dette pga euroen. Dette viser at selv om Hellas på den tiden hadde styring over den nasjonale økonomien, viser tiltakene som nasjonalt ble iverksatt at de likevel ble påvirket av et fremtidig og mulig medlemskap i pengeunionen gjennom Maastricht. Men påvirkningen fra euroen oppfattes her som å ha vært frivillig.

Gresk medlemskap i pengeunionen (til tross for statistisk bedrageri) betydde at drakmen ble erstattet av euroen. Pengepolitikken ble under denne perioden overnasjonalt anlagt til ECB, hvor hovedmålet var å etterstrebe prisstabilitet. Hellas mistet i eurotilknytningen kontroll over penge- og valutapolitikken, et viktig verktøy for å påvirke den nasjonale økonomien. Finanspolitikken ble fortsatt utformet på det nasjonale nivået, derfor ble også SGP opprettet for å sikre at det ikke oppstod spenninger mellom land, men også for å sikre budsjettdisiplin i pengeunionen. Hellas ble av SGP også påvirket gjennom den prevantive og korrigerende armen, ettersom Kommisjonen kunne sanksjonere dersom medlemsland brøt med kriteriene. Medlemsland måtte derfor føre en finanspolitikk som var innenfor de mål og krav satt i SGP. Dette betyr at gresk økonomisk politikk i tillegg til å miste viktige pengepolitiske verktøy, også måtte tilpasse budsjettpolitikken. Ut i fra analysen kan man se at gresk økonomisk politikk gjennom kriteriene i Maastricht og sanksjonene i SGP i en høyere grad burde ha blitt påvirket, ettersom disse viser at graden av europeisering både

var i form av ”hard” og ”soft”. Dette oppfattes som ikke å ha skjedd, ettersom SGP ble ”utvannet” slik at graden av påvirkning under denne perioden ble redusert. At medlemsland under denne perioden fikk større ”eierskap” til å utforme egne MTOs tilsier at land hadde egne preferanser, noe som ikke er kompatibelt med OCA teorien. Når fellesvalutaen euro ble innført kan påvirkningen forklares gjennom at ”consolidation fatigue set in”, fordi ”målene var nådd, siden euroen var innført”.

Etter at den greske statsgjeldskrisen ble en realitet, har påvirkningen fra euroen på gresk økonomisk politikk økt betydelig. Dette gjennom krav om innsparinger og økte skatter for å utbetale hjelpepakker som tydelig påvirker og begrenser bruken av den nasjonale finanspolitikken. Dette peker på at Hellas i dag ikke lenger kan drive en ekspansiv finanspolitikk, men heller er pålagt en mer kontraktiv finanspolitikk. Finanspolitikken innebærer kontroll over et viktig verktøy for den greske staten og er vital for den politiske makten. Så lenge denne kontrollen beholdes på det nasjonale nivået har Unionen ingen mulighet til selv å påvirke det økonomiske grunnlaget (Claes og Førland 2010, 30-31). Det som har blitt analysert under den tredje perioden indikerer på at Unionen ikke direkte erverer seg kontroll over finanspolitikken, men at Unionen nå har mulighet til å påvirke det greske økonomiske grunnlaget i en mye større grad sammenlignet med tidligere. Dette kommer tydelig frem gjennom European semester, med budsjettkoordinering og Kommisjonens overvåking av medlemsstatenes budsjettutkast. Gjennom ”six pack”, ”two pack” og TSCG er det en tydelig økning i påvirkningen fra euroen, ettersom at TSCG skal inkorporeres i nasjonalt lovverk. Som nevnt i analysen er graden av europeisering under den tredje perioden både i form av ”hard” og ”soft”, samtidig som at Kommisjonen i dag kan iverksette sanksjoner på et tidligere tidspunkt og på flere punkter enn før. Den greske staten har dermed under denne perioden betydelig fått innskrenket sin suverenitet og autonomi når det gjelder styringen og utformingen av den økonomiske politikken. Påvirkningen fra euroen kan over tid, dersom graden av påvirkning øker ytterligere, slik at finanspolitikken etter hvert blir overnasjonalt anlagt, true demokratiet som igjen kan føre til nasjonalstatens ”uthuling”.

Den greske økonomiske politikken har altså blitt påvirket på forskjellige måter og i ulik grad i de tre periodene. I den første perioden var påvirkningen stor, men frivillig for å oppnå medlemskap. I den andre perioden var påvirkningen svakere, på grunn av

”utvanningen” av SGP. I den siste perioden er påvirkningen størst og fremstår som mer pålagt enn tidligere, på grunn av en økning i makten hos det overnasjonale nivået.

6.1.1 Implikasjoner

- Hadde det vært mulig å iverksette tiltak for å hjelpe Hellas ”i det stille”, før man gikk ut i det offentlige med krisen i en så stor grad. Ville krisen da ha sett annerledes ut i dag?
- Det hadde vært spennende å se nærmere på hvordan ”six pack”, ”two pack” og TSCG etter at de alle har blitt iverksatt, for videre å kunne se på hvordan de har fungert og hvordan disse faktisk påvirker medlemslandene i pengeunionen etter noen år.
- Det hadde vært interessant å se nærmere på om ”six pack”, ”two pack” og TSCG har påvirket demokratiet, men også om disse etter noen år i funksjon har bidratt til en nasjonalstatlig ”uthuling”, som et ledd i veien mot et fremtidig ”føderalt Europa”.
- Det hadde vært interessant å se på levestandarden i Hellas i dag, dette med grunnlag i innsparingene under statsgjeldskrisen, for videre å sammenligne det med levestandarden om noen år.

Litteraturliste

- Aakvaag, Gunnar C. 2008. *Moderne Sosiologisk Teori*. Oslo: Abstrakt forlag AS
- Aakvik, Jo Andre og Bernhard Mohr. 2011. Dette gjør Hellas til dårlig butikk. *E24*, 2. november. <http://e24.no/makro-og-politikk/hellas-har-ikke-omstilt-seg-til-den-globale-økonomien/20116401> (Lest 19.2.2013)
- Aale, Per Christian. 2011. Løgn, forbannet løgn og gresk statistikk. *Aftenposten*, 12. oktober. <http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/article3527193.ece> (Lest 16.2.2013)
- Aftenposten. 2012a. *Greske nynazister på fremmarsj. Ved å dele ut melk får de sympati hos lokalbefolkningen, og ved å banke opp utlendinger, skremmer de innvandrerne*. 26. oktober. <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Greske-nynazister-pa-fremmarsj-7027077.html> (05.12.2012)
- Aftenposten. 2012b. *Nynazister marsjerer inn i gresk politikk*. 2. mai. <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Nynazister-marsjerer-inn-i-gresk-politikk-6818739.html> (10.10.2012)
- Amdam, Rolv Petter, Haakon Gran, Svein Olav Hansen og Knut Sogner. 2005. Shumpeter og den kreative kapitalismen. Kap 10: 304-329. *I markedsøkonomiens utvikling*.
- Ardy, Brian og Ali El- Agraa. 2007. Social Policies: the employment dimension. I *The European Union – Economics and Policies*. Ed. Ali M.El- Agraa, 441-469. Eight edition. UK: University Press, Cambridge.
- Bacon, Robert og Robert Eltis. 1978. *Britain's economic problem: too few producers*. 2. edition. London: Macmillan
- Balzli, Beat. 2010. Greek Debt Crisis: How Goldman Sachs Helped Greece to Mask its True Debt. *Spiegel*, 8. februar. <http://www.spiegel.de/international/europe/greek-debt-crisis-how-goldman-sachs-helped-greece-to-mask-its-true-debt-a-676634.html> (Lest 28.1.2013)
- BBC. 2001. *Greece joins eurozone*. 1. januar. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/1095783.stm> (Lest 2.4.2013)
- Bulmer, Simon og Claudio M. Radaelli. 2005. The Europeanization of national policy. I *The Member states of the European Union*. Ed. Bulmer and Lequesne, 338-359. US: Oxford University Press.
- Businessdictionary. 2013. *Indexation*. <http://www.businessdictionary.com/definition/indexation.html> (Lest 31.1.2013).
- Börzel, Tanja A. 2005. Europeanization: How the European Union interacts with its member states. I *The Member States of European Union*. Ed. Bulmer and Lequesne, 45-69. US: Oxford University Press.
- Chrysoloras, Nikos. 2012. Greece least competitive in the EU. *Ekathimerini*, 5. september. http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite2_1_05/09/2012_459916 (Lest 30.03.2013)
- Chrysoloras, Nikos. 2013. Rebuilding eurozone's ground zero: a review of the Greek economic crisis. *GreeSE paper: Hellenic Observatory papers on Greece and Southeast Europe*, No. 66. Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, London, UK. <http://eprints.lse.ac.uk/48254/> (Lest 15.2.2013)
- Claes, Dag Harald, Helge Hveem og Bent Sofus Tranøy. 2006. *Økonomisk globalisering og politisk styring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Claes, Dag Harald, Helge Hveem og Bent Sofus Tranøy. 2012. *Global økonomi, krise og politisk styring*. 2 utgave. Oslo: Universitetsforlaget
- Claes, Dag Harald og Tor Egil Førland. 2010. *EU mellomstatlig samarbeid og politisk system*. 3. utgave 1. opplag. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Clogg, Richard. 1987. *Parties and Elections in Greece*. London: C. Hurst & Company.
- Clogg, Richard. 2002. *A Concise History of Greece*. 2. Edition. UK: Cambridge University Press.
- Council Decision. 2011. Decisions. I *Official Journal of the European Union*, 12. juli. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:296:0038:0052:EN:PDF> (Lest 6.4.2013)
- Council of the European Union. 2010. *Legislative acts and other instruments*. 16. februar. Brussels. http://www.eurozone.europa.eu/media/migrated/596148/decision_160210.pdf (Lest 9.4.2013)
- DN. 2003. *Euro-pakten "amputert" etter krisemøter*, 25. november. <http://www.dn.no/forsiden/utenriks/article123562.ece> (Lest 20.11.2012)
- DN. 2012. *Lagarde-listen offentliggjøres i Hellas*. 29. oktober. <http://www.dn.no/forsiden/borsMarked/article2497487.ece> (Lest 19.2.2012)
- E24. 2012a. *Urettferdig Hellas- kritikk*. 3. februar. <http://e24.no/makro-og-politikk/papandreou-urettferdig-hellas-kritikk/20149310> (Lest 27.11.2012)
- E24. 2012b. *Tyske turister frykter sinte grekere*. 28. april. <http://e24.no/makro-og-politikk/tyske-turister-frykter-sinte-grekere/20198462> (03.01.2013)
- E24. 2013. *Opphever jobbgaranti for offentlig ansatte*. 29. april. <http://e24.no/utenriks/hellas-opphever-jobbgaranti-for-offentlig-ansatte/20363381> (Lest 29.4.2013)
- ECB. 2008. Ten Years of the Stability and Growth Pact. I *Monthly Bulletin*, Oktober: 53-65. Frankfurt am Main, Germany. <https://www.ecb.int/pub/mb/html/index.en.html> (Lest 4.4.2013)
- ECB. 2011. The Reform of Economic Governance In the Euro Area- Essential Elements. I *Monthly bulletin*. Mars: 99-119. Frankfurt am Main, Germany. <https://www.ecb.int/pub/mb/html/index.en.html> (Lest 4.4.2013)
- Eichengreen, Barry og Jeffry Frieden. 1994. *The Political economy of European Monetary Unification*. US: Westview Press, Inc.
- ESM. 2013. *About ESM*. <http://www.esm.europa.eu/about/index.htm> (Lest 16.04.2013)
- Europa. 2011a. EU Economic governance: a major step forward. *European Commission*. Press Releases, 31. mai. Memo/11/364. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-364_en.htm?locale=EN (Lest 5.12.2012)
- Europa. 2011b. EU Economic governance "Six-Pack" enters into force. *European Commission*. Press releases, 12. desember. Memo/11/898. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-898_en.htm (Lest 05.12.2012)
- Europa. 2011c. European semester: a new architecture for the new EU Economic governance. *European Commission*. Press releases, 12. januar. Memo/11/14. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-14_en.htm (Lest 05.12.2012)
- Europa. 2012. Second Alert Mechanism Report on macroeconomic imbalances in EU Member States. *European Commission*. Press releases, 28. november. Memo/12/ 912. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-912_en.htm (Lest 16.4.2013)
- Europa. 2013a. Beyond the six pack and two pack: Economic governance explained. *European Commission*. Press releases, 10. april. Memo/13/318. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-318_en.htm (Lest 15.4.2013)
- Europa. 2013b. Two-Pack' completes budgetary surveillance cycle for euro area and further improves economic governance. *European Commission*. Press releases, 12. mars. Memo/13/196. Brussels. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-196_en.htm (Lest 16.4.2013)

- European Commission. 2008. *EU Cohesion Policy 1988-2008: Investing in Europe's future*. Nr. 26 – Juni: side 10-12.
http://ec.europa.eu/regional_policy/information/panorama/archives_en.cfm (Lest 25.1.2013)
- European Commission. 2010. *European Economy. Occasional Papers*.
http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/op61_en.htm
 (Lest 18.4.2013)
- European Commission. 2012a. Communication from the Commission. *A blueprint for a deep and genuine economic and monetary union*. Brussels. 30. November
- European Commission. 2012b. *Communication from the commission. Annual growth survey 2013*. Brussels. 28. november.
http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/ags2013_en.pdf (Lest 15.12.2012)
- European Commission. 2012c. *Opinion Polls. Public Opinion and the euro: Euro area countries: Flash Eurobarometer 362: Oktober*.
http://ec.europa.eu/public_opinion/topics/euro_en.htm (Lest 26.2.2013)
- European Commission. 2012d. *Our blueprint- mapping Europe's future*.
http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/reading/multimedia/news/2012/11/20121128_en.htm (Lest 16.4.2013)
- European Commission. 2012e. *Tackling the financial crisis- Banks*.
http://ec.europa.eu/competition/recovery/financial_sector.html (Lest 14.4.2013)
- European Commission. 2013a. *EU economic governance*.
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/index_en.htm (Lest 19.2.2013)
- European Commission. 2013b. *Stability and Growth Pact*.
http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_en.htm (Lest 26.11.2012).
- Eurostat. 2004. *Report by Eurostat on the revision of the Greek government deficit and debt figures*. 22. november.
https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:E5h6wMNf8aQJ:epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/GREECE/EN/GREECE-EN.PDF+eurostat+and+greek+statistics+in+1990&hl=no&gl=no&pid=bl&srcid=ADG EEShVWaG5GOBzZfkv9RgVwXG4_lzP4JAxcZk7q1LSH-K2rtwmTGMfIOXA9ct2xJ-naCk0zPP4-GhjIhI5lIc0k9c6DhqPBrqLvHwSXXCZ0j70YTIrktYDmpcm0I-R16H8lFFXjtk&sig=AHIEtbRqVwOgdr0eDsH_ihs5MxAMSJifKA (Lest 9.4.2013)
- Eurostat. 2013. *Unemployment statistics*. 1.februar.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics
 (Lest 20.2.2013)
- Finansdepartementet. 2003. *Begrensing av handlefrihet for å sikre langsiktig konsistens i den økonomiske politikken: Teori og internasjonale erfaringer fra det finanspolitiske området*. NOU 2003: 9. Oslo.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2003/nou-2003-9/20.html?id=382041>
 (Lest 27.3.2013)
- George, Alexander L. og Andrew Bennett. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: the Belfer Center for Science and International Affairs.
- Hansen, Jørgen Drud og Finn Olesen. 2002. Monetary Integration: Old Issues –New Solutions. Kap 8. I *European Integration. An Economic Perspective*. Ed. Jørgen Drud Hansen, 163-192. Oxford University Press.
- Hellenic Parliament. 2012a. *Election results*. <http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Ekloges/Eklogika-apotelesmata-New/> (Lest 15.12.2012)

- Hellenic Parliament. 2012b. *Members of parliament*.
<http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouleftes> (03.01.2013)
- Hellenic Statistical Authority. 2009. *Reference period of publications for the category Statistical Yearbook of Greece*.
http://dlib.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/categoryyears?p_cat=10007369&p_topi_c=10007369 (Lest 20.01.2013)
- Heywood, Andrew. 2004. *Political Theory: an introduction*. 3. edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hibou, Bèatrice. 2005. Greece and Portugal: Convergent or Divergent Europeanization? I *The Member States of the European Union*. Ed. Bulmer og Lequesne, 229- 253.
- Hilman, Arye L og Otto Swank. 2000. Why political culture should be in the lexicon of economics. *European Journal of Political Economy*. Vol. 16: 1–4. (Lest 18.1.2013)
- Hovi, Jon og Arild Underdal. 2000. *Internasjonalt samarbeid og internasjonal organisasjon*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hustad, Jon. 2012. *Gjeldsslaven Europa. Ein Guida Tur i Finansielle Ruinar*. Norge: Vidarforlaget AS.
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2005. *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* 2 utgave. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Jessop, Bob. 1994. Post- Fordismen and the state. I Ash Amin. *Post- Fordism. A reader*. Kap 8: 251-279. Oxford: Blackwell.
- Kalnes, Øyvind, Heidrun Sørli Røhr og Ole Gunnar Austvik. 2010. *Internasjonale relasjoner: en akkurat passe lang introduksjon*. Oslo: Cappelen akademisk.
- Katsimi, Margarita og Thomas Moutos. 2010. EMU and the Greek crisis: The political-economy perspective. *European Journal of Political Economy*, Volume 26, Issue 4, Desember, side 568–576.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268010000534> (Lest 18.11.2012)
- Kenen, Peter B.1995. *Economic and Monetary Union in Europe. Moving beyond Maastricht*. UK: Cambridge University Press.
- Koliopoulos, John S. og Thanos M. Veremis. 2010. *Modern Greece: a history since 1821*. Malden, Mass.: Wiley-Blackwell.
- Kouretas, Georgios P. og Prodromos Vlamis. 2010. The Greek crisis: Causes and implications. *Panoeconomicus*, (4): 391-404.
- Krugman, Paul. 2009. *Finanskriser og depresjonsøkonomi- og hva kan gjøres med finanskrisen*. Hegnar Media.
- Krugman, Paul. 2012a. *End this depression now!* US: Melrose Road Partners.
- Krugman, Paul. 2012b. Greece As Victim. *The New York Times*, the opinion pages.17. juni. http://www.nytimes.com/2012/06/18/opinion/krugman-greece-as-victim.html?_r=1& (Lest 27.3.2013)
- Ladrech, Robert. 2010. *Europeanization and National Politics*.UK: Palgrave Macmillan.
- Lolos, S. E. G. 1998. Success and failure of economic policies: The experience of Greece and Portugal. *Comparative Economic Studies*, vol. 40, no. 1, pp. 72-102.
<http://search.proquest.com/docview/204144365?accountid=40814> (Lest 23.1.2013).
- Mackinnon, Danny and Andrew Cumbers. 2011. *Introduction to Economic Geography. Globalization, Uneven Development and Place*. 2. edition. England: Pearson Education Limited.
- Mayes, David.2007. The operation of EMU. In *The European Union, Economics and Policies*. Ed. Ali M. El-Agraa, 227-238. UK: University Press, Gambridge.

- Mazower, Mark. 2012. Democracy itself is at stake in southern Europe. *Financial Times* Opinion. 3. oktober. <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/9b21dc4e-0c9b-11e2-a776-00144feabdc0.html#axzz2K6m3ocQs> (Lest 31.01.2013)
- Midthjell, Nina Larsson. 2010. Finanspolitikk og finanskriser- hvilken effekt har egentlig finanspolitikken. *Norges Bank: penger og kreditt* 2 (Lest 3.3.2013)
- Nationen. 2012. *Euro-lederne tar igjen fatt på greske floker*. 20. november. <http://www.nationen.no/2012/11/20/politikk/euro/eu/hellas/finanskriser/7811166/> (Lest 29.2.2013)
- NRK. 2010. *Hellas må rydde opp selv*. 15. mars. <http://www.nrk.no/okonomi/--hellas-ma-rydde-opp-selv-1.7038992> (Lest 22.4.2013)
- NRK. 2011. *Hærledelsen skiftes ut i Hellas*. 2. November. <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7858975> (Lest 12.02.2013)
- NRK. 2013. *Hva er galt med grekerne?* <http://tv.nrk.no/program/koid30000112/hva-er-galt-med-grekerne> (Sett 10.02.2013). Pga at Nrk ofte viser sine sendinger innenfor en gitt tidsperiode på nettet, er det ikke sikkert den er tilgjengelig når jeg har sendt inn masteroppgaven, derfor legger jeg ved en ekstra link til den samme dokumentaren bare med svenske undertekster. <http://www.youtube.com/watch?v=4XIIxtFkWwY> (Spilleminutt 12:54 t.o.m 13:10)
- Nærings - og Handelsdepartementet. 2010. *Rekorddeltagelse fra det maritime Norge i Hellas*. 8. juni <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nhd/aktuelt/nyheter/2010/Rekorddeltagelse-fra-det-maritime-Norge-i-Hellas.html?id=607542> (Lest 20.2.2013)
- Omdal, Sven Egil. 2012. Kjære Gud, la Keynes ta feil! *Mediehuset Stavanger Aftenblad*, 7. januar. <http://blogg.aftenbladet.no/eurobloggen/2012/01/07/kjaere-gud-la-keynes-ta-feil-2/> (Lest 7.2.2013)
- Opstad, Leiv. 2010. *Innføring i Makroøkonomi for økonomisk – administrative studier*. 1. opplag. Cappelen Damm AS.
- Peters, B. Guy. 1998. The importance of comparison. I *Comparative politics: Theory and methods*. Kap 1: 1-25. Houndmills: Mackmillan.
- Petrakis, Maria og Natalie Weeks. 2012. Greek Opinion Poll Shows Majority Want Revised Terms. *Bloomberg*, 30. mai. <http://www.bloomberg.com/news/2012-05-29/greek-opinion-poll-shows-majority-want-revised-terms.html> (Lest 26.2.2013)
- Reinhardt, Andy. 2011. Must Democracy Be Sacrificed to Save Europe? *Bloomberg*, 17. november. <http://go.bloomberg.com/euro-crisis/2011-11-17/must-democracy-be-sacrificed-to-save-europe/> (Lest 19.2.2013)
- Riise, Kari Vardal. 2012. Betaler skatt etter 4-4-2 metoden. *Dagens Næringsliv*, 17. juni. <http://www.dn.no/forsiden/borsMarked/article2416216.ece> (Lest 15.11.2012)
- Ringstad, Vidar. 2003. *Offentlig økonomi og økonomisk politikk*. 5 utgave. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Rodrik, Dani. 2007. *The inescapable trilemma of the world economy*. http://rodrik.typepad.com/dani_rodriks_weblog/2007/06/the-inescapable.html (Lest 20.10.2012)
- Schuknecht, Ludger, Philippe Moutot, Philipp Rother og Jurgen Stark. 2011. *The Stability and Growth Pact, Crisis and Reform*. European Central Bank. Occasional Paper Series. NO 129. <http://www.ecb.int/pub/scientific/ops/date/html/opsall.en.html> (Lest 29.3.2013)
- SETimes. 2012. *Weary of corruption, Greece turns to the internet*. 16. november http://setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2012/11/16/feature-03 (Lest 20.1.2013)

- Smith, Helena. 2013. Greece rules out more public sector job cuts. *The Guardian*, 3. mars. <http://www.guardian.co.uk/business/2013/mar/03/greece-public-sector-job-cuts> (Lest 25.3.2013)
- SNL. 2009. Klient. <http://snl.no/klient> (Lest 15.11.2012)
- Spanou, Calliope. 2008. State reform in Greece: responding to old and new challenges. *The Interantional Journal of Public Sector Management*. 21(2):150-173
- The Economist. 2006. *From welfare to workfare*. 27. juli. <http://www.economist.com/node/7226120> (Lest 1.3.2013)
- The Harvard Crimson. 1972. *Greece: The Junta 5 Years After The Coup A Personal Account*. 21. april. <http://www.thecrimson.com/article/1972/4/21/greece-the-junta-5-years-after/> (Lest 5.12.2012)
- The World Bank. 2013. *Ease of Doing Business in Greece*. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/greece/#starting-a-business> (Lest 29.3.2013)
- Traktaten Stability, Coordination and Governance. 2013. http://www.eurozone.europa.eu/media/304649/st00tscg26_en12.pdf (Lest 13.4.2013)
- Transparency International. 2012. *Corruption Perception Index 2012*. <http://cpi.transparency.org/cpi2012/results/> (Lest 7.1.2013)
- Van Versendaal, Harry. 2013. Mazower warns Greece is underestimating threat of Golden Dawn. *Ekathimerini*, 13. februar. http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite3_1_13/02/2013_482908 (Lest 15.2.2013)
- Wallace, Helen. 2005. Exercising power and influence in the European Union: The roles of Member States. I *The Member states of European Union*. Ed. Bulmer and Lequesne, side 25-44.
- Weaver R. Kent. 1986. "The Politics of Blame Avoidance". *Journal of Public Policy*, 6, (4): 371-398.
- World Economic Forum. 2012. *The Europe 2020 Competitiveness Report. Building a More Competitive Europe*. <http://reports.weforum.org/the-europe-2020-competitiveness-report/#> (Lest 21.3.2013)
- Østerud, Øyvind. 1999. *Globaliseringen og Nasjonalstaten*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Østerud, Øyvind. 2007. *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. 4 utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østgårdsgjelten, Roar. 2012. Full strid om Hellas` gjeld. *Aftenposten*, 13. november. <http://www.aftenposten.no/okonomi/Full-strid-om-Hellas-gjeld-7044378.html> (Lest 18.3.2013)

Vedlegg

Vedlegg 1: Tabelloversikt for sammenligning av Pasok og ND valg prosent årene 2009 og 2012.

Election Jun. 17, 2012
15th Parliamentary Term: Jun. 17, 2012 through

Party	Party Leader	Seats	Percentage (%)	Votes
N.D.(New Democracy)	Samaras Antonios	129	29,66	1.825.514
SYRIZA Unitary Social Front	Tsipras Alexios	71	26,89	1.655.042
PA.SO.K.(Panhellenic Socialist Movement)	Venizelos Evangelos	33	12,28	756.045
ANEKSARTITOI ELLINES (Independent Greeks)	Kammenos Panagiotis (Panos)	20	7,51	462.410
LAIKOS SYNDESMOS - CHRYSI AVGI (People's Association - Golden Dawn)	Michaloliakos Nikolaos	18	6,92	426.027
DHM.AR (Democratic Left)	Kouvelis Fotios - Fanourios	17	6,25	384.971
K.K.E. (Communist Party of Greece)	Papariga Alexandra	12	4,50	277.214

Election May 6, 2012
14th Parliamentary Term: May 6, 2012 through May 19, 2012

Party	Party Leader	Seats	Percentage (%)	Votes
N.D.(New Democracy)	Samaras Antonios	108	18,85	1.192.103
SYRIZA Unitary Social Front	Tsipras Alexios	52	16,79	1.061.929
PA.SO.K.(Panhellenic Socialist Movement)	Venizelos Evangelos	41	13,18	833.452
ANEKSARTITOI ELLINES (Independent Greeks)	Kammenos Panagiotis (Panos)	33	10,62	671.325
K.K.E. (Communist Party of Greece)	Papariga Alexandra	26	8,48	536.104
LAIKOS SYNDESMOS - CHRYSI AVGI (People's Association - Golden Dawn)	Michaloliakos Nikolaos	21	6,97	440.985
DHM.AR (Democratic Left)	Kouvelis Fotios - Fanourios	19	6,11	386.394

Election Oct. 4, 2009
13th Parliamentary Term: Oct. 4, 2009 through Apr. 11, 2012

Party	Party Leader	Seats	Percentage (%)	Votes
PA.SO.K. (Panhellenic Socialist Movement)	Papandreou Giorgos	160	43,94	2.995.978
N.D. (New Democracy)	Karamanlis Konstantinos, (from Nov. 30, 2009 Samaras Antonis)	91	33,49	2.283.562
K.K.E. (Communist Party of Greece)	Papariga Alexandra	21	7,53	513.787
LA.O.S. (Popular Orthodox Rally)	Karatzafis Georgios	15	5,62	383.522
SY.RIZ.A. (Coalition of the Radical Left)	Tsipras Alexios	13	4,59	313.231

Kilde: Hellenic Parliament 2012a.

Vedlegg 2. Resultat fra valget i 1974, etter diktaturets fall.

Election Nov.17, 1974,
1st Parliamentary Term, 5th Revisionary: Nov. 17, 1974 through Oct. 22, 1977

Party	Party Leader	Seats	Percentage (%)	Votes
N.D. (New Democracy)	Karamanlis Konstantinos	220	54,37	2.669.133
Centre Union - New Forces	Mavros Georgios	60	20,42	1.002.559
PA.SO.K. (Panhellenic Socialist Movement)	Papandreou Andreas	12	13,58	666.413
United Left :		8	9,47	464.787
a) E.D.A. United Democratic Left	Iliou Ilias			
b) K.K.E. Communist Party of Greece (Interior)	Drakopoulos Harilaos			
c) K.K.E. (Communist Party of Greece)	Florakis Harilaos			

Kilde: Hellenic Parliament 2012a.

Vedlegg 3: Kalimera Ellada, av Goin` through.

Gresk	Norsk
<p>Καλημέρα Ελλάδα, Σου μιλάει ο Νίβο</p> <p>όλα σου τα λέω τίποτα δεν κρύβω πολύ με υποτίμησες, εγώ μονάχα λίγο Σκέφτηκα Ελλάδα να σ' αφήσω, να φύγω Δεν το 'βαλα κάτω και προσπάθησα κι άλλο ν' ανεβάσω σαν κι εσένα πιο πολύ το καβάλο Να πετάξω καπέλα και το γαρ ντύσιμό μου Και ν' αλλάξω τη ζωή και το φέρεσιμό μου</p> <p>Καλημέρα Ελλάδα Να μου ζήσεις για πάντα Να τιμάς με παρελάσεις το έπος του 40 Να κρατάς το κεφάλι ψηλά στον αγώνα Και να βγάζεις για κυβέρνηση το ίδιο κόμμα</p> <p>Να μου ζήσεις Ελλάδα και όλοι οι βουλευτές σου Με τ' αυθαιρέτα τους όλοι στις ακρογιαλιές σου Με τους Χριστιανούς σου που κάνουν νηστεία και ό,τι περισσεύει στέλνουν στην Ελβετία</p>	<p>God morgen mitt Hellas her har du han Nivo</p> <p>Nå skal du høre alt her vil du sannheten få fortalt. Du undervurderte og så ned på meg, jeg bare litt Jeg vurderte helt alvorlig å forlate deg, men jeg klarte ikke, Forsøkte heller å endre meg. Ble med på å bli en snobb som deg, heisa opp buksa og kasta capsen endra min stil, ja ble rene lapsen (en japp, soss)</p> <p>God morgen mitt Hellas ! Må du leve for evig , for å hedre med militære parader epoken fra 1940. Må du holde hodet høyt i dansen, ved å sørge for at samme parti alltid vinner kampen.</p> <p>Må du leve mitt Hellas, med dine partimedlemmer som sprer sine ubeskattede hus utover dine strender.</p> <p>Med dine kristne som faster og skrider til verks og sender resten av euroen rett til Sveits.</p>

Kilde: http://www.stixoi.info/stixoi.php?info=Lyrics&act=details&song_id=15457 . Den norske teksten er fritt oversatt med god hjelp.

Det har vært noe vanskelig å få frem det som blir sagt på gresk, ettersom poengene kan forsvinne. Dette var bare for å vise at slik som Mikis Theodorakis komponerte sanger under militærdiktaturet, uttrykker i dag den noe yngre generasjonen seg også. Den nye generasjonen kan enten velge ”path dependence” innenfor politikken eller ta en ny vei.